

T.C.

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Moda Tekstil Tasarımı Ana Sanat Dalı
Moda Tekstil Tasarımı Programı

**19. YÜZYIL OSMANLI KADIN GİYİM-KUŞAMINDA
ORYANTALİST YAKLAŞIMLARIN GÜNÜMÜZE
YANSIMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fadime İrem YÜKSEL

155170105

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Saim Engin AKDOĞAN

İstanbul, 2019

T.C.

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Moda Tekstil Tasarımı Ana Sanat Dalı
Moda Tekstil Tasarımı Programı

**19. YÜZYIL OSMANLI KADIN GİYİM-
KUŞAMINDA ORYANTALİST YAKLAŞIMLARIN
GÜNÜMÜZE YANSIMASI**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan: **Fadime İrem YÜKSEL**

KABUL VE ONAY

Fadime İrem YÜKSEL tarafından hazırlanan “19. YÜZYIL OSMANLI KADIN GİYİM-KUŞAMINDA ORYANTALİST YAKLAŞIMLARIN GÜNÜMÜZE YANSIMASI” başlıklı bu çalışma, Savunma Sınavı tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Tezin/Raporun Türü olarak kabul edilmiştir.

Başkan : [Unvanı, Adı ve SOYADI]

(Danışman)

Üye : [Unvanı, Adı ve SOYADI]

Üye : [Unvanı, Adı ve SOYADI]

Üye : [Unvanı, Adı ve SOYADI]

Üye : [Unvanı, Adı ve SOYADI]

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

[İ m z a]

[Unvanı, Adı ve SOYADI]

Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge ve şekillerin kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “19. YÜZYIL OSMANLI KADIN GİYİM-KUŞAMINDA ORYANTALİST YAKLAŞIMLARIN GÜNÜMÜZE YANSIMASI” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

12.09.2019

Fadime İrem YÜKSEL

ONAY

Tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece İstanbul Arel yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

12.09.2019

Fadime İrem YÜKSEL

ÖZET

19. YÜZYIL OSMANLI KADIN GİYİM-KUŞAMINDA ORYANTALİST YAKLAŞIMLARIN GÜNÜMÜZE YANSIMASI

Fadime İrem YÜKSEL

Yüksek Lisans Tezi, Moda Tekstil Tasarımı Ana Sanat Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Engin AKDOĞAN

Eylül, 2019 -120 sayfa

Oryantalizm, pek çok farklı dalı kapsayan bir alandır. Çalışma kapsamında giyim-kuşama ve Osmanlı'da 19. yüzyılda kadın giyim-kuşamına yönelik etkileri üzerinde durulmaktadır. Oryantalizmde Batı, üstün taraftır. Doğu'yu Batı'nın şekillendirmesi gerekmektedir. Oryantalizm anlayışı, Osmanlı Devleti'nin gerileme dönemi olan 18 ve 19. yüzyıllarda hâkim olmaya başlamaktadır. Doğu olarak görülen Osmanlı Devleti'nin gerilediğini gören Batı, kendi üstünlüğünü ve modernliğini Osmanlı'ya ilgi çekici şekilde göstermektedir. İçinde bulunduğu durumdan kurtularak eski güçlü hallerine dönmek isteyen Osmanlı Devleti ise Batı tarafından uzatılan eli tutmaktadır. Ancak Batı'nın uzattığı el, yardımdan ziyade himaye amaçlıdır ve bu durum çok sonraları fark edilebilmektedir.

Osmanlı Devleti giyim-kuşamında geleneksellik, 19. yüzyıla kadar varlığını korumaktadır. Kadın giyim kuşamında şalvarlar, feraceler, kaftanlar, entariler önemli bir yere sahiptir. Ancak 19. yüzyılda Batı'ya yönelim gerçekleşmekte ve Batı giyim-kuşamı önemsenmektedir. Batı giyim-kuşamının etkisi ile geleneksel giyim-kuşam geride bırakılmaktadır. Çalışmada, oryantlizmin 19. yüzyıl Osmanlı kadın giyim-kuşamındaki etkileri incelenmekte ve etkilerin günümüze yansımaları ve önemi ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Oryantalizm, Osmanlı Devleti, Kadın Giyim-Kuşamı.

ABSTRACT

THE REFLECTION OF ORIENTALIST APPROACHES IN THE 19th CENTURY OTTOMAN WOMEN'S CLOTHING

Fadime İrem YÜKSEL

Master Thesis, Department of Fashion and Textile Design

Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi Engin AKDOĞAN

September, 2019- 120 pages

Orientalism is an area that covers many different branches. The scope of the study focuses on clothing and its effects on women's clothing in the 19th century. In Orientalism, the West is the superior side. East should be shaped by the West. The concept of orientalism began to dominate in the 18th and 19th centuries, when the Ottoman Empire was in decline. Seeing the decline of the Ottoman Empire, which is seen as the East, the West shows its superiority and modernity in an interesting way to the Ottoman Empire. The Ottoman State, which wants to get out of the situation and return to its former strong state, holds the hand extended by the West. However, the hand extended by the West is for protection rather than aid, and this situation can be noticed much later.

Traditional wear and craftsmanship of the Ottoman Empire has been preserved until the 19th century. In women's clothing, shalwares, ferace, kaftans and entarias have an important place. However, in the 19th century, there was a tendency towards the West and Western clothing and clothing were considered. With the effect of western clothing, traditional clothing is left behind. In this study, the effects of orientalism on the 19th century Ottoman women's clothing and clothing are examined and the reflections and importance of the effects to the present day are tried to be revealed.

Key Words: Orientalism, Ottoman Empire, Women Clothing.

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti, 1299 yılından itibaren sürekli gelişim göstererek yüzyıllar boyunca varlığını devam ettirmiştir. Pek çok farklı toplumu bünyesinde barındıran Osmanlı Devleti, 18. yüzyıldan itibaren Batı karşısında gerilemiştir. Osmanlı Devleti'nde meydana gelen bu değişim, sosyal yapıyı da etkilemiş ve giyim-kuşamda değişime sebebiyet vermiştir. Osmanlı Devleti'nde giyim-kuşam önemli bir yere sahiptir. Giyim-kuşam, uzun süre toplumların ayrıştırılmasında önemli bir rol oynamıştır. 19. yüzyılda ise giyim-kuşamın bu rolü, birleştirici ve eşitleyici olarak değiştirilmiştir. Önceleri Müslümanlar ile gayrimüslimleri ve farklı toplumları ayırmak için kullanılan giyim-kuşam, 19. yüzyılda farklılıkların kaldırılması ve toplumların eşitlenmesi için kullanılmıştır.

Kadınların giyim-kuşamında 19. yüzyıla kadar Osmanlı Devleti'nin geleneksel giyiminin etkileri görülmüştür. Ferace, şalvar, entari, gömlek, kaftan gibi parçalardan oluşan geleneksel giyim tarzı, 19. yüzyılda değişime uğramıştır. Batı giyim modası, Osmanlı kadınları tarafından benimsenmeye başlanmıştır. Bedene oturan kıyafetler, korseler, şemsiyeler gibi. Osmanlı kadınları tarafından terzilere diktirilerek ya da Batı'dan getirtilerek giyilmiştir. Bu durum oryantalizmin Osmanlı kadın giyim-kuşamına yansımaları olarak görülmüştür. Çalışmada, oryantalizmin 19. yüzyıl Osmanlı kadın giyim-kuşamına etkilerinin yanı sıra, bu oryantalist yaklaşımların günümüze yansımaları da değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmam süresince ilgi ve tecrübesiyle beni yönlendiren danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Saim Engin AKDOĞAN'a ve bu süreçte bana desteğini hiç esirgemeyen aileme çok teşekkür ederim.

İSTANBUL, 2019

Fadime İrem YÜKSEL

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ	III
KISALTMALAR LİSTESİ	VII
ŞEKİLLER LİSTESİ	VIII

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problemin Tespiti	1
1.2. Çalışmanın Amacı	1
1.3. Araştırma Metodolojisi	1
1.4. Ünitelerin Planı	1

2. BÖLÜM

ORYANTALİZME GENEL BİR BAKIŞ

2.1. Oryantalizm Kavramı.....	3
2.2. Oryantalizmin Tarihsel Gelişimi.....	5
2.3. Oryantalizmin Kaynakları.....	11
2.4. Oryantalizmin Alanı.....	11
2.5. Oryantalizmde Edward Said'in Rolü.....	14
2.6. Oryantalizm ve Doğu-Batı Ayrımı.....	17
2.7. Oryantalizm ve Ötekileştirme.....	20
2.8. Oryantalizmin Türleri.....	24
2.8.1. Klasik Oryantalizm.....	14
2.8.2. Yeni Oryantalizm.....	25
2.9. Oryantalizm ve Sosyokültürel Yansımaları.....	28
2.10. Oryantalizme Yönelik Eleştiriler.....	30

3. BÖLÜM
OSMANLI'DA KADIN GİYİM-KUŞAMI

3.1. Osmanlı'da Kadın Giyim-Kuşamı-----	36
3.1.1. Geleneksel Kadın Giyim-Kuşamı (15-18. Yüzyıl)-----	40
3.1.1.1. Müslüman Türk Kadın Giyim-Kuşamı-----	40
3.1.1.2. Ermeni Kadın Giyim-Kuşamı-----	51
3.1.1.3. Yahudi Kadın Giyim-Kuşamı-----	52
3.1.1.4. Rum Kadın Giyim-Kuşamı-----	54
3.1.2. Osmanlı Kadın Giyim-Kuşamında Batı Etkisi (18. Yüzyıl)-----	55

4. BÖLÜM

**19. YÜZYIL OSMANLI KADIN GİYİM-KUŞAMINDA ORYANTALİST
YAKLAŞIMLAR VE GÜNÜMÜZE YANSIMALARI**

4.1. Osmanlı'da 19. Yüzyılda Müslüman Türk Kadınının Giyim-Kuşamı----	67
4.1.1. Günlük Giyim-Kuşamı-----	68
4.1.2. Sokak Giyim-Kuşamı-----	75
4.1.3. Düğün Töreni Giyim-Kuşamı-----	81
4.2. Osmanlı'da 19. Yüzyılda Ermeni Kadınının Giyim-Kuşamı-----	84
4.2.1. Günlük Giyim-Kuşamı-----	85
4.2.2. Sokak Giyim-Kuşamı-----	87
4.2.3. Düğün Töreni Giyim-Kuşamı-----	89
4.3. Osmanlı'da 19. Yüzyılda Yahudi Kadınının Giyim-Kuşamı-----	91
4.3.1. Günlük Giyim-Kuşamı-----	93
4.3.2. Sokak Giyim-Kuşamı-----	95
4.3.3. Düğün Töreni Giyim-Kuşamı-----	96
4.4. Osmanlı'da 19. Yüzyılda Rum Kadınının Giyim-Kuşamı-----	97
4.4.1. Günlük Giyim-Kuşamı-----	98
4.4.2. Sokak Giyim-Kuşamı-----	99
4.4.3. Düğün Töreni Giyim-Kuşamı-----	100
4.5. Osmanlı'da 19. Yüzyılda Kadın Giyim-Kuşamındaki Oryantalist Yaklaşımların Günümüze Yansımaları-----	101

5. BÖLÜM SONUÇ

5.1. Özet -----	104
5.2. Çalışmanın Literatüre Katkısı-----	105
5.3. Araştırma Kısıtları -----	105
5.4. Geleceğe Yönelik Çalışma Alanları-----	105
KAYNAKÇA -----	106
ÖZGEÇMİŞ -----	120

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AÜSBF	: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi
cm.	: santimetre
çev.	: çeviren
ÇTTAD	: Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi
haz.	: hazırlayan
EBE	: Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Ed.	: Editör
SAÜ	: Sakarya Üniversitesi
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDK	: Türk Dil Kurumu
Bkz.	: Bakınız

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1.	Oryantalizm Kavramı.....	3
Şekil 2.2.	Doğu'da Oryantalizm.....	4
Şekil 2.3.	Oryantalizm'in Tarihsel Gelişimi	5
Şekil 2.4.	Dante.....	6
Şekil 2.5.	Oryantalizm'de Medeniyet Çatışması	7
Şekil 2.6.	Mısır Seferi.....	8
Şekil 2.7.	II. Dünya Savaşı'nda Türkler.....	9
Şekil 2.8.	Doğulu Kadın.....	13
Şekil 2.9.	Edward Said ve Oryantalizme Dair.....	15
Şekil 2.10.	Edward Said.....	16
Şekil 2.11.	Harem.....	19
Şekil 2.12.	Oryantalizm Hegemonyası.....	21
Şekil 2.13.	Halı Pazarı.....	26
Şekil 2.14.	Yeni Oryantalizm.....	27
Şekil 2.15.	Koleksiyon Rehberi.....	29
Şekil 2.16.	Samir Amin.....	31
Şekil 2.17.	Bernard Lewis.....	34
Şekil 3.1.	Selçuklular'da Kadın Giyim-Kuşamı.....	37
Şekil 3.2.	Osmanlı Kadın Giyim-Kuşamında Peçe Kullanımı.....	38
Şekil 3.3.	Osmanlı Kadın Giyim-Kuşamında Ferace.....	41
Şekil 3.4.	Ralamb Albümüne Göre Müslüman Kadın Giyim Kuşamı.....	42
Şekil 3.5.	Altın Yıldızlı Kemha Kumaş Örneği.....	42
Şekil 3.6.	Diba Kumaş Örneği.....	43
Şekil 3.7.	Çatma Kadife Kumaş Örneği.....	43
Şekil 3.8.	Seraser Kumaş Örnekleri.....	44
Şekil 3.9.	Osmanlı'da 15-17. Yüzyıl Kadın Başlık Örnekleri.....	45
Şekil 3.10.	15-18. Yüzyıl Ayakkabı Örnekleri.....	46
Şekil 3.11.	Kadın Ev İçi Giyimi Örnekleri.....	47
Şekil 3.12.	Kadın Giyim-Kuşamında Kaftan Örneği.....	48
Şekil 3.13.	Kadın Giyim Kuşamında Kemer Örneği.....	49

Şekil 3.14.	Hürrem Sultan'a Ait Başlık.....	50
Şekil 3.15.	Ralamb Albümü'ne Göre Ermeni Kadın Giyim-Kuşamı.....	52
Şekil 3.16.	Ralamb Albümü'ne Göre Yahudi Kadın Giyim-Kuşamı.....	53
Şekil 3.17.	Ralamb Albümü'ne Göre Rum Kadın Giyim-Kuşamı.....	54
Şekil 3.18.	18. Yüzyıl Osmanlı Kadın Giyimi.....	55
Şekil 3.19.	Haseki Sultan.....	57
Şekil 3.20.	Lady Mary Wortley Montagu.....	60
Şekil 3.21.	Osmanlı Kadın Ev Giysisi ile Lady Montagu.....	61
Şekil 3.22.	Vanmour'un Okulun İlk Gününü Betimleyen Çalışması.....	62
Şekil 3.23.	Buhari'nin Keman Çalan Kadın Çalışması.....	63
Şekil 3.24.	Buhari'nin Müzisyen Kadın Çalışması.....	64
Şekil 3.25.	Buhari'nin Ermeni Kadını Çalışması.....	65
Şekil 4.1.	19. Yüzyıla Ait Üç Etek.....	69
Şekil 4.2.	19. Yüzyıla Ait Arkası Kuyruklu ve Süslemeli İki Etek.....	70
Şekil 4.3.	19. Yüzyıla Ait Etek-Ceket.....	71
Şekil 4.4.	Marie Adelaide Walker'ın Batı'lı Kıyafetler İçinde Resmettiği Sultan Abdülmecid'in Kızı Fatma Sultan.....	72
Şekil 4.5.	19. Yüzyıl'da Giyilen Sokak Çarşafı.....	76
Şekil 4.6.	İç İçe Giyilen İki Parça Ayakkabıdan Oluşan Potin.....	77
Şekil 4.7.	19. Yüzyılda Müslüman Türk Kadını Sokak Giyim-Kuşamı...	78
Şekil 4.8.	19. Yüzyıl'da Feracede Meydana Gelen Değişiklikler.....	80
Şekil 4.9.	Gelin Teli.....	82
Şekil 4.10.	19. Yüzyıl'da Ermeni Kadın Giyim-Kuşamı.....	84
Şekil 4.11.	Ermeni Gelini.....	89
Şekil 4.12.	19. Yüzyıl'da Rodos'lu Yahudilerin Giyimi.....	91
Şekil 4.13.	Osmanlı Devleti'nde Yahudi Kadın Giyim-Kuşamı.....	94
Şekil 4.14.	19. Yüzyıl'da Yahudi Kadın Giyim-Kuşamı.....	95
Şekil 4.15.	19. Yüzyıl'da Rum Kadın Giyim-Kuşamı.....	99

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problemin Tespiti

Oryantalizmin 19. yüzyıl Osmanlı kadın giyim-kuşamına etkileri ve bu durumun günümüze yansması.

1.2. Çalışmanın Amacı

Çalışma hazırlanırken; oryantalizm, Osmanlı'da kadın giyim-kuşamı ve oryantalizmin giyim-kuşamdaki etkileri konularında araştırma yapanlara yol göstermesi ve fikir vermesi amaçlanmıştır.

1.3. Araştırma Metodolojisi

Oryantalizm kavramı, oryantalizmin tarihsel gelişimi, kaynakları, alanı, oryantalizmde Edward Said'in rolü, Doğu-Batı ayrımı, ötekileştirme, oryantalizmin türleri, sosyokültürel yansmaları ve eleştiriler ile Osmanlı'da kadın giyim-kuşamı incelenerek 19. yüzyılda Osmanlı'da kadın giyim-kuşamı ve günümüze yansmaları araştırma konusu yapılmıştır.

1.4. Ünitelerin Planı

Çalışmada yer alan bölümlerin planı şu şekildedir: ikinci bölümde, oryantalizm kavramı, oryantalizmin tarihsel gelişimi, kaynakları, alanı, oryantalizmde Edward Said'in rolü, Doğu-Batı ayrımı, ötekileştirme, oryantalizmin türleri, sosyokültürel yansmaları ve eleştiriler incelenmiştir. Üçüncü bölümde, Osmanlı'da kadın giyim-kuşamı 15-18. yüzyıllar bakımından ele alınmıştır. Dördüncü bölümde, Osmanlı'da 19. yüzyılda Müslüman Türk kadını, Ermeni kadını, Yahudi kadını ve Rum kadınının günlük giyim-kuşamı, sokak giyim-kuşamı ve düğün giyim-kuşamı incelenerek 19. yüzyılda Osmanlı'daki kadın giyim-kuşamında görülen oryantalist

yaklaşımların günümüze yansımaları değerlendirilmiştir. Beşinci bölümde ise sonuç başlığı altında çalışmanın özeti, literatüre katkısı, araştırmanın kısıtları ve geleceğe yönelik çalışma alanları konusunda bilgi verilerek çalışma sonlandırılmıştır.

2. BÖLÜM

ORYANTALİZME GENEL BİR BAKIŞ

2.1. Oryantalizm Kavramı

Avrupa, eski çağlardan beri coğrafi olarak kendi bölgesine göre doğuda kalan kısımları “Orient” olarak adlandırmıştır. “Orient” ifadesi, Latince’de güneşin doğduğu yer anlamına gelen “Oriens” kelimesinden esinlenilerek oluşturulmuştur. “Oriental” kelimesi ise Avrupa tarafından kullanılan “Orient” kelimesinin türetilmesiyle ortaya çıkmıştır. “Oriental” kelimesi, doğuya özgü anlamına gelmektedir. İngilizce’de yer alan “Oriental” ile Fransızca’da yer alan “Orientalisme” kelimelerinden ise “Oryantalizm” kelimesi geliştirilmiştir. Kelime anlamı olarak Doğu ülkelerinin dil, tarih, din ve medeniyetlerini araştıran bilim dalı olarak ifade edilen Oryantalizm, 18. yüzyılda Avrupa’da ortaya çıkarak 19. yüzyılda gelişme göstermiştir (Germaner ve İnankur, 1989: 9; Sibaî, 1993: 38).

Kaynak: (<https://www.ilimvemedeniyyet.com/oryantalizm-nedir-kokeni-ve-tarihsel-gelisimi>, 18.08.2019).

Şekil 2.1. Oryantalizm Kavramı.

Oryantalizm kelimesinin Türkçe karşılığı “Doğu bilimi”dir. Oryantalist kelimesi ise Doğuyla ilgili araştırma yapan kişi anlamına gelmektedir. 18. yüzyıldan önce İngiltere’de sonra da Fransa’da kullanılmaya başlamıştır (Yıldırım, 2012: 19). Oryantalizm zamanla konularını genişletmiş ve mimarlık, sosyal bilimler, tiyatro, müzik, edebiyat gibi alanlarda görülmektedir. 19.

yüzyılın ikinci yarısından sonra ise özellikle resim olmak üzere tüm güzel sanatları inceleme altına almaktadır (Germaner ve İnankur, 2008: 14).

Kaynak:(<https://seyler.eksisozluk.com/batililarin-doguyu-kendince-anlamak-icin-urettigi-dusunce-sistematigi-oryantalizm>, 10.09.2019).

Şekil 2.2. Doğu'da Oryantalizm.

Oryantalizm, Batının İslam dünyası karşısındaki tutumlarını ifade eden genel bir terimdir. Oryantalizm ile Batılılar, Doğu hakkında bilgi sahibi olma peşine düşmektedir. Oryantalist ise bu araştırmaları yapan kişi anlamına gelmektedir. Uzak, Orta ve Yakın Doğu'yu inceleyerek edebiyat, dil, din, uygarlıklar gibi konularda değerlendirmede bulunmaktadır (Sönmezsoy, 1998: 25). Oryantalizm, 20. yüzyıl ve sonrasında daha çok siyasi, kültürel ve ekonomik yönleriyle dikkat çekmektedir. Farklı oryantalizm tanımlamaları ve oryantalizme farklı anlamlar yüklenmesi durumu da söz konusu olmaktadır (Bulut, 2017: 3-4).

Baharoğlu'na göre (2006: 68) oryantalizm, Batı'nın üstünlüğünü vurgulamak, bu üstünlüğün dünyaya yayılması gerekliliğine diğerlerini inandırmak için Doğu'nun farklılıklarını ortaya koymak, bu farklılıkları inceleyerek Doğu'nun zenginliklerini edinebilme durumunun ideolojisini ifade etmektedir.

Arlı'ya göre (2014: 16) oryantalizm, “Doğu” olarak adlandırılan hayat dünyasının anlatıldığı ve resmedildiği büyük bir bilgi olarak tanımlanmaktadır.

Oryantalizm, iki farklı bakış açısıyla değerlendirilmektedir. İlk bakış açısı olumlu yaklaşmaktadır. İlk bakış açısına göre oryantalizm, akademik merak ve ilgiye dayanmaktadır. Kendilerine yabancı olan bir kültürün tanınmasına hizmet etmektedir (Soykut, 2002: 42). İkinci bakış açısı ise olumsuz yaklaşmaktadır. İkinci bakış açısının oluşmasında temel öncül, 1978 yılında yazdığı “Oryantalizm” eseri ile Edward Said'dir. Said, büyük yankı uyandıran eserinde Batı'nın, emperyalist düşüncelerinin meşruiyetini sağlamak için Doğu ile ilgili söylemlerini tarihten siyasete, edebiyattan sanata ve askeri uygulamalara kadar genişleterek bir araç olarak kullandığını ifade etmektedir (Bulut, 2017: 14).

2.2. Oryantalizmin Tarihsel Gelişimi

Oryantalizm kavramı, birdenbire ortaya çıkmamıştır. Oryantalizmin ilk belirtileri Ortaçağ'da görülmüştür. Ancak oryantalizm kavramının temelini oluşturan Doğu-Batı ikilemi ise ilk olarak Antik Çağ'da ortaya çıkmıştır (Said, 2017: 11).

Kaynak:(<https://www.kenandabirkuyu.com/oryantalizm-nedir-tarihsel-gelisimi-isiginda-oryantalizme-bir-bakis>, 10.09.2019).

Şekil 2.3. Oryantalizm'in Tarihsel Gelişimi.

Antik Çağ'da Batı'da, Doğu'ya yönelik önyargılar oluşmaya başlamıştır. Yunan efsanesi olan “Tanrıça Europa” gibi efsaneler ile bu önyargılar genişletilmiştir. Yunanlıların efsaneleri nedeniyle Doğu-Batı ikilemi, “Yunanlılar ve diğerleri” şeklinde görülmüştür. Homeros'un “İlyada” destanındaki Doğu (Asya) imajı, bu durumun ilk şekillendiricilerinden birisi olmuştur. Diğerleri ise Truva-Akha savaşı olduğu söylenilmektedir (Metin, 2013: 58). Efsane ve destanlar ile Doğu-Batı ikilemi başlamıştır. Pers savaşları ile bu ikilem daha da keskin bir hale gelmiştir. Atina oyunları olan Aiskhylos'un Persleri ile Euripidies'in Bakkhalar'ında da Doğu-Batı ikilemi vurgulanmıştır (Bulut, 2017: 22).

Antik Çağ'dan Ortaçağ'a oryantizmin temelini gelişmesinde din faktörü oldukça önemli bir yer tutmuştur. Hristiyanlık ile İslamiyet, Doğu ve Batı ikileminin şekillenmesini sağlamıştır. İslamiyet'in hızla yayılması, Hristiyan Batı'yı tedirgin etmiştir. İslamiyet'e ve Doğu'ya daha tutucu ve savunmacı yaklaşmıştır. Dante'nin “İlahi Komedyası” adlı eseri, Doğu-Batı ikileminin etkilerini sergileyen başlıca eserlerden biridir. İlahi Komedyası eserinde Hz. Muhammed, “Maometto” denilerek Cehennem'e yerleştirilmiştir. Yine İbn-i Sina, İbn-i Rüşd gibi İslam âlimleri de Cehennem'de tasvir edilmiştir. Eserin, İslamiyet'i küçük düşürücü bir yönü bulunmuştur.

Kaynak:(<https://www.artigercek.com/haberler/olumunun-700-yilinda-dante-nin-yasami-beyaz-perdeye-yansitilacak>, 10.09.2019).

Şekil 2.4. Dante.

11-13. yüzyıllar arasında yapılan Haçlı seferleri, Doğu-Batı ikilemini derinleştirmiştir. Batı (Avrupa), Doğu'daki toprakları ele geçirebilmek için İslamiyet ve Doğu aleyhine propagandalar yapmıştır. Bu seferlerden sonra Doğu, İslamiyet ile bir arada anılmaya başlanmıştır (Süphandağı, 2018: 93).

Oryantalizmin akademik çalışma alanı olarak 1312 yılında Viyana'da toplanan kilise şurasında bazı üniversitelerde "Arapça, İbranice, Yunanca ve Süryanice" kürsülerinin kurulmasına karar verilmesiyle başladığı kabul edilmiştir (Said, 2017: 59; Çetinkaya, 2007: 404).

Osmanlı Devleti tarafından 1453 yılında İstanbul'un fethedilmesi ile Batı'da büyük bir şok yaşanmıştır. Fetihden sonra Batı tarafından Müslüman ve Türk aynı şekilde ifade edilmeye başlanmıştır. Fetih sonrası Batı'nın oryantalist çalışmaları, Osmanlı Devleti'ni de hedef almıştır. Osmanlı Devleti'nin günden güne genişlemesi, Batı'nın Osmanlı Devleti'ni bir tehdit olarak algılamasına neden olmuştur.

Kaynak:(https://marksist.net/utku_kizilok/oryantalizm_medeniyetler_catismasi_ve_ilimli_islam.htm, 10.09.2019).

Şekil 2.5. Oryantalizm'de Medeniyet Çatışması.

1498 yılında Vasco de Gama tarafından Asya ile Ümit Burnu arasındaki kilit yolun keşfedilmesi, oryantalizm araştırmalarına katkı sağlamıştır. 16. yüzyılda Batı'da ortaya çıkan Rönesans hareketi ise oryantalizmde daha ılımlı yaklaşımlar sergilenmesine sebebiyet vermiştir.

Tarih uzmanlarına göre oryantalizm, Napolyon'un 1798 yılındaki Mısır seferiyle başlamaktadır. Napolyon, Oryantalizmin çağdaş öncüsü Sylvestre de Sacy'nin yetiştirdiği öğrencilerden meydana gelen bir grubu da sefere giderken yanında götürmüştür. Grup, seferde danışmanlık ve tercümanlık yapmıştır. Biyologlar, tarihçiler, kimyacılar, tıpçılar, bilim adamları, mühendisler gibi kişiler de sefere götürölmüştür. Götürölen bu kişiler, Mısır'ı tüm yönüyle detaylı şekilde mercek altına almışlar ve 1809-1828 yıllarında Mısır ile ilgili "Description de l 'Egypte (Mısır'ın Tasviri)" adlı eseri yayınlamışlardır (Yıldırım, 2012: 26-27). Sefer ile Doğu'nun refaha kavuşturulması gerekçe gösterilerek sömürgeciliği meşrulaştırmaya yönelik yöntemler geliştirilmeye başlanmıştır. Önce Mısır, sonra ise diğer İslam ölkeleri, Batı'nın çalışma alanı olarak görölmüştür (Said, 2017: 52).

Oryantalizmin başlangıcı olan Mısır seferi değerlendirildiğinde, Batı'nın Doğu'ya olan ilgisinin daha çok siyasi olduğu görölmüştür. Siyasi amaçlar için oryantalizmde daha çok kültür kullanılmıştır. Doğu; karmaşık, kaba, tehlikeli ve itici gösterilmeye çalışılmıştır. Batı ise kültürel değerler bağlamında yüceltilmiştir.

Kaynak:(<http://www.bilgiyasam.com/misir-seferi-sebepleri-ve-sonuclari-nelerdir-3055/>, 21.08.2019).

şekil 2.6. Mısır Seferi.

1814-1915 yılları arasında Oryantalizmde meydana gelen gelişme sayesinde Batı (Avrupa), en geniş sömürge ağını elde etmiştir. I. Dünya Savaşı'nda Batı'nın birlik ve bütünlüğünü oluşturan evrensel değerler kaybedilmeye başlanmıştır. Savaşta oldukça yüksek mali kaybın yanında insan kaybı da yaşanmıştır. Sonrasında, sömürgecilik faaliyetlerinde gerileme meydana gelmiştir. Doğu, Batı'ya karşı bilinçlenmeye başlamıştır. Bilinçlenme, II. Dünya Savaşı'ndan sonra daha da artmış ve Batı'nın emelleri bakımından ciddi bir tehdit oluşturmaya başlamıştır (Bulut, 2017: 122).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Batı'nın sömürge düzeni sona ermiştir. Doğu'nun profilinde değişim gerçekleşmiş, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ise egemen güç olarak yer almıştır. Sonrasında ABD, Doğu ülkelerini kendisine bağımlı kılmak için farklı yöntemlerle oryantalist çalışmalar gerçekleştirmeye başlamıştır. Her ne kadar tarihçiler, II. Dünya Savaşı'nı oryantalizmin sona erışı olarak nitelendirse de yapılan çalışmalar, oryantalizmin sona ermeyip artarak devam ettiğini ortaya koymuştur. Devam eden oryantalizmde yöntemler ile temsilciler bakımından değişim yaşanmıştır. ABD'nin oryantalizm yaklaşımında pragmatizm (faydacılık) ön plana çıkmıştır (Said, 2017: 254-256).

Kaynak:(<https://www.stratejikortak.com/2016/09/ikinci-dunya-savasinda-turkler.html>, 24.11.2019).

Şekil 2.7. II. Dünya Savaşı'nda Türkler.

Oryantalizm, geniş bir zaman dilimine yayılan ve halen devam eden bir bilimdir. Uzun zaman varlığını devam ettirebilmesinin nedeni, güncel değişimlere ayak uydurabilmesidir. Oryantalizm, tarihsel gelişim sürecinde klâsik, modern ve postmodern aşamalardan geçmiştir. Klâsik oryantalizm, İslamiyet'e yöneliktir. İslamiyet'in Batı için tehlike oluşturması önlenmeye çalışılmıştır. Modern oryantalizm, Batı'nın Doğu'yu karalamak yerine onun üzerinde hâkimiyet kurmayı hedeflediği dönemi ifade etmektedir. Bu dönemin 1798 yılında Napolyon'un Mısır seferiyle başladığı kabul edilmektedir. Bilimsel yollarla Doğu keşfedilerek egemenlik oluşturulmaya çalışılmıştır. Modern oryantalizm, II. Dünya Savaşı'na kadar Fransa ve İngiltere hâkimiyetinde kalmasına rağmen savaştan sonra ABD'nin tekeline geçiş yapmıştır (Sönmezsoy, 1998: 32). Postmodern oryantalizm ise son yıllarda gelişme göstermiştir. 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de ikiz kulelere yapılan saldırıların başlangıç olduğu kabul edilmektedir. Manipülasyonlar ve mizansen ile Doğu'nun ötekileştirilmesi söz konusudur. En önemli aracı medya olduğu için medyatik oryantalizm olarak da adlandırılmaktadır. Küreselleşme, oryantalizmin yayılmasını daha da kolaylaştırmaktadır. Küreselleşmede, ulusallıktan uzaklaşılarak ortak bir kültür oluşturulmaya çalışılmaktadır. Oluşturulmaya çalışılan kültür ise Batı kültürü olarak gösterilmektedir. Batı kültürü, modern ve çağın gereklerine uygun bir kültür olarak sunulmaktadır. Doğu kültürü ise çağdaş olmayan şekilde ifade edilmektedir. Çağdaş oryantalizm, içten içe yerleştirilmektedir (Davutoğlu, 2002: 43-44).

Türkiye, Osmanlı Devleti'nin güçlü olduğu dönemlerden itibaren Batı'nın oryantalizminde yerini almaya başlamıştır. Osmanlı Devleti, Batı tarafından sürekli kötü gösterilmeye çalışılmıştır. 19. yüzyılda Osmanlı Devleti iyice güçsüz konuma düşünce, Batı'nın kendisinden ileride olduğunu kabullenmek zorunda kalmıştır. Böylelikle Batılılaşma ortaya çıkmıştır (Germaner ve İnankur, 1989: 41).

2.3. Oryantalizmin Kaynakları

Tarihi yönlendiren bazı özneler bulunmaktadır. Bazı gruplar ise dışta tutulmaya çalışılmaktadır. Dışta tutulan gruplar, zamanla kendileriyle yabancılaşmaya başlamaktadırlar. Grupların bu yabancılaşmayı dış etki olmaksızın içselleştirmesi ile yabancılaşma tam anlamıyla gerçekleşmektedir. Batı, Doğu'yu oryantalizm sayesinde zamanla kendisine karşı yabancılaştırmayı başarmıştır. Konuya bir çözüm olarak Davutoğlu, "kendi kendimizi algılama biçimimizi değiştirmek" yaklaşımını sunmaktadır. Davutoğlu'nun yaklaşımına göre Doğu için, Batı'nın onu ya da onun Batı'yı nasıl algıladığından ziyade Doğu'nun ve Batı'nın kendilerini nasıl algıladığı önem taşımaktadır. Ancak Batı'nın oryantalizm ile oluşturduğu etki nedeniyle Doğu'da bu algının oluşturulması zor görünmektedir (Davutoğlu, 2002: 48).

Doğu'da, Batı'nın onları nasıl gördüğü düşüncesi oryantalizm sayesinde yayılmış ve benimsenmiştir. Batı her zaman modern olarak görülmektedir. Batı'ya öykünme ve ona benzeme arzusu duyulmaktadır. Batı'nın Doğu'ya nasıl baktığı bir türlü tam olarak bilinemediğinden Batı'ya yönelim süregelmektedir. Doğu aydınları ve seçkinleri, Batılılaşma üzerine konuşmakta ve yazmaktadırlar. Gücü elinde tutan Batı'dır. Bilgiyi üreten de, o bilgiye dayanan insan tiplerini ortaya çıkaran da Batı olmaktadır. Batı, ürettiği bilgi ile Doğu üzerinde egemen güç olarak görünmek istemektedir.

2.4. Oryantalizmin Alanı

Oryantalizm, akademik bir çalışma alanıdır. Oryantalizmin alanı oldukça geniştir. Oryantalizmin alanını tanımlamak oldukça zordur. Oryantalizme ilgi, 18. yüzyılda artmaya başlamıştır. Batı, sömürgeciliği ve Doğu üzerindeki egemenliğini yaygınlaştırmak için öncelikle Doğu'da var olanları araştırmaya ve incelemeye yönelmiştir. Doğu coğrafyasını, dillerini, geleneklerini, adetlerini, medeniyetlerini, kültürlerini inceleme altına almıştır. Sıbai, oryantalizmin alanını beş temel başlık altında toplayarak emperyalist, siyasi, dini, ilmi ve ticari yönden inceleme altına almıştır. Ancak oryantalizmin

temel inceleme alanı Arap edebiyatı ve İslamiyet olmuştur. Oryantalistlerin ilgisini, bu konular çekmiştir (Sıbai, 1993: 37).

İslamiyet, Hristiyanların kendi dinleri için rakip gördükleri bir din olmuştur. İslamiyet'in hızla yayılması da bu düşünceyi kuvvetlendirmiştir. Hristiyan Batı, İslamiyet'i kötümeye yönelik söylemler geliştirmiştir. Bir yandan Doğu'daki İslamiyet'i araştırıp incelemeye alırken diğer yandan da küçük göstermeye çalışmışlardır (Sıbai, 1993: 40).

Oryantalizm, emperyalizmin ihtiyaç duyduğu bilgi desteğini gerçekleştirmiştir. Bilgi desteği sağlayan oryantalistler ise amaçlarını gerçekleştirebilmek için her alanı denemişlerdir. Kitaplar yazmışlar, konferanslar ve dersler vermişler, propagandalar yapmışlar, kongreler düzenlemişler, eğitim kurumları ve cemiyetler açmışlar, dergi ve gazeteler yayımlamışlardır (El-Behiy, 1996: 232).

Sanat, Batı'nın Doğu'yu kendince tanımlamasına yardımcı olmuştur. Fotoğraf, resim, sinema gibi alanlarda oryantalistler, gerçekte olmayan hatta bilgi sahibi bile olmadıkları konularda kurgusal şekilde Doğu'yu yansıtmışlardır. Önceleri ulaşımdaki zorluklar ve özellikle Uzakdoğu ülkelerinin 19. yüzyıla kadar Batı'ya kapalı tutulması gibi nedenlerle oryantalistlerin Doğu'nun tamamını gezip bilgi edinme şansı olmamaktaydı. Batı sanatlarında yansıtılan Doğu, genel anlamda gözleme değil hayal gücüne dayanmaktadır. Yansıtılan Doğu'da Osmanlı Devleti ve Türkiye de yer almaktadır. (Germaner ve İnankur, 1989: 9).

Doğu'daki hamam, köle pazarı ve harem gibi konular özellikle Batılıların ilgisini çektiğinden bu alanlara yönelik gerçekdışı sanat eserleri yapılmıştır. Cinselliği ağır basan ve vahşet uyandırabilen resimler ortaya konulmuş, farklı bir Doğu figürü oluşturulmaya çalışılmıştır. Sonraları resmedilen yerleri görme imkânına sahip olan sanatçılar ise gördükleri ile resmedilenlerin farklı olması nedeniyle tamamıyla gerçeği yansıtamamış ve kurgusal sanatı devam ettirmişlerdir (Kömeçoğlu, 2011: 46).

Batılılar, Doğu'yu istedikleri şekilde yansıtmaya devam etmişlerdir. Kurgusal yansıtımlar, ilgi çekici olmaya başladığından kurgulama daha da çeşitlendirilmiştir. Özellikle Doğu kadını, en merak edilen konulardan biri olduğu için Doğu kadını üzerine daha fazla kurgulama yapılmıştır. Ancak Doğu kadınları Batılı sanatçılara modellik yapmadıkları için Batılı kadınları kullanarak Doğulu kadınları resmetmeye yönelmişlerdir (Özendeş, 1999: 160-166).

Kaynak: (Sevim, 2002: 147).

Şekil 2.8. Doğulu Kadın.

Kurgulanmış Doğu, yalnızca resimlerde ve fotoğraflarda değil, sinemada da görülmektedir. 20. yüzyılda Doğu'da çok sayıda film çekilmiştir. Bunlardan birkaçı; Beyaz Köle, Şeyh'in Oğlu, Harem'in Karanlığı'nda, Arzu'dur. Filmlerde genel olarak, Batılı kahraman figürü yer almaktadır. Doğulu erkekler özellikle şeyh gibi varlıklı olanların kadınlara olan düşkünlüğü gibi hususlar vurgulanmaya çalışılmıştır. Doğu toplumlarında

kadın köleliği, barbarlık, çok eşlilik gibi konular ilgi çektiğinden bu konulara ağırlık verilmiştir (Kömeçoğlu, 2011: 47).

11 Eylül saldırıları sonrasında Doğu'nun terörist yanı, sanatta yer almaya başlamıştır. Doğu'yu ötekileştirmede terörizm vurgusu ile etki oluşturulmaya çalışılmıştır. Terörizmin konu edildiği filmler çekilmeye başlamıştır. Zihinlerde kötü, barbar, terörist bir Doğu imajı oluşturulmaya yönelinmiştir. Batı, Doğu'dan edindiği bilim ve bilgileri kendisine alarak Batı'nınmış gibi yansıtırken Doğu'yu kurgusal olarak ötekileştirmiştir.

2.5. Oryantalizmde Edward Said'in Rolü

Oryantalizm değerlendirilirken pek çok bilim adamı, yazar ve araştırmacı katkıda bulunmuştur. Oryantalizme kendi duyuları, gözlemleri ya da tecrübelerine dayanarak olumlu ya da olumsuz şekilde yaklaşmışlardır. Ancak az bir kısmı tarafsızlığını koruyabilmiştir. Oryantalizm konusundaki çalışmalarıyla öne çıkan isim, Filistin asıllı Amerikan teorisyen ve edebiyatçı Edward Said'dir (Turna, 2002: 213).

Said, Filistin'de doğan, Mısır'da büyüyen, Hristiyan bir aileden gelen, Amerika'da İngiliz edebiyatı eğitimi almış Amerikalı bir Arap'tır. Doğu ile Batı kültürünün karışımında yer almaktadır. Oryantalizm konusundaki ilk görüşlerini Said, 1978 yılında yayımlanan "Orientalism" eserinde açıklamıştır. ABD'nin belli başlı üniversitelerinde okuyarak öğretim üyeliği yapan Said, bu eserinde objektif davranmaya çalışarak Batı'da yaşamasına rağmen Batı'nın Doğu'ya yönelik tutumunu eleştirmiştir. Batı'nın Doğu'ya yönelik sömürgeciliğini açık şekilde ifade etmiştir.

Said, Batı'nın Doğu'yu bilinçli şekilde sürekli olarak kötü göstermesini ve kendisini üstün görmesini yanlış bulmaktadır. Yanlışlığı ise eserinde, farklı şekillerde anlatmaya çalışmıştır. Said'in bu önemli eseri, Amerikan okullarında okutulmuştur (Demir, 2012: 536). (Bkz. Şekil: 2.9, S:15)

Kaynak:(<https://www.kirmizilar.com/tr/index.php/konuk-yazarlar2/1936-edward-w-said-e-ve-oryantalizm-e-dair>, 10.09.2019).

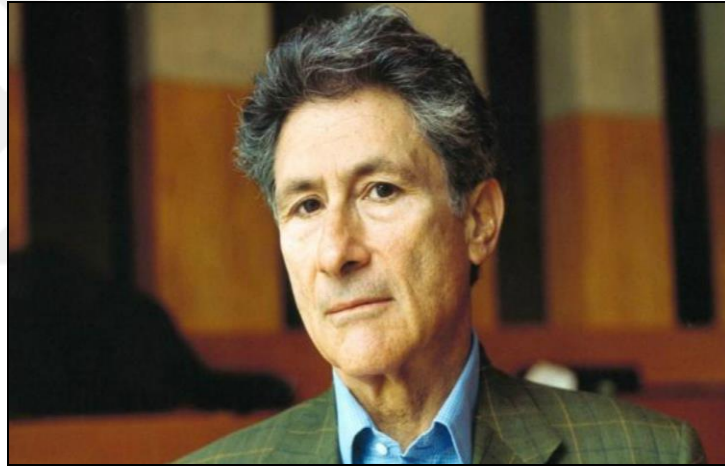
Şekil 2.9. Edward Said ve Oryantalizme Dair.

Oryantalizm eserinden 16 yıl sonra bu kitaba devam niteliğinde bir eser daha yayımlamıştır. “Kültür ve Emperyalizm” adını taşıyan bu eserde Said, oryantalizmin emperyalizm ile birlikte gittiğini yinelemiştir. Diğer yandan kendisini eleştiren ve izleyen araştırmacıların fikirlerini de dikkate almıştır (Said, 2016).

Said, Batı'nın Doğu'ya yönelik anlatımlarında tarafsızlık ve tecrübeye dayalı bir durumun olmadığını vurgulamaktadır. Batı, kurguya yönelik şekilde hayali olarak kendi oluşturduğu Doğu'yu tanımlamaktadır. Bu tanımlama ise genel olarak olumsuz bir Doğu'ya ilişkin olmaktadır. Said'e göre Batı, bunu yaparken Doğu'nun olumlu yönlerini kendi üzerinden ifade etmektedir. Olumsuz olarak açıkladığı Doğu'nun ise olumlularının kendisinde olduğunu dile getirmektedir (Said, 1998: 15).

Oryantalizmde Said, değerlendirme biçimi nedeniyle önem taşımaktadır. Said, Doğu'dan Batı'ya bakarak Batı'ya eleştirel yaklaşmıştır. Batı'nın önyargılarını ve bu bağlamda Doğu ile ilgili bilimsellikten uzak

yaklaşımlarını kabul etmemiştir. Oryantalizm eseri dışında farklı mecralarda Said, bu konudaki görüşlerini açıklamıştır. Said'e göre Batı'nın Doğu'ya yönelik bu tavrının tek sebebi sömürgecilik değildir. Bu tavrın çok daha eskilere yönelik olduğunu savunmuştur. Ancak Batı'nın bu tavrını uygulamaya geçirebilmesinin oryantalizmin bilimsel zemine taşınmasıyla mümkün olduğunu belirtmiştir. Oryantalizm, Said'e göre Batı'nın zihninde çok önceleri oluşmuştur. Sonraları sömürgecilik nedeniyle daha güçlü şekilde ortaya çıkmıştır. Önceleri oryantalizm sosyal bir kavram olarak düşünülebilirse de sömürgecilik ile birlikte siyasi bir kavram haline gelmiştir. Said, oryantalizmin sosyal bir kavram olarak kalması gerektiğini savunmuştur. Oryantalizmin ötekileştirme mantığıyla siyasi bir kavram haline getirilmesini eleştirmiştir (Çetinkaya, 2009: 15).

Kaynak: (<https://dusunbil.com/edward-said-ve-sarkin-sarklastirilmasi/>, 06.09.2019).

Şekil 2.10. Edward Said.

Said, Batı'dan Doğu'ya giden askerlerin, seyyahların ve tüccarların Doğu'nun zenginliklerini fark ettiklerini ancak bu zenginlikleri görmek istemediklerini belirtmiştir. Batılıların kendi oluşturdukları kurgusal Doğu'dan vazgeçmek istemediklerini ifade etmiştir. Gördüklerinin aksine Doğu'yu sürekli olumsuz ve güçsüz şekilde tarif etmişlerdir. Böylelikle Batı, kendini güçlü ve galip göstermiştir (Çakırtaş, 2015: 390).

2.6. Oryantalizm ve Doğu-Batı Ayrımı

Oryantalizmde Doğu ile Batı arasında bir ayrım bulunmaktadır. Doğu-Batı ayrımı, oryantalizmin temelini oluşturmaktadır. Doğu, Batı'nın öteki imgesidir. Batı'nın gözünde Doğu, sömürge mekânı ve kültürel rakibidir. Aralarında sadece coğrafi açıdan komşuluk ilişkisi bulunmamaktadır (Said, 1998: 11).

Doğu-Batı ayrımı ilk kez Roma İmparatorluğu'nun "imperium"unun idari anlamda parçalanmasıyla ortaya çıkmıştır. Kendi içine çekilen Batı, Haçlı Seferleri ile açılmaya başlamıştır. Haçlı Seferlerinde Batı, Doğu'nun zenginlikleriyle karşılaşmıştır. Katolik Kilisesi, Doğu'nun tanımlanmasına önderlik etmiştir (Arlı, 2014: 17-18; Köse ve Küçük, 2015: 119).

Doğu ve Batı, coğrafi bir ayırmadan daha fazlasını ifade etmektedir. Belli sınırlar etrafında şekillenmektedirler. Kendilerine özgü kültürleri bulunmaktadır (Sunar, 2007: 29-30). Doğu ve Batı'nın zihniyetleri ve yaşama tarzları birbirinden farklıdır. Doğu, daha içedönük görülmektedir. Batı ise dışadönüktür. Bu nedenle birbirlerini tamamlamaktadırlar (Ülken, 1964: 21). Ancak Batı, bu durumu kabul etmemektedir. Kendilerini tek görmekte ve Doğu'yu istekleri doğrultusunda şekillendirmek istemektedirler. Batı'nın bu isteği, oryantalizmin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Doğu-Batı ayrımı, Batı tarafından inşa edilmiştir. Batı, kendisi ile diğerleri şeklinde bir ayrım gerçekleştirmektedir. 20. yüzyılda toplumları tarım ve sanayi şeklinde ayırmışlardır. Sonraları ise sanayi toplumları da Sanayi Devrimi'ni gerçekleştirenler ve gerçekleştirilmeyen şeklinde ayrılmıştır. Son olarak günümüzde de devam eden gelişmiş, gelişmekte olan, az gelişmiş şeklinde ayrımlar yapılmıştır. Böylelikle Batı, kendisini diğerlerinden ayırmayı başarmıştır (Sezer, 1998: 42; Yanık, 2016: 362).

Batı, 21. yüzyıldan itibaren egemenliğini Doğu'ya yaymaya çalışmaktadır. Yeni ülkelerle geleneksel ilişkiler haricinde çağdaşlaşma adı altında ilişkiler kurulmaktadır. Batı, diğer toplumları çağdaşlaştırmak adı

altında emperyalizm ve sömürgecilik faaliyetleri gerçekleştirmektedir (Sezer, 1998: 43).

Batı, Doğu'da kendisinde olan olumlu şeylerin olmadığını ancak kendisinde olmayan olumsuz şeylerin tamamının bulunduğunu savunmaktadır. Batı'ya göre Doğu, kendini ifade ve temsil edememektedir. Batı da bu nedenle Doğu'ya yardımcı olmaktadır. Batı, kendi üstünlüğünü bu yolla göstermeye ve pekiştirmeye çalışmaktadır (Bulut, 2017: 13-14).

Yavuz, Doğu-Batı ayrımının 1492 yılına uzandığını belirtmektedir. Bu tarihte Amerika keşfedilmiş ve İspanya coğrafyasında yaşayan Yahudiler ile Müslüman Emeviler sürgün edilmişlerdir. 1492 yılı, Amerika'nın Kızılderilileri dışladığı ve İspanya'nın da kendi içinde olan Yahudiler ile Müslüman Emevileri ayırttığı bir yıldır. Yine bu yıllarda Batı (Avrupa), kendisini Hristiyanlık ile özdeşleştirmiştir. Bu nedenle Hristiyan olmayanlar ayırtılmıştır. Yavuz'a göre oryantalizmin tarihi, Hristiyan olan ile olmayanın ayırtılmasını ifade etmektedir (Yavuz, 1999: 56-58).

Mutman, Doğu-Batı arasında güç faktöründen kaynaklı bir eşitsizlik bulunduğunu ifade etmiştir. Batı tarafından ortaya konulan eşitsizlik ile Doğu, inceleme, yönetme ve bilmenin nesnesi olarak kabul edilmiştir. Batı ise inceleme, yönetme ve bilmenin öznesi konumundadır (Mutman, 2002: 108).

Parla, oryantalizmin Doğu'ya yönelik söylencelerden beslendiğini ifade etmiştir. Objektif dayanağa sahip olmayan bu söylenceler, zamana ve amaca göre değişkenlik gösterebilmektedirler. Ancak bunların ortak özelliği ayıdır. Oryantalizm, Batı'ya Doğu üzerinde hegemonik bir güç sağlamak ve Batı'nın emperyalist amaçları için meşru bir zemin hazırlamaktadır (Parla, 2001: 96). (Bkz. Şekil: 2.11, S:19)

Kaynak: (<http://galeri.mynet.com/haber/56328/13>, 08.09.2019).

Şekil 2.11. Harem.

Oryantalizm, Batı dışındaki toplumları tanımlamaya yarayan bir teori olarak değerlendirilebilmektedir. Oryantalizmin Doğu-Batı ayrımı konusundaki yaklaşımı şu şekildedir (Şentürk, 2003: 45);

- Doğu yabancı ve tekdüzedir.
- Doğu toplumları geri, Batı toplumları ise ileridir.
- Doğu ve Batı, birbirinden çok farklıdır.
- Doğu, gelişmekten yoksun ve durağandır. Batı ise dinamiktir ve gelişmiştir.
- Doğu ve Batı toplumlarının aynı sosyal teorilerle incelenmesi mümkün değildir.

Batının sömürgeci zihniyetini barındıran oryantalizme karşı tepki olarak Doğu, “oksidentalizm”i geliştirmiştir. Doğu, oksidentalizm ile Batı’nın oryantalizmine cevap vermeye çalışmıştır. Oksidentalizmde Doğu’nun amacı, Batı tarafından kendisine yöneltilen olumsuz tanımlamaları temizlemektir. Oryantalizm kadar donanıma sahip olmayan bir disiplin olsa da Doğu tarafından Batı’nın kurgulanması ve yazılmasına yardımcı olmaktadır. Oksidentalizmde Batı, maneviyatsızlık ile toplumsal çöküşün sembolü şeklinde tanımlanmaktadır (Özçelik, 2015: 178; Uzun ve Atasever, 2010: 185-186).

2.7. Oryantalizm ve Ötekileştirme

Doğu-Batı ayrımının anlaşılmasında “öteki” kavramı önemli bir yere sahiptir. Türk Dil Kurumu’na göre “öteki” kelimesinin anlamı, benzer ya da sözü edilen iki nesneden konum ve önem açısından uzakta olan, var olan kültürün içinde dışlanmış olandır (www.tdk.gov.tr, 16.08.2019). “Öteki” kavramı, farklı kültüre sahip kişi ya da grupları ifade etmek için kullanılmaktadır. “Öteki” söylemsel bir kurgudur. Farklı kültürel değerlere sahip olan Batı ve Doğu arasında da ötekileştirme bilinci söz konusudur. Batı ve Doğu’nun sosyal davranışlarında ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Kültürel farklılık arttıkça ötekileştirme derinlik kazanmaktadır. Oryantalizm, Batı’nın karşısında Doğu’yu ötekileştirmektedir. Ötekileştirme, Batı’nın Doğu ile olan ilişkilerini de şekillendirmiştir (Süphandağı, 2018: 49).

Ötekileştirmede, “ben” ve “öteki” bulunmaktadır. “Öteki” olarak adlandırılan, “ben”den daha aşağıda yorumlanmaktadır. “Ben”in ölçütlerine göre “öteki”ne değer verilmektedir. “Öteki”, her zaman “ben”den eksiktir. Ancak bu şekilde kabul görmektedir (Schnopper, 2005: 26). “Öteki”nin önemi, “ben”i ebedileştirmesinden kaynaklanmaktadır. “Öteki”, “ben”in hayatta kalması için gerekmektedir. “Öteki”, edilgen ve olumsuz sıfatlarla tanımlanmaktadır. Böylelikle “ben”, “öteki”ni kendi yararı için var ederek onun üzerinde denetim sağlamaktadır. “Öteki” kavramı da bu denetimin meşruiyetini oluşturmaktadır (Bilici, 2011: 4).

Öteki, “biz”e karşıdır. Olumsuz durumda bulunmaktadır. Ötekileştirme, ilişkilendirme ihtimalini reddetmektedir. “Ben” ve “öteki” bulunmaktadır. Birbirlerinden farklı ve ayırdırlar (Bilgin, 2007: 177). Öteki, dönemselsel olarak yeniden kurgulanmaktadır. Genel anlamda ötekinin kimliği, sabit bir seyir göstermemektedir. Öteki, sürekli şekilde analiz edilen tarihsel, sosyal, politik ve fikirselsel bir sürece tekabül etmektedir (Uluç, 2009: 33).

“Öteki”, tanıma eyleminin tanımlama eylemine dönüşmesinin göstergesidir. İki öznenen biri diğerinin kimliğine müdahale eder ya da

kendince bir kimlik verir. Batı ile Doğu ilişkisi de bu şekildedir. Doğu'yu tanımaktan tanımlamaya geçen Batı, Doğu'ya kendince bir kimlik vererek Doğu'yu ötekileştirmiştir (Bulaç, 1995: 79; Dursun, 2014: 20).

Ötekileştirme, belirli sınırlar içerisinde biz, siz, onlar ve diğerleri gibi söylemler geliştirilerek durumu belirlenen sınırların dışında tutarak tanımlama şekli olarak ifade edilmektedir (Dursun, 2014: 26).

Kaynak: (<http://ilimcephesi.com/somurgecilik-ve-oryantalizm-2/>, 10.09.2019).

Şekil 2.12. Oryantalizm Hegemonyası.

Sosyal bilimlerde “öteki” konusunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Ampirik/kültürel bir nesne olarak öteki, varlık/varoluş olarak öteki, söylemsel bir kurgu olarak öteki ile farklılık olarak öteki şeklinde açıklanabilmektedir. *Ampirik/kültürel bir nesne olarak öteki;* nesnel gerçeklere dayanan bilgiler ışığında açıklanmaya çalışılmaktadır. Benzeşmeyen ötekileştirilerek kendinden ve tarihinden ayrılmaktadır. Öteki, denetlenmesi gereken ve modern öznenin sahip olduklarından yoksun bir kültürel koddur. Ötekinin ne olmadığı üzerinde daha çok durulmaktadır. *Varlık/varoluş olarak öteki;* modern benliğin oluşturulmasında yararı bulunan görünmeyen benliktir. *Söylemsel bir kurgu olarak öteki;* Said'in oryantalizm konusundaki görüşlerinden yola çıkmaktadır. Oryantalizm, Batı'nın Doğu'yu ekonomik, siyasi, kültürel ve tarihsel açıdan anlayarak kendi zıttı bir konuma yerleştirmesini ifade etmektedir. Batı, kendi

benliğini yüceltirken Doğu'yu farklılaştırıp ötekileştirmeye çalışmaktadır. *Farklılık olarak öteki* ise ötekinin tarihsel ve kültürel boyutta var olduğunu belirtmektedir. Öteki, yalnızca Batı'nın kurgulamasından ibaret değildir. Öteki, farklılığı ifade etmektedir (Keyman, 2002: 19-22).

Oryantalizm ile Batı, bilinçli bir şekilde ötekileştirmeyi gerçekleştirmiştir. Batı dışındaki toplumları “öteki” olarak nitelendirmiştir. Ötekileştirme ile Batı, Doğu üzerindeki emperyalizm hedeflerini meşrulaştırmaya çalışmıştır. Modernleşme de ötekileştirmenin bir sonucudur. Batı tarafından modernleşme ile kendisi haricindekiler ötekileştirilmektedir. Oysaki ötekileştirme, zorunlu değildir. Özellikle oryantalizmde olduğu gibi dışlayıcı bir ötekileştirme, bilinçli gerçekleştirilmektedir. Batılılar, emperyalizm emelleri için bilinçli şekilde Doğu'yu ötekileştirmişlerdir (Arlı, 2014: 22; Dikici, 2014: 49-52).

Metin, “diğeri” ile “öteki” kavramlarının kimlik açıklamasındaki farkına vurgu yapmıştır. “Diğeri” kavramının dışlayıcı olmadığını, var olan farklılığı belirttiğini ve içsel olduğunu; “öteki”nin ise dışlayıcı olduğunu, mevcut farklılığı belirtmek yerine farklılık oluşturduğunu ve dışsal olduğunu ifade etmiştir (Metin, 2013: 39).

Yavuz, Batı'nın Yunan çağından bu yana ötekileştirme içinde olduğunu ifade etmektedir. Batı, sürekli şekilde kendini farklı ve üstün görmektedir. Doğu ise dışlanmakta ve küçük görülmektedir. Batı, ötekileri temsil etme yetkisinin bulunduğunu savunmaktadır. Yavuz da Said gibi oryantalizmi ontolojik yönüyle ele alarak Batı'yı özne, Doğu'yu ise nesne olarak değerlendirmiştir (Yavuz, 1999: 41).

Baran, Batı'nın Doğu'yu anlamaktan ziyade kendi istekleri doğrultusunda şekillendirmek için denetim altına almaya çalışmasını oryantalizm olarak nitelendirmiştir. Batı, Doğu'yu geri plana iterek ötekileştirmiştir. Batı ise her zaman üstündür. Oryantalizm, bu yönüyle Doğu'ya yönelik sömürgeciliğin ve müdahalelerin meşruiyetini sağlamaktadır. Oryantalistler, Doğu'ya yönelik incelemelerinde bilinçli olarak olumlu

şeylerden bahsetmemektedirler. Doğu'ya yönelik ifade edilen olumsuzlukları Batı'da olumlu hale getirmektedirler (Baran, 2014: 186-187).

Said, Batı'nın kendisini Doğu'ya göre konumlandığını belirtmektedir. Batı, Doğu'yu Batı karşıtı olarak tanımlamaktadır. Doğuyu ötekileştirmek ve hegemonya kurmak gayretindedir. Batı, kendisini demokratik, modern, gelişmelere açık gibi göstermektedir. Doğu'ya ise kendisinin tam zıttı özellikler (otoriter, geleneksel, gelişmeye kapalı gibi) atfetmektedir. Böylece Doğu, Batı'nın ötekisi olarak konumlandırılmaktadır. Günümüzdeki Doğu-Batı ilişkisinde de ötekileştirme, varlığını korumaktadır. Halen Batılı toplumlar, diğer toplumları öteki olarak görmektedirler. Said, ötekileştirmede önemli olanın farklılığın anlaşılması olmadığını vurgulamaktadır. Oryantalizmdeki ötekileştirmede, Batı ve Batının yüceltilmesi söz konusudur. Oryantalizmde Doğu anlatılmamakta, Batı'nın gözüyle kurgulanmaktadır. Oryantalizm, farklı olanın söylemsel anlamda ötekileştirilmesi eylemi olarak görülmektedir (Keyman, 2002: 21-22; Köse ve Küçük, 2015: 118).

Oryantalizm ile Batı'nın üstünlüğü tek taraflı şekilde kabul edilmektedir. Doğu ise Batı'ya boyun eğmelidir. Oryantalizm, Doğu üzerinde baskı oluşturmaktadır. Batı, Doğu'yu hem ötekileştirmekte ve olumsuz şekilde kurgulamakta hem de Doğu'yu yakından tanımak istemektedir. Yakından tanımamanın ardında da Doğu'ya karşı daha etkin ve güçlü üstünlük kurabilme düşüncesi yer almaktadır (Özçelik, 2015: 174).

2.8. Oryantalizmin Türleri

Oryantalizm, klasik ve yeni oryantalizm olmak üzere iki başlık altında incelenebilmektedir.

2.8.1. Klasik Oryantalizm

Oryantalizm, Batı'nın kültürüne uzun zaman önce girmiştir. Ancak sistematik şekilde Doğu'ya yönelmesi, uzun bir sürece tekabül etmektedir. Doğu'ya yönelik olumsuz bakış açısı oluşturması ve yerleştirmesi zaman almıştır. Buna rağmen sosyal alanda Doğu'ya yönelik oluşturulmak istenen olumsuz algı, oldukça etkili olmuştur. Klasik oryantalizm ise 17. yüzyılda Batı ülkelerinde bulunan üniversitelerde kurulan Arapça kürsüleri ile ortaya çıkmıştır. Kürsülerin kurulma nedeni, Doğu'da yaygın dil olan Arapça'nın öğrenilmesidir. Batılılar, Arapça'yı öğrenerek Doğu'yu daha yakından keşfetmek istemişlerdir. Ayrıca Batı, kendi üstünlüğünü Doğu'nun dili olan Arapça ile Doğu'ya aktarmayı amaçlamıştır (Kaplan, 2006: 456).

Klasik oryantalizmin kurucuları; Silvestre de Sacy, William Muir, E. W. Lane, Ernest Renan, Karl Pfander olarak değerlendirilmektedir. Genel olarak bu kişiler, Doğulu yazarlarla tartışma yaşamışlardır. Doğulu yazarlara ve Doğu toplumlarına oryantalist kültürü kabul ettirmeye çalışmışlardır. Eserlerinde ise Doğu karşıtlığı ötesinde klasik oryantalizmin ne anlama geldiğini açıklamaya yönelmişlerdir. Kendi dönemlerinin oryantalist algısını yönlendirmişlerdir. Ayrıca fikirleri ile kendilerinden sonraki klasik oryantalizmin savunucusu olan nesle önderlik etmişlerdir (Kalın, 2006: 178).

Klasik oryantalizm, Batı'nın Doğu üzerinde kurmaya çalıştığı baskı ile ilgilidir. Baskının düşünsel temelleri 17-18. yüzyılda atılmış ve 19. yüzyılda uygulamaya aktarılmıştır. Klasik oryantalizme göre Batı, Doğu üzerinde etkili olmalıdır. Gerçekçi olması açısından temel sebep olarak Osmanlı Devleti ile Avrupa gösterilmiştir. Osmanlı Devleti o dönemlerde gerilemeye geçmiştir. Avrupa ise aksine gelişmeye başlamıştır. Örnekler doğrultusunda Avrupa Batı, Osmanlı Devleti ise Doğu şeklinde ifade edilerek Doğu'nun geri kalmışlığına

vurgu yapılmıştır. Geri kalmışlık nedeniyle Doğu'nun yönetilmesi için Batı'nın (Avrupa) yeterli donanımına ve güce sahip olduğu belirtilmiş, böylelikle sömürgecilik meşrulaştırılmaya çalışılmıştır (Alam, 2009: 107).

Doğu'ya yönelik olarak oluşturulmaya çalışılan olumsuz algı, zaman içerisinde yerleşmiştir. Algı neticesinde saldırgan ve farklı ideolojiler ortaya çıkmaya başlamıştır. İdeoloji, ülkelerin siyasi ve sosyal yapılarını oldukça derin şekilde etkilemiştir. Batı'nın sömürgecilik ve emperyalizminin yanı sıra oryantalizm nedeniyle oluşturulan algı nedeniyle faşizm, ırkçılık, Nazizm gibi anlayışlar gelişmiştir. Anlayışların zamanla şekli değişmiş ya da derecesi artmıştır. Doğu'ya karşı saldırganlık seviyesinde artışa sebebiyet vermiştir. Klasik oryantalizm, sosyal bir olgu olarak kalmaktan sıyrılarak ideolojik ve siyasal bir boyuta bürünmüştür.

2.8.2. Yeni Oryantalizm

Oryantalizm, zamanla gücünü yitirmiş gibi görülmektedir. Klasik oryantalizm dönemindeki gücü azalmıştır. Ancak buna rağmen Batı'da yerleşmiş bulunan Doğu karşıtlığı hiçbir şekilde sona ermemiştir. Karşıtlığın varlığı, zaman içerisinde yeni bir oryantalist düşünce yapısının oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Yeni oryantalizmde Batı, yine Doğu'nun geri kalmışlığına vurgu yapmaktadır. Ancak yeni oryantalizmde asıl vurgu İslamiyet üzerine olmuştur. Doğu'da var olan İslamiyet'in sorunların temelinde yer aldığı ifade edilmiştir. Başta Arap ülkeleri olmak üzere Doğu'daki sorunların temelinde İslamiyet görülmüştür. Yeni oryantalizme göre İslamiyet, gerici bir zihniyeti temsil etmektedir. Baskı ve terörün temelinde İslamiyet'in bulunduğunu savunmaktadır. Böylelikle yeni oryantalizmde ötekileştirilen husus İslamiyet olmuştur. İslamiyet her yönüyle eleştirilmeye çalışılmıştır.

Temel sebep, o dönemlerde İslamiyet'in hızla yayılmasının Hristiyan Batı'da tedirginlik uyandırması olmuştur. İslamiyet'i kendisi için büyük bir tehlike olarak gören Batı, Doğu'dan ziyade Doğu ile özdeşleştirdiği İslamiyet'e

yönelmiştir. İslamiyet, terörle ve baskıyla birlikte anılarak korkulması ve savunma hazırlanması gereken bir tehdit olarak yansıtılmaya çalışılmıştır (Yiğit, 2008: 242).

Kaynak: (<http://ilimcephesi.com/musluman-toplum-ve-sanat/>, 09.09.2019).

Şekil 2.13. Halı Pazarı.

Yeni oryantalizmde klasik oryantalizmden ziyade Amerikan düşünce yapısı etkisini göstermiştir. Klasik oryantalizmde Batı ve Doğu olarak ifade edilen Avrupa ve diğerleri iken yeni oryantalizmde ABD ve Avrupa Batı, diğerleri ise Doğu olarak kabul edilmektedir. ABD ve Avrupa haricindekiler, yeni oryantalizmde ötekileştirilmiştir. Ötekileştirilenlerin başında ABD karşıtı ve İslamiyet'in bulunduğu yerler başta gelmektedir. Doğu'nun olumsuzluklarını yansıtmak adına bu yerler hedef seçilmişlerdir. Doğu ve İslamiyet, yeni oryantalizmde terörizme bağlanmıştır. Terörizm, Doğu'yu tanımlamak adına Batı tarafından araç olarak kullanılmıştır. Kullanılan bu araç sayesinde Doğu, merak edilen değil korku duyulan bir yer haline gelmiştir (Önal ve Baykal, 2011: 111).

Daniel Pipes, yeni oryantalizmin öncülerinden biri olan Amerikalı yazar ve tarihçidir. Pipes, İslamiyet'in bulunduğu ülkelerde teröristlerin yer aldığını belirtmektedir. Yazara göre bu ülkeler, ciddi birer tehdittir. Ükelere karşı sert önlemler alınması gerekmektedir. Ayrıca Pipes'a göre medeniyetler arasında çatışma bulunmamaktadır. Çatışma, modern toplumlar ile barbarlar arasında

yaşanmaktadır. Pipes, modern toplum olarak Batı'yı, barbar olarak ise Doğu'yu ifade etmektedir. Batı'nın modernliğinin Doğu'ya da yayılabilmesi ve Doğu'nun geliştirilebilmesinin mümkün olduğunu ancak İslamiyet'in bu konuda engel oluşturduğunu belirtmektedir. Pipes'in bu fikirleri, yeni oryantalizmi yansıtmaktadır. Yeni oryantalizm, Doğu-Batı arasındaki ayrımı uçurumlaştırmaktadır (Ayhan, 2007: 103).

Yeni oryantalizmdeki yaklaşım, klasik oryantalizme nazaran sosyokültürelilikten uzaklaştırılarak siyasallaştırılmıştır. Yeni oryantalizm, Doğu'nun Batı tarafından fiziksel açıdan sömürgeleştirilmesini zorunlu görmemektedir. Batı'nın hâkim güçlerince Doğu'nun siyasal anlamda uzaktan yönetilmesini yeterli kabul etmektedir. Sömürgeciliğin modern hali olarak görülmektedir. İslamiyet, bugüne kadar ifade edilmediği kadar Batı'nın gözünde ilkel, saldırgan ve barbar gösterilmeye çalışılmaktadır. Yeni oryantalizmde İslamiyet'in bu durumu, Batı'ya benimsetilmektedir. Batı, Doğu'yu ötekileştirmeye daha güçlü ve saldırgan şekilde devam etmektedir.

Kaynak:(<https://kalbursaman.wordpress.com/2017/12/30/yeni-oryantalizm/>, 10.09.2019).

Şekil 2.14. Yeni Oryantalizm.

2.9. Oryantalizm ve Sosyokültürel Yansımaları

Bilimsel açıdan oryantalizme bakıldığında, herhangi bir araştırma alanı içerisinde değerlendirilemeyeceği görülmektedir. Toplumsal iletişim boyutunda düşünüldüğünde sosyoloji bilimiyle yakındır. Oryantalizmin toplumsal etkisi, toplumların birbirlerine yönelik bakış açılarının şekillenmesini sağlamaktadır. Bakış açısı, özellikle Doğulu toplumlara yönelik olumsuzlukları barındırmaktadır. Teknolojinin çok gelişmediği eski zamanlarda oryantalizmin Batı toplumlarının diğer toplumları tanınmasına hizmet ettiği söylenebilecektir. Oryantalizm, toplumların sosyokültürel anlamda birbirlerini tanımalarına olanak sunmaktadır. Ancak bu tanıma, taraflı yapıldığı için pek çok eksikliği ve yanlışlığı içinde barındırmaktadır. Ayrıca genel anlamda Batı'ya yönelik bir faaliyet olduğu ve Doğu toplumları açısından katkı sağlamadığı belirtilebilecektir (Çelik, 2017: 19).

Oryantalizm, öncelikle toplumları kimliklendirmeye yönelmektedir. Böylelikle sosyokültürel bakımdan toplumların tanınmasında bir görüş oluşturulmaktadır. Oryantalist görüşlerde Doğu; bilimsellikten uzak, geri kalmış, barbar yönetimlerin altına bulunan, gelişime kapalı bir yapı olarak tanımlanmaktadır. Tanıtım nedeniyle Batı'nın gözünde Doğu, bu şekilde yer almaktadır. Batı, Doğu'yu bu çerçeveden görmektedir. Doğu ise Batı'nın kendisine yönelik merakının farkındadır. Ancak merakının yanı sıra baskı kurmaya yönelik hareket ettiğinin de bilincindedir. Doğu da Batı'yı düşman gibi görmektedir. Doğu toplumlarındaki bireyler, kendilerine yönelik sömürgecilik hayallerinde olan Batı toplumlarını bir düşman gibi algılamaktadırlar (Doğan, 2010: 182).

Batı toplumunda Doğu'nun önemli bir deneyim, özü keşfetme ya da eve dönüş olarak algılandığı seyahatnameler bulunmaktadır. Genellikle 19. yüzyılda kaleme alınan bu seyahatnameler, Doğu'ya yönelik genel kanının aksini ortaya koymaktadır. Doğu, kutsal toprak olarak görülmektedir. Kutsal toprak, Batı'yı kendisine çağırmaktadır. Doğu'ya yönelik olumsuz tanımlamalar yapan oryantalizme tezat teşkil etmektedir. Seyahatnamelerin yazarları, Batı tarafından Doğu'nun düşmanca görülmesini ve reddini

engellemektedirler. Oryantalizmin Doğu'yu tanımaya yönelik teşvik oluşturan bir yapısının da bulunduğu söylenebilmektedir (Gözütok, 2010: 98).

Kaynak: (<http://www.barandergisi.net/sitene-ekle.html>, 09.09.2019).

Şekil 2.15. Koleksiyon Rehberi

Oryantalizm, sosyokültürel açıdan bakıldığında siyasal ve bilimsel zeminde Batı ile Doğu'yu birbirinden uzaklaştırmaktadır. Toplum yaşayışında ise çatışmaya, soruna ya da ayrıma sebebiyet vermemektedir. Oryantalistler, merakla tasavvuf konusuna eğilmektedirler. Tasavvuf konusunu detaylı araştırmaya geçmişlerdir. Özellikle İngiltere ve Fransa, araştırmalarda başta yer alan ülkelerdendir. Sömürgeciliğe erken başlayıp hızla gelişmişlerdir. İngiltere ve Fransa, 19. yüzyılda Doğu'nun olguları, olayları, sosyokültürel kimliği gibi konular üzerinde araştırmalar yapmıştır. Araştırmalar neticesinde Batı, Doğu'yla alakalı önemli bilgiler elde edebilmiştir (Çift, 2007: 178).

Batı'nın Doğu'ya yönelik ilgisi, Doğu'ya kendisini ifade edebilme fırsatı sunmuştur. Ancak Batı'da oluşturulan olumsuz Doğu algısının yerleşmişliği, Batı'nın bu durumu kısa sürede aşmasını engellemiştir. Batı'daki önemli bir grup da Batı ile Doğu'nun yakınlaşmasına karşı çıkmıştır. Oryantalistler, özellikle İslamiyet konusundaki merakları nedeniyle Doğu'ya yönelik araştırmalar gerçekleştirmişlerdir. Araştırmalar ile Batı ve Doğu arasında yakınlaşma gerçekleşmiştir (Solak, 2014: 4).

Batı ve Doğu arasında araştırmalar ve merak nedeniyle ortaya çıkan yakınlaşmalara rağmen Batı'nın Doğu'ya yönelik olumsuz algısı, varlığını korumaya devam etmiştir. Tam anlamıyla bir yakınlaşma gerçekleşememiştir. Doğu'ya İşlamiyet üzerinden eleştiriler yapılmıştır. Batı, Doğu'nun kendisine yönelik görüşlerini anlamaktan ve açıklamaktan uzak durmuştur. Bernard Lewis'in 1973 yılında yayınlanan "Islam in History: Ideas, Men and Events in the Middle East" eseri bu konuda önem taşımaktadır. Eserde, Doğu'nun eksiklikleri nedeniyle Batı'nın Doğu üzerinde hâkimiyet sahibi olduğu belirtilmiştir. İşlamiyet'in bulunduğu yerlerde yaşayan toplumların kültürel ve sosyal anlamda geri planda kaldığına inanılmaktadır. İşlamiyet ve Doğu'ya yönelik önyargıların bir sonucudur (Alam, 2009: 101).

Sıbai, oryantalizmin Doğu ve İşlamiyet'in yaygın olduğu ülkeler üzerinde etki oluşturduğunu ifade etmiştir. Yazara göre oryantalizm nedeniyle İşlamiyet'in yaygın olduğu ülkelerde dinsizlik, kültürün ve dinin yozlaşması, manevi değerlerden uzaklaşma, bağların zayıflaması, kendi özdeğerlerinden kopma gibi sonuçlar ortaya çıkmıştır (Sıbai, 1993: 13).

2.10. Oryantalizme Yönelik Eleştiriler

Oryantalizmin temeli Antikçağ'da atılmış, Ortaçağ'da geliştirilmiş ve 19. yüzyılda ise taçlandırılmıştır. Batı, ısrarı ve Doğu'yu ötekileştirmeye yönelik çalışmaları sayesinde oryantalizmi ayakta tutabilmiştir. Oryantalizmin gelişimine dikkatli bakıldığında tarihsel gelişim çerçevesinde Batı tarafından değişiklikler gerçekleştirildiği görülebilmektedir. Ortadan kalkmaması adına Batı, yeni durumlara uygun şekilde restore etmiştir. Oryantalizm, günümüzde de farklı şekillerde varlığını devam ettirmektedir.

Batı, sürekli olarak her yönden Doğu'yu incelemiştir. Çok sayıda niversite bölümleri, dernekler oluşturmuştur. Doğu'dan pek çok şey öğrenmiş ve öğrendiklerini kendi içinde geliştirmiştir. Ancak oryantalizimde Batı, Doğu'dan edindiklerini olumsuzlaştırarak ve kurgulayarak kendi sömürgecilik ideolojisi için kullanmıştır. Batı'nın oluşurmaya çalıştığı olumsuz özellikleri bünyesinde barındıran Doğu ile hayali bir Doğu yaratılmıştır. Doğu ise Batı

üzerinde bu şekilde detaylı çalışma gerçekleştirmemiştir. Zamanla Batı'nın gerisinde kalmaya mahkûm edilmiştir. Sonraları ise aralarındaki fark açıldıkça Batı'yı araştırmak ve eleştirmek yerine Batı'yı doğru kabul edip özümsemek yolunu tercih etmişlerdir. Türkiye açısından da bu durum, aynı şekilde tezahür etmiştir. Batı'yı özümsemeye yönelik Doğu ise zamanla kendinden uzaklaşmış, kendine yabancılaşmıştır. Kendine ait olanı bulmayı ve korumayı da bırakmıştır. Böylelikle Batı'nın emperyalist emellerinin aracı olan oryantalizm, amacına ulaşmıştır (Aktepe, 2013: 31).

Oryantalizme yönelik eleştiriler, II. Dünya Savaşı'ndan sonra ağırlık kazanmaya başlamıştır. Özellikle oryantalizmin İslamiyet'e yönelik ağır ithamları, İslam düşünürlerinden karşılık almaya başlamıştır. Ancak bu karşılıklar genellikle İslamiyet'e yönelik hassasiyet üzerinde durmuş ve derinleşmemiştir. İslamiyet dışında oryantalizmin sömürgeci, Batı merkezli ve emperyalist yaklaşımına yönelik eleştiriler ise başta Edward W. Said olmak üzere Samir Amin, Frantz Fanon ve Enver Abdülmelik gibi yazarların eserlerinde yer almaya başlamıştır. Abdülmelik, oryantalizmin bilgiye yönelik araştırmalarını eleştirel düzeyde ele alan ilk düşünür olmuştur (Arlı, 2014: 52).

Kaynak: (<https://mayday.leftword.com/author/post/samir-amin/>, 10.09.2019).

Şekil 2.16. Samir Amin.

Oryantalizme yönelik eleştirilerden en etkili olanı Said'in eleştirisidir. Said'in Doğu-Batı karışımı kimliği ile oryantalizmin arkasında olan olayları tüm çıplaklığı ve yalınlığı ile ifade etmesi, bu durumu ortaya çıkarmıştır. Said,

1978 yılında yayımlanan “Oryantalizm” isimli eserinde eleştirilerini okuyucuya sunmuştur. Kitap, oldukça ses getirmiş ve tartışma konusu yapılmıştır. Said, bu eserinden sonra oryantalizme yönelik eleştirilerini açıklamaya devam etmiştir. Said’in bu eleştirileri neticesinde oryantalizm karşıtı görüşler belirginleşmeye başlamıştır. Karşıt görüşler, oksidentalizmi ortaya çıkarmıştır (Bulut, 2017: 164).

Oksidentalizm kavramı, oryantalizme karşı bir söylem olarak geliştirilmiştir. Ancak Batı’yı anlama ve açıklama üzerinde gerekli araştırma ve inceleme açısından oldukça eksiktir. Günümüzde sıkça konuşulan bu söylemle ilgili eserler yazılmaya başlanmışsa da oryantalizm kadar olması mümkün görünmemektedir. Batı’nın söylemi olan oryantalizme yönelişi ve sahip çıkışını Doğu, kendi söylemi olan oksidentalizme karşı gösterememiştir.

Oryantalizm, bilimsellikten uzak olmakla eleştirilmiştir. Oryantalistlerin tarafsız değerlendirmelerle, testlerle ve gözlemlerle araştırma yapmaksızın ya da yapılan araştırmalara sadık kalmaksızın bilgi yaydığı belirtilmiştir. Oryantalizmin kurgusallığına vurgu yapılmıştır (Okuyan, 2011: 118).

Emperyalizm ve sömürgecilik yanındaki konumu, oryantalizmin başka bir eleştiri noktasını oluşturmuştur. Oryantalizmin bilimsellikten ziyade siyasi yönlendirmeler ile belirli planlar için meşruiyet aracı olarak kullanıldığı ifade edilmiştir (Dikici, 2014: 46).

Oryantalizmde Batı, kendini gelişmeci, değişimci ve üstün göstermek için Doğu’yu tam zıttı şekilde nitelendirmiş ve Doğu’nun aksi üzerinden kendisini açıklamaya yönelmiştir. Doğu’yu olumsuz şekilde kurgulamıştır. Oryantalizmin temel eleştiri noktalarından biri de budur (Turner, 2002: 149).

Said, Batı tarafından Doğu’nun haklarının gasp edildiğini vurgulamaktadır. Batı’nın Doğu’ya sürekli bir müdahale halinde olduğunu belirtmektedir. Batı’nın yarattığı hayali Doğu ile yaptıklarını meşrulaştırmaya çalıştığını ifade etmektedir. Said’e göre Doğu, Batı’nın kurguladığı gibi geri

plana atılacak bir kültüre sahip değildir. Batı ile Doğu, tarihsel süreç içerisinde birbirlerinden çok şey öğrenmişlerdir. Ancak Batı, zamanla Doğu üzerinde egemenlik kurabilmek için onu aşağılayıcı ve ötekileştirici bir tavır almıştır. Said, oryantalizmin bu siyasi zeminini eleştirmektedir (Said, 1998: 11-22).

Batı tarafından Doğu'nun bir tüketim nesnesi olarak görüldüğünü savunan Said, oryantalizmin emperyalizmin meşruiyetini sağladığını ifade etmektedir. Batı'yı ya da Doğu'yu desteklemek gibi bir amacı bulunmamaktadır. Said, Batı'nın baskıcı rejimini eleştirmekte ve toplumların eşitliğini vurgulamaktadır. Batı, Doğu aracılığıyla kendini tanımlamaktadır. Said'e göre bu durum, Batı'nın üstünlüğünü değil acizliğini göstermektedir. Said'in yanında olanlar kadar onu eleştirenler de bulunmaktadır. Said'i eleştirenler, onun Batı'yı hep kötü gösterdiğini belirtmektedirler. Eleştirenlere göre Said, Batı'nın özellikle kötü yönlerini seçmektedir. Oysaki Batı, Doğu'ya duyduğu ilgi ve merak nedeniyle keşifler de yapmaktadır. Said'i eleştirenler, onun bu yönleri görmezden geldiğini savunmaktadırlar (Yıldırım, 2016: 39).

Said, oryantalizmde Batı'nın karşısında Arapların bulunduğunu belirtmektedir. Gerçekte ise Batı, kendisinin karşıtı olarak o dönemlerde Osmanlı Devleti'ni görmektedir. Osmanlı Devleti karşısında Batı, kendine yer oluşturmaya çalışmıştır. Said'i eleştirenler, Said'in olumlu çalışmaları bulunan Çin ve İslam âlemindeki araştırmalara da yer vermediğini belirtmişlerdir. Joseph Needham, Annamari Schimmel, Andreas Tietze, Marshall Hodgson, Toshihiko Izutsu Henry Corbin gibi araştırmacıların oryantalizm üzerinde önemli çalışmaları gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir (Arlı, 2014: 54-55).

Said'i eleştirenlerin başında Bernard Lewis gelmektedir. Lewis, "The Question of Orientalism" isimli makalesi ile oryantalizm konusundaki yazılarını "Islam and West" isimli kitabında bir araya getirmiştir. Said ise kitabının 1995 baskısında Lewis'e "Son Söz" yazısı ile sert bir cevap vermiştir. (Çırakman, 2002: 182).

Kaynak: (<http://www.agos.com.tr/tr/yazi/20714/bir-baska-acidan-bernard-lewis>, 10.09.2019).

Şekil 2.17. Bernard Lewis.

Şerif Mardin, Said'in oryantalizme yaklaşımını çok genellemeci olmakla eleştirmektedir. Mardin, Batı'nın Doğu'yla ilgili açıklamalarında olumlu yönlerin de bulunduğunu belirtmektedir. Said'in bu yönleri görmeyerek objektif bir analiz gerçekleştirmediğini vurgulamaktadır (Mardin, 2002: 112-113).

Aijaz Ahmad, Said'in "Oryantalizm" eserini takdir edenlerden biridir. Eserde oryantalizmin geniş ve farklı açılardan ortaya konulduğunu belirtmektedir. Said'in Batı'nın, Doğu'nun kendi kendini temsil etmesi için hiçbir zaman izin vermediğini vurguladığını ifade etmektedir (Ahmad, 1995: 196).

Cemil Meriç, genel anlamda Said'in yanında olmuştur. Ancak Said'in tüm oryantalistleri eleştirmesine karşı çıkmıştır. Bazı oryantalistlerin Said'in belirttiği gibi olmadığını ifade etmiştir. Örnek olarak ise; Türkiye'nin en iyi tarihini Hammer'in yazdığını, Türkçe'nin en mükemmel lügatini Redhouse'ın hazırladığını, III. Napolyon ordusu tercümanı Slane'in ise İbn Haldun'u tanıttığını göstermiştir (Meriç, 1999: 345).

Aslı Çırakman, Said'in Batı'ya yönelik önyargılarının bulunduğunu belirtmektedir. Said'in aşırı genelleme yaptığını, Doğu karşısında her Batılının geliştirdiği standart bir yöntemin var olmadığını ifade etmektedir (Çırakman, 2002: 192).

Said'in çalışmasındaki eksiklik, Batı'nın Doğu karşısında nasıl ve neden birleştiği ile koşullandığının üzerinde durulmamasıdır. Said'in metinsel yaklaştığı ve tarihsel koşulları göz ardı ettiği savunulmaktadır. Said'in tekdüze yaklaşımda bulunduğu belirtilmektedir (Çırakman, 2002: 186).

3. BÖLÜM

OSMANLI'DA KADIN GIYİM-KUŞAMI

3.1. Osmanlı'da Kadın Giyim-Kuşamı

İnsanların yaşam ve kültürel gelişim sürecinde barınma ve beslenme gereksiniminin yanında giyim gereksinimi de bulunmaktadır. Giyim, insan bedenini koruma amacıyla ortaya konulmuştur. Ancak zamanla kültürel gelişimler nedeniyle farklı boyuta taşınmıştır. Ekonomik ve ekolojik koşullar, kişisel ve toplumsal değerler giyimi biçimlendirmiştir. Giyim, insanların ekonomik durumunu, cinsiyetini, kültürünü ve statüsünü ortaya koymaktadır. Farklı dini ve milli değerlere sahip topluluklar arasında giyim-kuşam farklılıkları bulunmaktadır (Arıç, 2007: 13). Her toplum, kendine özgü giyim-kuşam kültürüne sahiptir. Giyim kültürü, zamana, sosyal şartlara, toplumsal ilişkilere ve yönlendirmelere göre değişebilmektedir (Koca, 2009: 64).

Türklerin anavatanları Orta Asya'dır. Türklerde kadın, daima saygı gören bir varlık olmuştur. Kadın, toplumsal ilişkilerde ve kültürel gelişmelerde önderlik etmiştir. Türkler, 10 ve 11. yüzyıllarda Müslümanlığı kabul etmiş ve günümüz Türkiye'sinin yer aldığı Anadolu topraklarına yerleşmişlerdir. Anadolu topraklarında ve Anadolu çevresinde var olan dinler ve kültürler, Türkleri etkilemiştir. Kadınlar, Türklerin kendi değerlerini, dinlerini ve kültürlerini korumaları için önemli çaba sarf etmişlerdir. Örgütlenen kadınlar, toplum tarafından saygı görmüşlerdir. Kadınların örgütlenerek Türklere ait gelenek ve görenekleri korumaları, çevre ile etkileşim içinde olan Türklerin kendi özlerini kaybetmemelerini sağlamıştır. Türkler, özlerini kaybetmemiş ancak çevre kültürlerle çeşitlenip zenginleşmişlerdir.

Giyim-kuşam, Türk kültüründe ve geleneklerinde önemli bir yere sahiptir. Selçuklular dönemine ait görsellere bakıldığında kadınların başlarının örtülü olduğu görülmektedir. Ancak Selçuklular döneminde kadınlar, yüzlerine peçe takmamışlardır. Giyim olarak Selçuklular döneminde kadınlar, altlarına şalvar, içlerine iç entarisi ya da gömlek, üstüne ise kaftan giymişlerdir (Tezcan, 1998a: 56).

Selçuklularda kadın giyim-kuşamı, Osmanlı Devleti'ndeki kadın giyim-kuşamını da etkilemiştir. Ancak Osmanlı Devleti'nin sınırları oldukça geniş bir alana yayılmıştır. Genişleme nedeniyle Osmanlı Devleti, farklı kültürler ile ilişkili hale gelmiştir. Yeni kültürler, Osmanlı'daki sosyal yaşantıda bazı değişikliklere sebebiyet vermiştir. Farklı kültürler ile bir arada olmak, kadınların toplumsal statüsünün eski saygınlığını kaybetmeye başlamasına neden olmuştur. Kadınların giyim-kuşamı da farklı kültürlerden uzaklaşma adına değişikliğe uğramıştır. Kadınları koruma adına kadınlar öncelikle toplumdan soyutlanmaya başlamıştır. Sonrasında ise Müslüman olan ile olmayan kadınların sosyal ortamda ayırt edilebilmesi için Müslüman kadınlara yüzlerini peçe ile kapatma zorunluluğu getirilmiştir. Selçukluların kadın giyim-kuşamında yer almayan peçenin Osmanlıların kadın giyim-kuşamında görülmesinin temel sebebi budur (Tezcan, 1998a: 58).

Kaynak: (<http://www.turkbilimi.com/buyuk-selcuklu-giyim-kulturu-1000/>, 18.08.2019).

Şekil 3.1. Selçuklularda Kadın Giyim-Kuşamı.

Osmanlı Devleti, toprak genişliği ve ılımlı siyaseti nedeniyle çok uluslu bir toplum özelliği taşımıştır. Giyim-kuşam ise ulusların ve dinlerin ayrıştırılmasında bir araç olarak kullanılmıştır. Ayrıştırıcı araç olarak giyim tercih edilmesinde giyim-kuşamın ilk bakışta herkes tarafından görülebilir ve algılanabilir olmasının önemi bulunmaktadır. Osmanlı Devleti'nde giyim-kuşama özen gösterilmiş, bu konuda düzenlemeler yapılmıştır (Aysal, 2011: 3).

Kaynak: (<https://fotogaleri.haberler.com/osmanli-da-kadin-kulturu/>, 18.08.2019).

Şekil 3.2. Osmanlı Kadın Giyim-Kuşamında Peçe Kullanımı.

Osmanlı Devleti'nde giyimde kullanılan renk, kumaş, değerli taşlar gibi her şeyin bir anlamı bulunmaktadır. Özellikle ait olduğu toplumu ve sahip olduğu statüyü ifade etmektedir. Böylelikle Osmanlı Devleti'nde aşağılamadan

ve küçümsemeden bazı giyim-kuşam farklılıkları ile toplumlar ve dinler birbirinden ayrılabilmiştir (Şimşek, 2013: 52).

Giyim-kuşam konusunda Osmanlı Devleti, toplumsal hiyerarşinin sağlanmasına yardımcı olduğu için saray mensuplarından devlet adamlarına ve meslek gruplarına kadar biçim, kumaş, renk, aksesuar belirlemiştir. Her rütbenin, mesleğin, halkın kıyafeti farklı şekilde düzenlenmiştir. Saray giyim-kuşamına ise ayrıca özen gösterilmiştir (Reyhanlı, 1983: 69–70).

Osmanlı'da tekstil merkezi başlangıçta Bursa olarak kabul edilmiştir. 17. Yüzyılın ortalarından itibaren İstanbul'a doğru kaymıştır. Bursa kadifeleri, ipekli kumaş çeşitleri içerisinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan ve Nakkaş Osman tarafından minyatürlenmiş olan Surname-i Hümayun adlı eser, Türk kumaşçılığına ilişkin önemli bir eserdir. Sultan III. Murat zamanında Şehzade Mehmet'in sünnet düğünü vesilesiyle yazılan bu eserde 16. yüzyıla ait kumaşların adları, türleri, nerede yapıldıkları ve kullanılan şekillerine ilişkin bilgiler de verilmektedir (Tez, 2009: 70-73).

Osmanlı'da kadın giyim-kuşamı ile ilgili görseller yetersiz kalmaktadır. Ayrıntılar konusunda net bir çizgi çizilememektedir. Saray dışında toplumda yer alan kadınlar, kullanmadıkları kıyafetlerini bozmuşlardır. Kıyafetlerden bohça gibi ev eşyası ya da çocuklarına kıyafet yapmışlardır. Genellikle günlük kıyafetler yerine özel günler ya da düğün için kullanılan kıyafetlere sık rastlanılmaktadır. Kıyafetler, saray kıyafetlerine benzemektedir. Kadın giyim-kuşamıyla ilgili bu bilgiler genellikle yerli yazılı kaynaklardan, yabancı seyahatnamelerden, minyatürlü el yazmalarından elde edilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde var olan ihtişam ve zenginlik, kadın giyim-kuşamında pahalı kumaşların ve mücevherlerin yer almasını sağlamıştır. Kıyafetlerin değerli görülerek saklanmaları nedeniyle günümüze kadar gelmeleri mümkün olmuştur. Osmanlı'da kadın giyim-kuşamında 15 ve 17. yüzyıllarda geleneksel çizgi korunmuştur. 18. yüzyılda ise Osmanlı Devleti'ndeki gerileme nedeniyle Batılılaşma görülmeye başlamıştır. Batılılaşma, Osmanlı kadın giyim-kuşamına da önemli değişiklikler getirmiştir.

3.1.1. Geleneksel Kadın Giyim-Kuşamı (15-18. Yüzyıl)

3.1.1.1. Müslüman Türk Kadın Giyim-Kuşamı

Osmanlı Devleti, 15. yüzyıldan sonra oldukça güçlü bir devlet haline gelmiş, 16. yüzyılda daha da yükselmiş ve genişlemiştir. Osmanlı Devleti, tarih boyunca diğer devletlerde görülemeyecek seviyelere ulaşmıştır. Gelişim; siyasi, sosyal, kültürel, ticari gibi her alanda gerçekleşmiştir. O dönemlerde Osmanlı Devleti, Batı'ya (Avrupa'ya) örnek teşkil etmiştir.

15 ve 16. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde kumaş sanatı gelişme göstermiştir. Devlet, kumaşların kalitesini koruyabilmek için fermanlar çıkarmıştır. Giyim-kuşam konusunda ise farklı düzenlemeler yapılmış ve kanunlar çıkarılmıştır. Osmanlı Devleti'nde genel olarak bol, örtülü, uzun ve dökümlü giysiler tercih edilmiştir. (Yılmaz, 2011: 1).

15. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'ne dış giyim açısından bakıldığında hem kadınlar hem de erkekler için "ferace" olarak adlandırılan bir giysi türü tercih edilmiştir. "Ferace", erkeklerde biraz daha bol olsa da bedene hafif oturan bir giysidir. Eteği yerlere kadar uzanmaktadır. Kolları bol tutulmuştur. Yakası boyna oturan şekilde hafif "V" ya da yuvarlak yapılmaktadır. Önden açık ve bu açıklığın iki yanında da yırtmaç bulunmaktadır (Tezcan, 1998a: 56).

Ferace konusunda Osmanlı'da bazı düzenlemelere rastlanmaktadır. 1568 yılında Sultan II. Selim, 1577 yılında Sultan III. Murad ve 1630 yılında Sultan IV. Murad tarafından fermanlar yayınlanarak gayrimüslimlerin giyim-kuşamları kısıtlanmıştır (Tez, 2009: 242). Yazılı kaynaklara bakıldığında ise 1502 yılında Edirne, İstanbul ve Bursa belediyeleri için kanun düzenlendiği görülmektedir. Kanunda, feracelerin etek çevresinin çirişle değil dikişle tutturulması ve ön açıklığı konusunda düzenlemeler yer almaktadır. Başka bir düzenleme 1580 yılında görülmektedir. 1580 yılında çıkarılan kanunla Müslüman olanlar ve olmayanlar açısından kumaş ayırımına gidilmiştir. Kanuna göre Müslümanlar, pervazlı ve ipek astarlı ferace giyeceklerdir.

Kanunda kadın feracelerinin hazır olarak satılanlarında, ipek dokumasında gümüş ya da altın alaşımlı tel kullanılan ve “kemha” olarak adlandırılan ağır bir kumaştan yapılan feracelerin 50 akçeye satılması öngörülmüştür (Dalsar, 1960: 107-109).

Kaynak: (<http://www.ekrembugraekinci.com/makale.asp?id=693>, 24.11.2019).

Şekil 3.3. Osmanlı Kadın Giyim-Kuşamında Ferace.

15-17. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde, sarayın giysilik kumaşlarında yapımı zahmetli ve pahalı kumaşlar olan Canfes, Seraser, Diba, Kemha, Kadife gibi kumaşlar kullanılmıştır (Aktepe, 2009: 8; Gürtuna, 1997: 23-24).

Kadınların iç ve dış kıyafetleri, o dönemde en yaygın kumaşlardan olan kadife, diba, seraser, kemha gibi kumaşlardan dikilmiştir. Kumaşlar, pahalı ve ağır ipekten oluşan kumaşlardır.

Kaynak: (Koca ve Koç, 2014: 380).

Şekil 3.4. Ralamb Albümüne Göre Müslüman Kadın Giyim-Kuşamı.

Kaynak: (Macunlu, 2010: 29).

Şekil 3.5. Altın Yıldızlı Kemha Kumaş Örneği.

Dönemin pahalı kumaş örnekleri şekillerde sunulmuştur.

Kaynak: (<http://www.dibatextile.net/>, 19.08.2019).

Şekil 3.6. Diba Kumaş Örneği.

Kaynak: (Macunlu, 2010: 20).

Şekil 3.7. Çatma Kadife Kumaş Örneği.

Kadın giyim-kuşamında kullanılan kumaşlardan en pahalı ve meşhur olanı ise seraserdir. Seraser, atkı yüzü bir dokuma türüdür. Seraser kelimesi ise “baştanbaşa” anlamına gelmektedir. Çözgü tellerine alttan düz olarak bağlı takviye atkılarıyla desen dokunmaktadır. Motiflerde ise altın alaşım tel sarı ipeğe, gümüş tel ise fildişi renk ipeğe sarılmaktadır. Seraserde dokuma, metal telle yapılmaktadır. Kemha ve diğerleri ise klaptanla dokunmaktadır. Seraserin desenleri bu nedenle diğerlerinden farklı olmaktadır (Mutlu, Aydın ve Sarıkaya Hünerel, 2017: 95, 100).

Kaynak: (Mutlu, Aydın ve Sarıkaya Hünerel, 2017: 100).

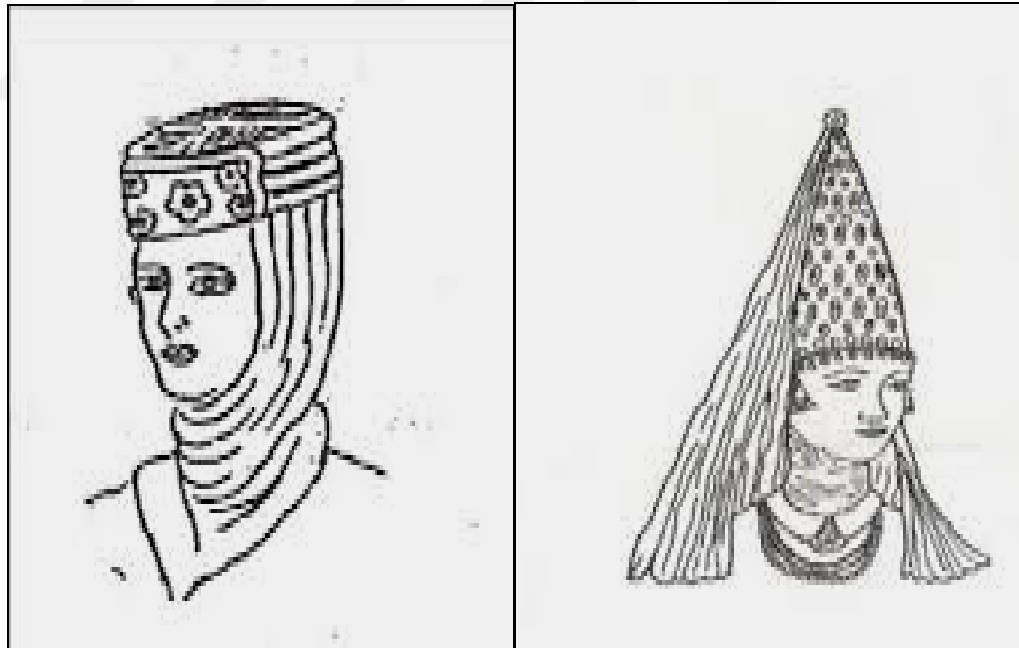
Şekil 3.8. Seraser Kumaş Örnekleri.

Kadın giyim-kuşamında kullanılan aksesuarların başında başlıklar gelmektedir. Başlıklar, kadınların dış giyimlerini tamamlayan temel aksesuar olarak görülmektedir. Başlıklar, farklı formlarda modellendirilmişlerdir. Farklı form başlıklar, toplumsal statüyü gösteren bir çeşit simge olarak kabul edilmektedirler. Başlık modelleri genel olarak; sivri külah şeklinde, tepesi altı dilimli şekilde, ince beyaz düz örtü ile başın örtülmesi, başın çevresini çember gibi saran kaşbastı gibidir (Tezcan, 1998a: 56).

17. yüzyılın ortalarına doğru kadın başlıklarının yükseklikleri kısalmıştır. En fazla 10 cm. olan fes şekline bürünmüştür. Seyyahlar bu başlıkların başın üstünden geçip tüm başı kapatıp çene altından tutturulduğunu, Beyaz bir örtü ile omuzlara indiğini, bazı durumlarda ipekli siyah bir peçe ile yüzün de kapatıldığını tasvir etmektedirler (Tezcan, 1998a: 62).

Yaşmak, dış giyimde ferace ile birlikte kullanılan ve genellikle bir parçası baştan çeneye diğer parçası çeneden başa doğru bağlanan beyaz bir örtüdür. Yaşmak, yakanın içinde olabildiği gibi feracenin üstünden de sarkıtılabilmektedir. Zenginler ve saraylılar ise yaşmakları kolalayarak kullanmışlardır (Hayta, 2005: 28).

Peçe, dış giyimde kadınların yüzlerine örttükları, kafes gibi seyrek dokunmuş bit örtüdür. Peçe, yaşmaktan farklı olarak yüzü tamamen kapatmaktadır. Genellikle çarşaf ile birlikte kullanılmıştır (Koçu, 1967: 189).

Kaynak: (Aktepe ve Erol, 2019: 345).

Şekil 3.9. Osmanlı'da 15-17. Yüzyıl Kadın Başlık Örnekleri.

Kadın giyim-kuşamında kıyafet ve başlık dışında dış giyim tamamlayıcı unsurları arasında ayakkabılar yer almaktadır. En çok kullanılan ayakkabı çeşidi "mest" olarak adlandırılmaktadır. Mest, altı kösesiz ve

konçlu ayakkabı çeşididir (Tezcan, 1998a: 62). Başmak ise eski bir ayakkabı türü olup yüzyıllarca kullanılmıştır. Ayakkabı çeşidinin üstü açık ve ön kısmı parmakları tamamıyla örtecek şekildedir. Dış tabanı düz olup içine kısa bir ökçe konulmaktadır. Kadınlarda taban astarı bulunmaktadır. Taban astarı olarak sahtiyan yerine bir atlas parçası konulmaktadır. “Mercan terlik” olarak adlandırılan terlik ise topuksuzdur, yanları ve arkası açıktır. Adını İstanbul’daki Mercan semtinden almıştır. Bu terlikler ilk olarak 16. yüzyılın başlarında burada yapılmıştır (Tez, 2009: 237-240).

Kaynak:(<https://www.adanaajans.net/yasam/osmanlida-ayakkabi-trendi-h755.html>, 19.08.2019).

Şekil 3.10. 15-18. Yüzyıl Ayakkabı Örnekleri.

1554-1562 tarihlerinde Ogier Ghiselin de Busbecq, Avusturya elçisi olarak İstanbul’da bulunmuştur. Busbecq, ülkesine gönderdiği mektuplarda Osmanlı kadınının giyim-kuşamından bahsetmiştir. Mektuplara göre o dönemdeki Osmanlı kadını sürekli sokağa çıkmamaktadır. Sokağa çıkmak durumunda kaldığında ise kapanmaktadır. Bedeninin herhangi bir kısmı

dışarıdan görünmemektedir. Ayrıca kadınlar, ipek ya da keten peçeler ile yüzlerini saklamaktadırlar (Gürtuna, 1997: 13; Uzunçarşılı, 1999: 570).

Osmanlı'da 15-17. yüzyıl kadınlarının ev içi giyim-kuşamlarında şalvarlar ön planda yer almaktadır. Farklı modellerde şalvar üretilmiştir. Genel şalvar şekli, alt kısmı oldukça geniş ve büzgü ile belde bol şekilde toplanmaktadır. Şalvar paçaları ise bazen geniş ve tasmalı bırakılmakta, bazen ayak üzerine dökülmekte ya da büzgü ile bilekte toplanmaktadır (Tezcan, 1998a: 56). Şalvarların belinde 5 cm. yüksekliğinde, içinden uçları işlemeli uçkurlar geçirilen uçkurluklar bulunmaktadır (Gürtuna, 1997: 18).

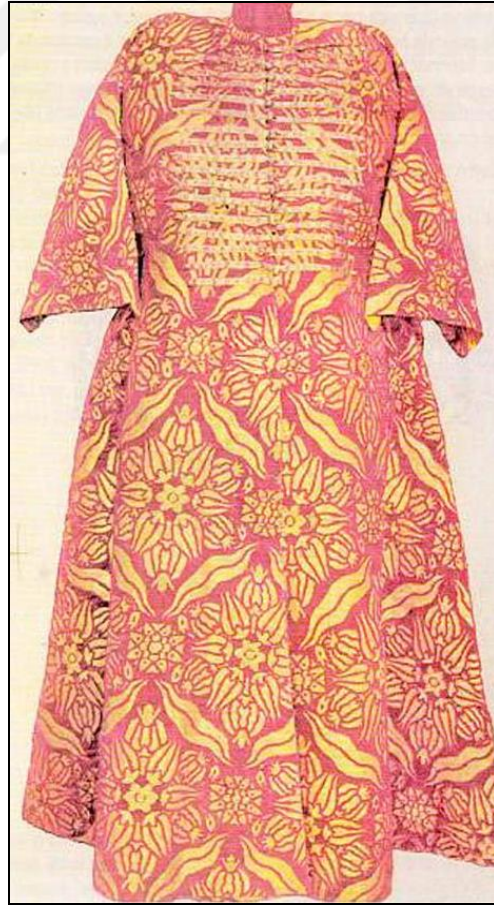
Kaynak: (<https://www.pinterest.jp/pin/378302437438738594/>, 19.08.2019).

Şekil 3.11. Kadın Ev İçi Giyimi Örnekleri.

Kadın ev içi giyiminde şalvar üzerine, gömlekler ya da iç kıyafetler giyilmektedir. Gömlekler genellikle açık renkli bürümcük kumaştan yapılmaktadır. İpek, kadife ve saten genelde kadın üst giysilerinde tercih edilmiştir. Gömleğin kolları uzun, yakası ve kolları renkli ipek ipliklerle işli ve

topuklara kadar uzanmaktadır. Gömlek dışında düz renkte ve uzun kollu olan, hafif ipeklilerden dikilen i kıyafetleri de kullanılmaktadır. Gömlek ya da i kıyafet üzerine ise genellikle hırka ya da kaftan giyilmektedir. Hırka ve kaftanlar, desenli ve ağır kumaşlardan yapılmaktadır. Gömlek ya da i kıyafetin kol detayında yer alan işlemelerin görünmesi açısından hırka ve kaftanlar kısa kollu dikilmektedir. Kaftanların nleri açık ve yakasızdır. Etekleri ile belden aşağıya doğru peş adı verilen parçalarla bollaştırılmıştır (Tezcan, 1998a: 66).

15-17. yüzyıl kadın kaftanlarının nleri ya bir sıra aralıksız düğme ile ya da çapraz şeritlerle kapatılmaktadır. Günümüze kadar gelen kaftanlara bakıldığında genellikle düğmelerinin sökülmüş olduğu görülmektedir. Sebebi ise kaftanların dğmelerinde değerli mücevherlerin kullanılmasıdır (Tezcan, 1998a: 66).

Kaynak: (<http://www.hanedan.org/osmanlida-kadin-giyimi/>, 19.08.2019).

şekil 3.12. Kadın Giyim-Kuşamında Kaftan rneği.

Saray kıyafetleri, özenle seçilen kumaşlar ve hassa nakkaşlarınca hazırlanan desenlere göre saray içindeki özel atölyelerde dokunmaktadır (Gürtuna, 1989: 14). Saray kadının ev içi giyiminde “cevheri” olarak adlandırılan bir kemer bulunmaktadır. “Murassa kemer” olarak da adlandırılmaktadır. Kemerler genellikle, sarayın zenginliğini ve ihtişamını yansıtacak şekilde mücevher işli iki kemer tokasına sahiptir. Kemerlerin birbirinden farklı modelleri bulunmaktadır.

Kaynak: (<http://www.exhibitioncritique.com/2016/02/26/osmanl%C4%B1da-m%C3%BC-gevher/>, 19.08.2019).

Şekil 3.13. Kadın Giyim-Kuşamında Kemer Örneği.

Saray kadını, dış giyim-kuşamındaki gibi ev içi giyim-kuşamında da başlık kullanmaktadır. Kullanılan bu başlıkların, “terpuş”, “serpuş” gibi farklı adları bulunmaktadır. Padişahların anneleri ve eşlerinin başlıkları ise daha özeldir. Mücevherler ile süslenen ağır ve pahalı özel başlıkları bulunmaktadır. Padişah anneleri ve eşlerinin bu özel başlıkları, döneminin en ihtişamlı parçalarından birini oluşturmaktadır. Mücevherler, başlıklarda süs olarak kullanılmaktadır. İhtişamın ve başlığın dış görünüşünün tamamlayıcısı konumunda yer almaktadır. Başlıklar, kadınların sosyal statülerini de göstermektedir. Sosyal statüsü yüksek kadınların başlıkları daha ağır, pahalı, mücevherli ve gösterişli olmaktadır (İrepoğlu, 1999: 126).

15. yüzyıldan sonra Osmanlı Devleti yükseliş dönemine geçmiştir. Ekonomik refah, özellikle saray giyim-kuşamında görülmektedir. Halkın giyim-kuşamı bazı geleneksel özelliklere sahip olmakla beraber genellikle ihtiyacı karşılamaya yöneliktir. Saray giyim-kuşamında ise kullanılan malzeme, teknik ve üslup özel olarak seçilmektedir (Büber, 2012: 26).

Kaynak: (<http://www.leblebitozu.com/osmanli-imparatorluguna-isik-tutan-6-tarihi-mektup/>, 21.08.2019).

Şekil 3.14. Hürrem Sultan'a Ait Başlık.

Saray giyim-kuşamı için en pahalı kumaşlardan giysiler dikilmiş, en değerli mücevherlerden kemerler, başlıklar, takılar yapılmıştır. Günümüze ulaşan giysilere ya da yapılan tasvirlerle bakıldığında zevkli ve tutarlı tercihlerin yapıldığı belirlenmiştir (Tezcan, 1998a: 66).

Osmanlı Devlet’inde Müslüman, Hristiyan, Musevi gibi toplulukların giysileri farklılık göstermektedir. Her grubun kendine özgü giysileri bulunmaktadır. Saraylıların, din adamlarının, esnafların, askerlerin giyim-kuşamları farklılık göstermektedir (Tez, 2009: 243).

3.1.1.2. Ermeni Kadın Giyim-Kuşamı

Ermeniler, Osmanlı Devleti’nin egemenliği altında olan topraklarda yaşayan gayrimüslimlerdir. Ermeniler, uzun süre Osmanlı Devleti yönetiminde yaşayan, bu nedenle Osmanlı halkı ile kültürel ilişkileri bulunan bir topluluktur. İlişkiler, iki toplumun giyim-kuşamına da yansımıştır. Ermenilerin giyim-kuşamının da Osmanlı’nın giyim-kuşamına benzediği söylenebilmektedir (Şahin, 2005: 209).

Osmanlı Devleti’nde yaşayan gayrimüslim halkta, Rumlardan sonra en kalabalık nüfusu Ermeniler oluşturmaktadır (Aybet, 2003: 197). Ermeniler, önemli bir yere sahiptir. Her ne kadar Ermeniler ile Türklerin giyim-kuşamı benzese de Osmanlı Devleti’nde Müslüman olanlar ile olmayanların ayırt edilmesi için giyim-kuşamda bazı farklılıklar öngörülmüştür. Yazılı kaynaklar incelendiğinde bu konuda 1580 yılında bir düzenleme yapıldığı görülmektedir. O dönemde dış giyim-kuşamda ferace olarak adlandırılan giysi türü tercih edilmektedir. 1580 yılında çıkarılan kanunla Müslüman olanlar ve olmayanlar açısından kumaş ayırımına gidilmiştir. Kanuna göre Müslüman olmayanlar, astarlı, pervazlı ve kalın pamuklu kumaşlardan yapılan feraceleri kullanacaklardır. Bunun dışında özellikle başlıklar ile Müslümanlar ile gayrimüslimlerin ayrıldığı görülmektedir. III. Selim zamanında yapılan bir düzenlemede, Ermenilerin şapka ve ayakkabılarının kırmızı olması gerektiği belirtilmiştir (Soykan, 2000: 183).

Gayrimüslimlerin alım durumları Müslümanlara göre daha iyi durumda olduğu için gayrimüslimlerin giyim-kuşamlarına bazı kısıtlamalar getirilmiştir. Buna göre gayrimüslimlerin kalpak, samur kürk, kemha, atlas gibi kaliteli ve gösterişli kıyafetler giymeleri mümkün değildir. Bunun sebebi, gayrimüslimlerin Müslümanlardan daha gösterişli olmasını engellemektir.

Ayrıca, Müslümanlar ile gayrimüslimlerin dış görünüşleri farklı tutulmaya çalışılmıştır. Bu konuda padişahlar fermanlar yayınlamışlardır. Müslümanlara, giyim-kuşam konusunda gayrimüslimlere benzememeleri gerektiği bildirilmiştir (Eryılmaz, 1992, s.40-41).

Kaynak: (Koca ve Koç, 2014: 380).

Şekil 3.15. Ralamb Albümüne Göre Ermeni Kadın Giyim-Kuşamı.

3.1.1.3. Yahudi Kadın Giyim-Kuşamı

Yahudi ibaresi, hem bir dini hem de bir milleti ifade etmektedir. Osmanlı Devleti, Batı'da azınlık durumunda tutulan Yahudilerin baskı olmaksızın kendi kültürlerini yaşamalarına ve gelişmelerine yardımcı olmuştur (Gürkaynak, 2003: 280).

Osmanlı Devleti'nde Yahudiler, nüfus olarak Rum ve Ermenilerden sonra gelmektedirler. Osmanlı Devleti'nde Müslüman olanlar ile olmayanların ayırt edilmesi için giyim-kuşamda bazı farklılıklar öngörülmesi nedeniyle Yahudi ile Müslüman giyim-kuşamı arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Yazılı kaynaklar incelendiğinde bu konuda 1580 yılında bir düzenleme yapıldığı görülmektedir. O dönemde dış giyim-kuşamda ferace olarak adlandırılan giysi türü tercih edilmektedir. 1580 yılında çıkarılan kanunla Müslüman olanlar ve olmayanlar açısından kumaş ayırımına gidilmiştir. Kanuna göre Müslüman olmayanlar, astarlı, pervazlı ve kalın pamuklu

kumaşlardan yapılan feraceleri kullanacaklardır. Bunun dışında özellikle başlıklar ile Müslümanlar ile gayrimüslimlerin ayrıldığı görülmektedir. III. Selim zamanında yapılan bir düzenlemede, Yahudilerin şapka ve ayakkabılarının mavi olması gerektiği belirtilmiştir (Soykan, 2000: 183).

Yahudilerin kıyafetleri Müslümanlara benzemektedir. Ancak beyaz, yeşil ve kırmızı giymeyip daha çok mor, siyah gibi koyu renkli kıyafetleri kullanmışlardır. Ayakkabıları da genel olarak siyahtır. Saçlarına metal bir parça iliştiirmişlerdir. Üstüne ise saten bir örtü örtüp üzerine de işlemeli bir mendil bağlamışlardır (Tez, 2009: 237-240).

Kaynak: (Koca ve Koç, 2014: 380).

Şekil 3.16. Ralamb Albümüne Göre Yahudi Kadın Giyim-Kuşamı.

Osmanlı Devleti, gayrimüslimlere yönelik kıyafet sınırlamalarından bazı kişileri bazı durumlarda istisna tutmuştur. Örneğin, hekimlik yapan bir Yahudi'nin samur kalpak giymesine karışılmayacağına yönelik verilen 1796 tarihli ferman bulunmaktadır. Belli mevkilerde bulunan gayrimüslimler açısından giyim-kuşam hususunda bazı istisnalar öngörülebilir. Gayrimüslim din görevlilerinin güvenlikleri için giyim-kuşamlarını değiştirebileceklerine yönelik düzenlemeler de mevcuttur (Soykan, 2000: 184).

3.1.1.4. Rum Kadın Giyim-Kuşamı

Osmanlı Devleti'nde yaşayan en önemli ve nüfus açısından kalabalık grubu Rumlar oluşturmuştur. O dönemdeki seyahatnamelere bakıldığında Rumların Osmanlı Devleti'nde önemli görevler aldıkları görülmektedir. Osmanlı Devleti'ndeki azınlıklar içerisinde en ayrıcalıklı olanlar Rumlardır (Soykan, 2000: 192).

Osmanlı Devleti'nde Müslüman olanlar ile olmayanların ayırt edilmesi için giyim-kuşamda bazı farklılıklar öngörülmüştür. Yazılı kaynaklar incelendiğinde 1580 yılında bir düzenleme yapıldığı görülmektedir. O dönemde ferace olarak adlandırılan giysi türü tercih edilmektedir. 1580 yılında çıkarılan kanunla Müslüman olanlar ve olmayanlar açısından kumaş ayırımına gidilmiştir. Kanuna göre Müslüman olmayanlar, astarlı, pervazlı ve kalın pamuklu kumaşlardan yapılan feraceleri kullanacaklardır. Özellikle başlıklarda, Müslümanlar ile gayrimüslimlerin ayrıldığı görülmektedir. III. Selim zamanında yapılan bir düzenlemede, Rumların şapka ve ayakkabılarının siyah olması gerektiği belirtilmiştir (Soykan, 2000: 183).

Kaynak: (Koca ve Koç, 2014: 380).

Şekil 3.17. Ralamb Albümüne Göre Rum Kadın Giyim-Kuşamı.

3.1.2. Osmanlı Kadın Giyim-Kuşamında Batı Etkisi (18. Yüzyıl)

Osmanlı Devleti'nde 17. yüzyılın son yarısında kumaşlarda ve dokumalarda kalitenin azaldığı görülmektedir. Ancak buna rağmen genel estetik görünüş korunmaya çalışılmıştır. Osmanlı Devleti'nde giyim-kuşam konusunda temel değişiklikler, 1703-1730 yılları arasında Sultan III. Ahmet Döneminde yaşanmaya başlamıştır.

Sanayi Devrimi'nden ve Batı'dan ilk etkilenmeler Osmanlı Devleti'nde 18. yüzyılda başlamıştır. Osmanlı Devleti, kendi iç sorunları nedeniyle gerilerken Batı ise Sanayi Devrimi ile gelişmektedir. 18. yüzyıldan itibaren Batı'ya yönelim başlamıştır (Küçükerman, 1996: 92).

Kaynak:(<https://apabos.wordpress.com/2014/12/23/osmanlida-sarayli-kadininin-modasi-18-yy/>, 10.09.2019).

Şekil 3.18. 18. Yüzyıl Osmanlı Kadın Giyimi.

18. yüzyılda her alanda önemli değişiklikler ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti, Batı'ya açılmıştır. Batı'ya yönelik açılım, sosyal hayata yeni bir soluk

getirmiştir. Önceleri göz önünde bulunması istenilmeyen kadınlar, sosyalleşmeye başlamışlardır. Kayık sefaları ve mesire yerleri gibi yerlerde dolaşmaya geçmişlerdir. Sosyal hayatı artan kadınlar, giyim-kuşamlarına daha fazla özen göstermişlerdir (Tezcan, 1998a: 69).

Osmanlı Devleti'nde 18. yüzyılda tekstil imalâtı başlamış, dokuma sanayinde patlama yaşanmıştır. Öncelikle İstanbul, Edirne, Halep, Tokat, Bursa ve Selanik etkilenmiştir. Sakız ve Girit adaları da önemli bir dokuma merkezi haline gelmiştir. 18. yüzyılın sonunda ise dokuma sektöründeki gelişim, gerilemeye başlamıştır. Batı'daki sanayinin yeni teknolojilerinin rekabeti ile Osmanlı Devleti'nin karşılaşması, bu duruma sebebiyet vermiştir (Gürsoy, 2004: 138-139).

18. yüzyılda Batı dokuma sanayisi, makineleşme ile seri üretime geçmiştir. Elle işleyen dokuma tezgâhlarını bu durum tehdit etmiştir. Osmanlı dokumacılığı da durağanlığa girmiştir. Osmanlı pazarları, Batı dokumalarıyla rekabet edemez duruma gelmiştir. Yenilikçi bir padişah olarak bilinen Sultan III. Selim durumu düzeltebilmek için "Selimiye Kumaş Atölyeleri" Üsküdar'da hayata geçirmiştir. Burada dokunan kumaşlar "Selimiye Kumaşları" olarak adlandırılmıştır. Kumaşlar küçük renkli çiçekleri ile dikkat çekmişlerdir (Tez, 2009: 77-80).

18. yüzyılda dönemin giyim-kuşamını Saraylı kadınlar yönlendirmişlerdir. 15-17. yüzyıllarda yalnızca saraylı kadınlar tarafından kullanılan gösterişli kıyafetler, saray dışına da yayılma göstermiştir. Osmanlı Devleti, gerilemeye geçmesi nedeniyle dışa açılmaya başlamıştır. Dışa açılış, her alanda olduğu gibi giyim-kuşamda da yeni değişikliklerin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir (Tezcan, 1998b: 85). (Bkz. Şekil: 3.19, S:57)

Kaynak:(<https://apabos.wordpress.com/2014/12/23/osmanlida-sarayli-kadininin-modasi-18-yy/>, 10.09.2019).

Şekil 3.19. Haseki Sultan.

Geleneksel giyim-kuşamdan 18. yüzyılda tamamen vazgeçilmemiştir. Geleneksel unsurlar korunarak Batı giyim-kuşamı da benimsenmeye çalışılmıştır. 18. yüzyıl, geçişlerin yaşandığı, Doğu ile Batı'nın birleştirilmeye çalışıldığı bir sentez dönemi olarak görülmektedir. Her alanda değişiklikler yaşanmıştır.

18. yüzyılda kumaş kalitesinde düşüş görülmektedir. Gümüş tüketiminin azaltılması için Sultan III. Ahmet tarafından kumaşlarda gümüş ipliğın kullanımını yasaklanmıştır. Desenler küçülmüş, renkler sadeleşmiştir. Kalitesi düşen Türk kumaşlarının yerini Avrupa kumaşları almıştır. Batı etkisi ile desen ve çiçek detayları da Türk kumaşlarında görülmeye başlamıştır. Genel olarak Osmanlı kumaşlarında büyük lale, sümbül, karanfil, narçiçeği, şakayık, menekşe tarzı çiçekler kullanılmıştır. Bulutlu üç benek anlamına gelen “çintemani” gibi motifler de o dönemin giysilerinde bir hayli kullanılmıştır (Tez, 2009: 62-65).

15-17. yüzyıllarda ferace, yalnızca bir dış giyim giysisi olarak yer almıştır. 18. yüzyılda ise feracelerde değişim yaşanmış ve gösterişli giysi haline getirilmiştir. Batı'nın etkisinin bulunduğu bu dönemde, parlak ve canlı renkler tercih edilmiştir. Uzun olan ferace boyunda kısaltmaya gidilmiştir. Feraceler, farklı aksesuarlarla süslenmiş ve yakaları da genişletilmiştir. 15-17. yüzyıl giyim-kuşamında önemli bir yere sahip olan başlıklar da 18. yüzyılda değişime uğramıştır. Boyutları büyümüş, üzerindeki işlemlerde değişiklik yapılmıştır. Yaşmaklar ise daha saydam kumaşlardan elde edilmiştir. Kadınlar yaşmakları daha gevşek bağlamaya başlamışlardır (Tez, 2009: 252).

Batı, Osmanlı Devleti'nin renkli, ihtişamlı ve zengin giyim tarzına hayran kalmıştır. Batılı ressamalar ve gezginler, Osmanlı Devleti'ndeki giyim-kuşama ilgi göstermişlerdir. Ressamaların resimleri ya da gezginlerin notları, o dönem giyim-kuşamı hakkında fikir sunmaktadır.

Lady Montagu, Osmanlı Devleti'nde kadın giyim-kuşamına yönelik olarak ayrıntılı betimleme gerçekleştirenlerden biridir. Montagu'nun eşi, 18. yüzyılda İngiltere'nin Osmanlı elçisi olarak tayin edilmiştir. Tayin nedeniyle eşiyle birlikte Lady Mary Wortley Montagu da İstanbul'a gelmiştir. Montagu, Osmanlı Devleti'nde gördüklerini İngiltere'deki arkadaşlarına mektuplar yazarak anlatmıştır. O dönemde Batı'nın, Osmanlı Devleti'ne dönük olumsuz yargıları mevcuttur. Ancak Montagu, Batı'nın bu olumsuz yargılarının aksine Osmanlı Devleti'nin iyi yönlerini detaylı şekilde anlatmıştır. Montagu'nun

Osmanlı Devleti'ni ve giyim-kuşamını anlattığı mektupları, o döneme ışık tutması nedeniyle Montagu'nun vefatından sonra kitap haline getirilmiş ve yayınlanmıştır. Osmanlı Devleti'ni bildiklerinden farklı şekilde kendi içlerinden saygın birinin anlatması Batı'nın dikkatini çekmiştir. Batı, Montagu'nun kitabına büyük ilgi göstermiştir. Montagu, mektuplarında saray kadınlarından bahsetmiştir. Ancak Montagu, hem saray hem de genel toplum giyim-kuşamına şahit olduğu için saray dışındaki kadınların giyim-kuşamlarından da mektuplarında bahsetmiştir. Montagu mektuplarında, Osmanlı toplumunda kadınların davranışlarını, giyim-kuşamlarını, yaşadıkları evleri detaylı şekilde betimlemiştir. Montagu'nun betimlemelerindeki detaylar, gözde canlandırmaya yetecek kadar fazladır.

Lady Montagu, 18. yüzyılda kız kardeşine yazdığı bir mektupta oldukça detaylı betimlemeler yapmıştır. Mektupta İstanbul'da kendi giyiminden bahsetmiştir. Mektuba göre Montagu, ince, geniş ve kenarı sırmalı damiskadan yapılmış bir şalvar giymiştir. Altında, sırma işlemeli beyaz deri terlikleri bulunmaktadır. Üzerinde şalvar üstüne sarkan, etrafı kâmilan işlemeli, yakasında elmas düğmeler bulunan, beyaz ipekten geniş kollu tül gömlek vardır. Gömleğin üzerinde ise beyaz Şam kumaşından, kalın sırma işlemeli, uzun kollu, elmas ya da inci düğmeleri bulunan, ayağına kadar uzanan entari yer almaktadır. Entarinin üzerine dört parmak eninde, önünde elmaslı tokası bulunan bir kemer bağlamıştır. Mektupta, Türk kadınlarının zaman zaman samur kaplı, ağır dibadan yapılan ve omuzdan aşağı inmeyen kürkleri kullandıklarını belirtmiştir. Kendinde de yeşil ve sırmalı bir kürk bulunduğunu ifade etmiştir. Başlarına ise yazın ince ve sırmalı kumaştan, kışın ise elmas ya da inciyle işlenen kadifeden kalpak da denilen serpuş giydiklerini vurgulamıştır. Lady Montagu mektubunda, Osmanlı kadın giyim-kuşamına duyduğu hayranlığı da dile getirmiştir (Montagu, 1933: 44-46; Sancar, 2010: 18). (Bkz. Şekil: 3.20, S:60)

Kaynak: (<https://islamansiklopedisi.org.tr/montagu-lady-mary-wortley>, 21.08.2019).

Şekil 3.20. Lady Mary Wortley Montagu.

İstanbul'da yaşadığı süre boyunca Montagu, Osmanlı kadınları ve onların giyim-kuşamlarını tanıtmanın yanı sıra kendisi de Osmanlı kadınları gibi ince gömlek, şalvar ve uzun entari giymiştir.

Osmanlı nakkaşlarının minyatürlerinde, yabancıların gravürlerinde, Türk çarşı ressamlarının çizimlerinde ve günümüze kadar gelen giysilerde görüldüğü üzere 18. yüzyılda kadın giyiminde yakalarda derin kesimler ve eteklerde yırtmaçlar ortaya çıkmıştır. 18. yüzyıl kadın giyim-kuşamında önemli bir kaynak, o döneme ait Türk ve yabancı sanatçıların yaptıkları tasvirlerdir.

Batı ile 17. yüzyıldan sonra ilişkiler sıklaşmıştır. Batılı elçiler, ilişkilerin sıklaşması nedeniyle Osmanlı'yı daha iyi anlayabilmek ve tanıyabilmek için İstanbul'a gelirken yanlarına ressamlar getirmişlerdir. Türk giysileri giyinen Batılı elçiler, kendilerinin resimlerini ressamlara

yaptırmışlardır. Getirilen bu ressamardan Jean Baptiste Vanmour, Osmanlı kıyafetlerine büyük ilgi duymuştur.

Kaynak: (Bayer, 2010: 36).

Şekil 3.21. Osmanlı Kadın Ev Giysisi İle Lady Montagu.

Abdullah Buhari, minyatür sanatçısıdır. 18. yüzyıla yönelik önemli eserler bırakan sanatçılardan biridir. Buhari'nin özellikle Osmanlı giyim-kuşamı konusunda önemli tasvirler içeren minyatürleri bulunmaktadır. Minyatürler, 18. yüzyıl kadın giyim-kuşamı konusunda aydınlatıcı bilgiler sunmaktadır. O dönemin giyim-kuşamına Buhari'nin minyatürleri ışık tutmaktadır. Buhari minyatürlerinde, farklı özellikleri olan pek çok kadın resmetmiştir. Buhari'nin Osmanlı Devleti'nde giyim-kuşamı resmettiği kıyafet albümleri de bulunmaktadır. Albümler, Osmanlı tarihi açısından önem taşımaktadır. Taşıdıkları önem nedeniyle albümler, İstanbul Üniversitesi'nde ve Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde koruma altına alınmıştır.

Böylelikle o dönemlerin önemli bilgilerini barındıran ve sanatı görselleyen minyatürler saklanmakta ve korunmaktadır (Mahir, 1998: 71).

Kaynak:(<https://manifold.press/lale-devri-nin-biricik-tanigi-jean-baptiste-vanmour>, 21.08.2019).

Şekil 3.22. Vanmour'un Okulun İlk Gününü Betimleyen Çalışması.

Buhari'nin çalışmasına bakıldığında 18. yüzyılın kadın giyim-kuşamını yansıttığı anlaşılmaktadır. Renkli ve desenli kumaşlardan şalvar, iç gömlek, vücudu saran iç entari, üzerine kısa kollu yelek ya da içi kürklü üstlük. Giyim-kuşamda Batı modasının etkisi görülmektedir. Başlıklar ise 15-17. yüzyıla göre değişime uğramıştır. 18. yüzyılda başlıklara ucu meşe palamudu şeklinde kordon püsküllü kalpaklar ve terpuşlar eklenmiştir. "Hotoz" adı verilen küçük başlık da Buhari'nin çalışmasında görülebilmektedir. Hotozlar, yazın ince ipek kumaştan kışın ise kadife kumaştan yapılmaktadır. Hotozun etrafı ise zenginlik ya da zevk durumuna göre değerli taşlarla süslenmektedir (Hasarlı, Ocakoğlu ve Kıcıroğlu, 2010: 4). (Bkz. Şekil: 3.23, S:63)

Kaynak: (<https://tr.pinterest.com/pin/253116441531322371/?lp=true>, 21.08.2019).

Şekil 3.23. Buhari'nin Keman Çalan Kadın Çalışması.

Başlıklarda bazı kaideler bulunmaktadır. Kocası ölmüş kadınların fes üzerine siyah bir yazma kullanmaları gerekmektedir. Yeni gelin olanlar ise açık ve canlı renkleri tercih etmektedirler (Tez, 2009: 253). Buhari'nin resimlerinden, İstanbul'da yaşayan Türk ve Ermeni ile Adalarda yaşayan Rum kadınlarının giyim-kuşamları konusunda fikir sahibi olunabilmektedir (Mahir, 1998: 70). (Bkz. Şekil: 3.24, S:64)

Kaynak: (Mahir, 1998: 76).

Şekil 3.24. Buhari'nin Müzisyen Kadın Çalışması.

Buhari'nin bu çalışmasında kadınların kemer haricinde bel altına bağlanan ve beli sıkmayan kuşaklar kullandığı resmedilmiştir. Kuşaklar saten, kadife, deri veya kaşmirden yapılmışlardır (Tez, 2009: 252).

Buhari, bu minyatürlerinde Osmanlı Devleti'nde yaşayan Ermeni kadınlarını tasvir etmeye çalışmıştır. Özellikle Müslüman kadınlarla aralarındaki başlık farklılıkları dikkat çekmektedir (Mahir, 1998: 73).

Kaynak: (Mahir, 1998: 73-74).

Şekil 3.25. Buhari'nin Ermeni Kadını Çalışmaları.

18. yüzyıl kadın giyim-kuşamında en çok tercih edilen renk kırmızıdır. Kırmızıdan sonra en popüler renk ise yeşildir. Yeşil rengin kutsal süslemelerde kullanılması, bu renge ayrı bir önem kazandırmaktadır. Mavi de sık kullanılan

renklere sahiptir. Yardımcı renk olarak ise krem rengi ve sarı kullanılmıştır (Sevüktekin Apak, Onat Gündüz ve Öztürk Eray, 1997: 41-43).

18. yüzyılda “Lale Devri” ile Osmanlı Devleti üzerindeki Batı etkileri canlılık kazanmaya başlamıştır. Canlılık, kadın giyim-kuşamına da yansımıştır. Kadınların sosyalleşmesi, dış giyim-kuşama olan özeni artırmıştır. Kadın kıyafetlerinden şalvar, iç entarisi ile kaftan, kullanılmaya devam etmiştir. Başlıklarda ve aksesuarlarda ise farklılık ve çeşitlilik görülmektedir. Kadın giyim-kuşamının tamamen Batılılaşması, 19. yüzyılda gerçekleşmektedir. 19. yüzyılda Sultan Abdülaziz Döneminde Avrupa’ya resmi ziyaretler gerçekleştirilerek bu yöndeki hızlı değişimin kapısı açılmıştır.

4. BÖLÜM

19. YÜZYIL OSMANLI KADIN GİYİM-KUŞAMINDA ORYANTALİST YAKLAŞIMLAR VE GÜNÜMÜZE YANSIMALARI

4.1. Osmanlı'da 19. Yüzyılda Müslüman Türk Kadınının Giyim-Kuşamı

Toplum hayatında önemli bir yere sahip olan giyim-kuşam, o toplumun kültürünü yansıtmaktadır. Müslüman Türk toplumunda giyim-kuşam önemsenmiştir. Müslüman Türkler, pek çok milletle karşılaşmış, tanışmış ve yaşamıştır. O milletlerden hem etkilenmişler hem de o milletleri etkilemişlerdir. Etkileşim içerisinde kendi kültürel değerlerini de korumuşlardır. Müslüman Türklerin geleneksel giyiminde geniş, belde toplanan, büzgülü veya tasmalı şalvarlar, bürümcük gömlekler, ön ortası açık, yırtmaçlı, beli kemer ya da kuşakla bağlanan üst entariler bulunmaktadır (Koç, 2009: 85). Müslüman Türkler serbest, bol ve kat kat giyinmektedirler. Giysilerin kat kat ve bol olması nedeniyle vücudu gizleme özellikleri bulunmaktadır (Şahin, 2005: 225).

Osmanlı Devleti'nde giyim-kuşamda Batılılaşma ilk olarak askeri kıyafetlerde başlamıştır. 1808-1839 yılları arasında II. Mahmut döneminde "Asakir-i Mansure-i Muhammediye" isimli yeni ordu kurulmuş ve yeniçeri ocağı kaldırılmıştır. Yeni ordunun askeri kıyafetlerinde Batılılaşma gerçekleşmiştir. Yeni tarz bu giyimde şalvar ile pantolon arası bir alt giyim, mintan ve fes kullanılmıştır. Başkomutan olan sultanların da askeri giyim-kuşamlarında yeniliğe gidilmiştir. Askeri kıyafetlerden sonra erkek giyim-kuşamına, daha sonra ise kadın giyim-kuşamına etki etmiştir (Tezcan, 1998b: 83).

1835 yılında II. Mahmut tarafından bir karar çıkartılmıştır. Kararda dış görünüşte bu zamana kadar var olan Müslüman Türkler ile gayrimüslimlerin giyim-kuşam ayrılıkları kaldırılmıştır. Tanzimat Fermanı'nın ilanından önce ortaya konulan bu karar, Müslüman Türkler ile gayrimüslimlerin birbirine yaklaştırılmasında önemli rol oynamıştır (Cebe, 2009: 38).

1845 yılında ise Hereke Fabrikası faaliyete geçmiştir. 1850 yılında Bakırköy’de bez fabrikası açılmıştır. Fabrika, 1860 yılında Hazine-i Hassa işletmesi haline getirilmiştir. 1867 yılında ise Harbiye’ye devredilmiş ve kumaş sanayinin temeli atılmıştır. Daha sonra yetenekli ustalar ve Avrupa’dan getirtilen makineler sayesinde fabrika genişleyip Basmahane’ye dönüştürülmüştür (Tez, 2009: 81).

4.1.1. Günlük Giyim-Kuşamı

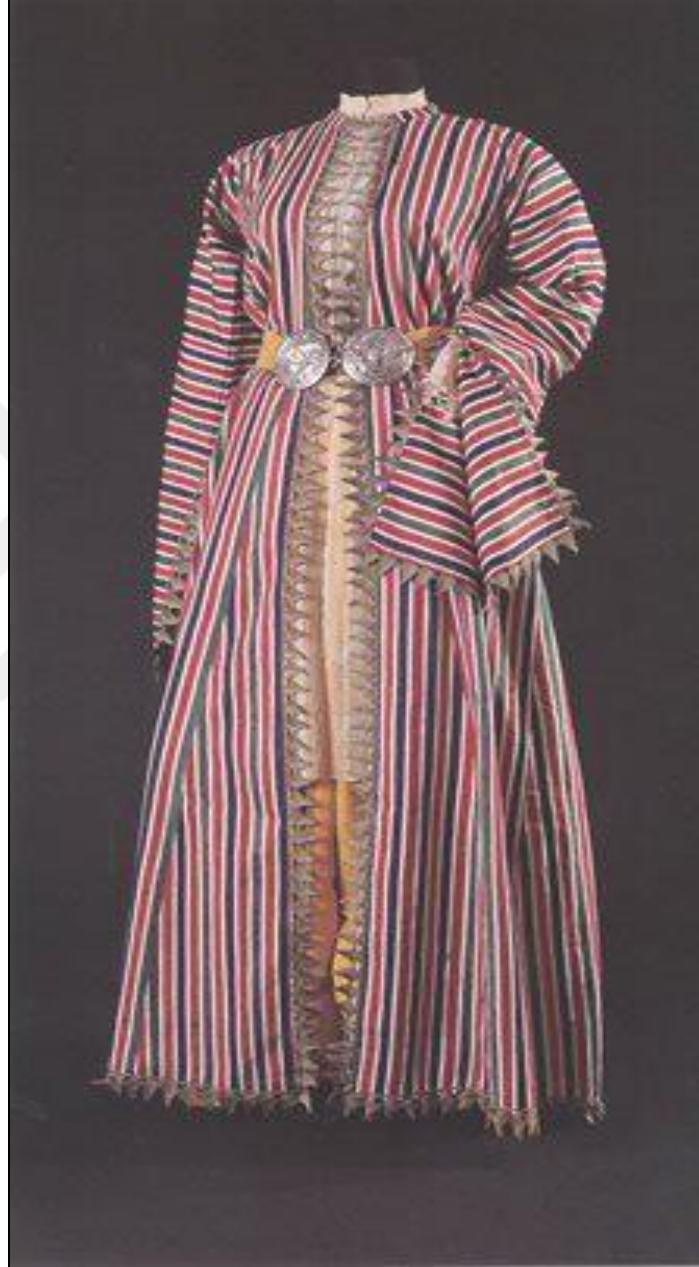
Osmanlı Devleti’nde kadınların ev içi günlük giyim-kuşamları daha renkli ve gösterişlidir. Kadınların ev içinde istedikleri gibi giyinme konusunda serbest olmaları, bunun sebebini oluşturmaktadır. Sokak giyiminde olduğu gibi ev giyiminde kısıtlayıcı kurallar bulunmadığından kadınlar ev içi giyiminde rahat giyinebilmişlerdir (Refik, 1998: 78).

Saray dışındaki kadınlar da Osmanlı Devleti’nde gösterişli ve şık giyinmektedirler. Günlük ve ev içi giyim-kuşamın temelinde ise entariler yer almaktadır. Entariler, kullanımlarındaki rahatlık nedeniyle tercih edilmiştir (Bayer, 2010: 87). Kadınların ev içi giyimlerinde entarilerin “V” şeklindeki yaka oyuntuları çok kapalı değildir. Gerdanlarının görünmesini sağlamaktadır. Sokak giyiminde ise kadınların açıkta bir yerlerinin bulunmamasına özen gösterilmektedir.

19. yüzyılda Osmanlı Devleti kadın giyim-kuşamında büyük değişiklikler görülmektedir. Geleneksel Türk giyim-kuşamından uzaklaşmaya başlanmıştır. Oryantalizmin etkisi ile Batı’dan alınan moda takip edilmiştir. 19. yüzyılın sonunda ise kesin değişim gözlemlenmektedir (Görünür, 1998: 90).

Osmanlı kadın-giyim-kuşamına 19. yüzyılda üç etek damgasını vurmuştur. 1870’lerden sonra ise Osmanlı kadınları, Batılılardan ayırt edilemeyecek derecede benzer tarzda giyinmeye başlamıştır. 19. yüzyılda kadın giyim-kuşamı, tek parçalı elbiseler veya ikili takımlardan oluşmuştur. Geleneksel kıyafetler de hemen ortadan kaldırılmayarak 19. yüzyılın sonlarına

kadar varlığını korumuştur. Ancak bu süreçte kullanılışları ile kesimlerinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Geleneksel kadın giyim-kuşamındaki ilk değişim Saray kadınlarında başlamıştır. Daha sonra ise topluma yayılmıştır (Görünür, 1998: 91).

Kaynak: (Görünür, 1998: 90).

Şekil 4.1. 19. Yüzyıla Ait Üç Etek.

19. yüzyılda üç etek, dört etek şeklinde adlandırılan kıyafetlerin yanı sıra önü kapalı olan ve iki etek olarak adlandırılan kıyafetler de ortaya

çıkmiştir. İki etekte bulunan takma kollar, arkası kuyruklu kesimler ve süslemeler, Batılıları yansıtmaktadır (Görünür, 1998: 93).

Kaynak: (Ocakoglu, 2018: 1544).

Şekil 4.2. 19. Yüzyıla Ait Arkası Kuyruklu ve Süslemeli İki Etek.

Sultan Abdülaziz döneminde ilk yurt dışı gezisi gerçekleştirilmiştir. Gezi, kadın giyim-kuşamının tam olarak Batılılaşmasına sebebiyet vermiştir. Batılılaşma ile birlikte etek-cekekten meydana gelen ikili takımlar ile tek parçalı elbiseler ortaya çıkmıştır (Tezcan, 1998b: 83).

19. yüzyıl Müslüman Türk kadınları, düşük-uzun kollu ve önden açık Şam ipeğinden elbise ile ayak üzerine kıvrımlarla düşen geniş şalvarlar tercih etmişlerdir. Belde göbek hizasında kullanılan kemerler ise inci, elmas gibi değerli taşlarla döşenen yüksek ziynet eşyalarından biridir (Tez, 2009: 253-254).

Kaynak: (Ocakoglu, 2018: 1544).

Şekil 4.3. 19. Yüzyıla Ait Etek-Ceket.

19. yüzyılda Sultan Abdülaziz döneminde Batı ile sıkı ilişkiler kurulmaya çalışılmıştır. Sarayda sıklıkla Batılı misafirler ağırlanmıştır. Misafirler vasıtasıyla Batı giyim-kuşamını tanıma fırsatı bulan Osmanlı Devleti, Batı'nın giyim-kuşamından etkilenmiştir. Saray kadınları, Batı modasını yakından takip etmeye başlamışlardır. Batı'dan kıyafet modelleri getirtmişler, bu modelleri terzilerine diktirmişlerdir. Bazı kadınlar ise doğrudan Batıdan kıyafet getirtmişlerdir (Tezcan, 1998b: 84).

Avrupalı ressam ve gezginler, 19. yüzyılda Osmanlı giyim-kuşamını takip etmeye devam etmişlerdir. Her ne kadar Osmanlı'da Batılılaşma görülse de Batılıların da dikkatini halen Osmanlı Devleti çekmektedir. Batılılar, Osmanlı Devleti'ndeki giysilere hayranlık duymaktadırlar. Günümüze, Saray kıyafetleri haricinde Avrupalı ressamın resimleri ve gezginlerin notları da ulaşmış, bu resimler ve notlar o döneme yönelik bilgi edinilmesine yardımcı olmuşlardır.

Kaynak: (Germaner ve İnankur, 2008: 178).

Şekil 4.4. Marie Adelaide Walker'ın Batı'lı Kıyafetler İçinde Resmettiği Sultan Abdülmecid'in Kızı Fatma Sultan.

19. yüzyılda İstanbul'da bulunarak çeşitli resimler yapan Marie Adelaide Walker, Osmanlı kadınlarının giyim-kuşam konusunda Batı'ya özenmelerinin yersizliğine değinmiştir. Walker, Sultan Abdülmecid'in kızı Fatma Sultan'ın resmini yapmıştır. Sultan'ın kendi giysilerini gören Walker, bu giysilere hayran kalmıştır. Ancak Fatma Sultan, ısrarlı şekilde sadece moda olarak görmesi nedeniyle en kötü Fransız ipeklisinden bir elbise içinde poz vermiştir. Walker, Fatma Sultan'ın kendi güzel kıyafetleri yerine bu kıyafetle resmedilmek istemesinden duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Özellikle sultanların kıyafetleri gösterişli, ince işçiliğe sahip ve dikkat çekici olduğu için yabancıların daha fazla dikkatini çekmiştir. Bu nedenle Batı giyim modasını yansıtmak için daha kalitesiz kıyafetlere yönelmelerine anlam verilememiş ve eleştirilmiştir (Germaner ve İnankur, 2008: 178).

19. yüzyılda İstanbul'da bulunan İngiliz Miss Julia Pardoe, Osmanlı anılarını yazıya geçirmiştir. Anılarında Osmanlı giyim-kuşamına da yer vermiştir. Pardoe, kadınların başlarına işlemeli başlıklar taktıklarını, zümrüt ve elmas iğneler kullandıklarını, çıplak ayaklarına küçük terlikler giydiklerini, gömleklerinin bürümcük kumaştan olduğunu, altlarına topuklarına kadar uzanan bol şalvarlar giydiklerini, belde bir kaşmir şalla toplanan uzun giysilerinin bulunduğunu belirtmiştir (Görünür, 1998: 97).

Batılılar, Osmanlı'da ilk başta yarı geleneksel yarı Batılı değişiklikler barındıran giyim-kuşamı eleştirmişlerdir. Batı saraylarında Osmanlı kıyafetleri içinde resmedilme yaygınken Osmanlı Sarayı'nda ise Batı kıyafetleri içinde resmedilme modası yaygındır. Ancak gerek Batı'da gerekse Osmanlı'da bu resimler çok başarılı olamamıştır.

Kadınların dinsel anlamda örtünme geleneği 19. yüzyılda da devam etmiştir. Ancak önceleri gösteriş olmayan örtünme, Batı modası ile birlikte süslenme aracı haline gelmiştir. Kıyafetler bedene yönelik daha dikkat çekici yapılmaya başlanmıştır. Osmanlı Devleti, bu dönemde de giyim-kuşamla ilgili sınırlamalar ve kurallar getirmeye devam etmiştir (Görünür, 1998: 94).

Osmanlı Devleti'nde kadınların önemli aksesuarlarından biri başlıktır. Kadınlar evde ya da sokakta başı açık gezmemişlerdir. Başlık olarak ise genellikle kırmızı renkte olan fes giymişlerdir. Evde ve sokakta kadınlar fes kullanmışlardır. Ancak 19. yüzyıla doğru ve bu yüzyılda fes yerine hotoz kullanılmaya başlanmıştır (Şimşek, 2013: 61).

Kadınların başlıklarında yer alan süslemeler, statülerinin belirlenmesine yardımcı olmaktadır. Başlıklar, ekonomiye, yöreye ve statüye göre değişiklik göstermektedir. Türk kadınlarının saçları ise genellikle uzun ve örgülüdür. Müslüman Türk kadınları 18. yüzyıla kadar yüksek başlıkları tercih ederken sonrasında tam aksine yüksek olmayan başlıkları kullanmaya başlamışlardır (Tezcan, 2006: 185).

Ev içi günlük giyim kuşamda renk sınırlamasına yönelik bir düzenleme bulunmadığı için kadınların kendi özel alanları olan evlerinde günlük giyimde istedikleri renklerde giyinmeleri mümkündür. Bazı kadınlar ev içi giyiminde de gösterişi tercih ederken bazıları ise sadelikten yanadır. O zamana yönelik olarak yapılan görsellerden bu durum anlaşılmaktadır.

Osmanlı'da Müslüman Türk kadınlarının giyim-kuşamlarına genel olarak bakıldığında kesimlerinde çok fazla kesik, bulunmadığı, volan, kup, drape, pile gibi farklılık meydana getiren şekillerin yer almadığı görülmektedir. Daha düz, geniş ya da belden oturtmalı kıyafetler tercih edilmiştir. Pile, volan, drape gibi kesim özellikleri Batılardan Osmanlı Devleti'ne geçmiştir. Osmanlı geleneksel giyim-kuşamında sıklıkla yırtmaca rastlanmaktadır. Özellikle etek uçlarında ve kol ağzlarında yırtmaçlar kullanılmıştır. Yırtmaçların boyutları ise dönemine göre farklılık göstermektedir. Yırtmaçlar sayesinde altında bulunan rengârenk kumaşlar ortaya çıkarak ahenk oluşturmaktadır (Koç, 2009: 97-98; Gahramanlı, 2012: 246).

Osmanlı kadınları, 18. yüzyılda 1718-1730 yıllarındaki "Lale Devri" ve 19. yüzyılda 1839 yılında ilan edilen "Tanzimat Fermanı" ile birlikte Batı modasıyla tanışmıştır. 1830 yılında buharlı gemi seferlerinin yapılması nedeniyle Avrupa'dan İstanbul'a gelen ziyaretçiler artmıştır. Osmanlı piyasasında bu dönemde Batı malları bulunmaya başlamıştır. 19. yüzyılın başında başlayan Batılılaşma eğilimi, Tanzimat Fermanı ile birlikte hız kazanmıştır. Modayı değişik bulan Osmanlı Müslüman Türk kadınları, Batı modasını benimseyerek giyim-kuşamlarında değişime gitmişlerdir. Geleneksel giyim-kuşamdan uzaklaşmıştır. Özellikle dergilerde gördükleri Paris modası, Osmanlı kadınlarının yakın takip ettikleri giyim-kuşamlardan oluşmaktadır. Dergilerde yer alan modeller, terziler tarafından diktirilmeye başlanmaktadır (Gahramanlı, 2012: 246).

Kadınların Batı'dan etkilenecek benimsedikleri bir diğer giyim-kuşam korsedir. Müslüman Türk kadınlarının geleneksel giyim-kuşamında korse yer almamaktadır. Batı'dan gelen dergilerde kadınlar, korseyle tanışmışlardır. Böylelikle Batı'da bulunan korse modası Osmanlı Devleti'ne de hızla

yayılmaktaydı. Korsenin ortaya çıkmasındaki temel sebep ise Batı giyim-kuşamında ince bel gerektiren kıyafetlerin tercih edilmesi idi. Müslüman Türk kadınları Batı modasını kendilerine uygulamaya geçince ince bel modelleri korsesiz kullanamamışlardır. Korse, bedeni toplayarak kıyafetin daha güzel görünmesini sağlamaktadır (Bayer, 2010: 65).

Osmanlı Kadınları, 19. yüzyılda da gösteriş temsili olan kırmızı rengi giyim-kuşamlarında tercih etmeye devam etmişlerdir. Kıyafetlerde, şıklığın ve zenginliğin göstergesi olan altın işlemler de devam ettirilmiştir. Osmanlı kadın giyim-kuşamında kırmızıdan sonra en yaygın renkler mavi, yeşil, beyaz, sarı ve kısmen siyahtır. Siyah rengin gayrimüslimler tarafından tercih edilmesi, sıklıkla kullanılmasına engel oluşturmuştur (Öztoprak, 2010: 105).

4.1.2. Sokak Giyim-Kuşamı

Osmanlı Devleti'nde kadınların sokak giyim-kuşamları önem taşımaktaydı. Yıllar boyunca düzenli bir tarza sahip olan Osmanlı kadınlarının sokak giyim-kuşamında 19. yüzyılda değişiklik oluşmaktaydı. Ancak sokak modasında öncülüğü Saraylı kadınlar yerine toplum üstlenmekteydi.

Kadınlar 19. yüzyılda ferace yerine çarşaf giymeye başlamışlardır. Bu yeni moda II. Abdülhamid zamanında Suriye'den gelmiştir. Halk, Osmanlı Devleti'ndeki Batılılaşmaya tepki olarak çarşaf kullanmaya başlamıştır. Meşrutiyet'e kadar ipekli kumaşlardan koyu renk çarşaf tercih edilmiştir. Çarşafa yeni giren kızlar ise açık renk çarşaf tercih etmişlerdir (Görünür, 1998: 98).

Halkın sokak giyim-kuşamında çarşaf tercih etmesi, saray tarafından hoş karşılanmamıştır. O dönemde Batılılaşmaya ve modernleşmeye odaklanıldığı için çarşaf bu modernliğe aykırı bir giyim tarzı olarak görülmüştür. Batılılar çarşaf kullanmamışlardır. Doğu, çarşaf kullanmaktadır. O dönemin padişahı olan Sultan II. Abdülhamid, saraylı kadınların çarşaf kullanmalarını istememiştir. Modernliğe aykırı bir giyim tarzı olarak görülen

çarşafın saraylı kadınlar tarafından kullanılması, Sultan II. Abdülhamid tarafından yasaklanmıştır (Görünür, 1998: 98).

Kaynak: (Görünür, 1998: 100).

Şekil 4.5. 19. Yüzyılda Giyilen Sokak Çarşafı.

19. yüzyılda kadın sokak ayakkabılarında Batılı ayakkabılara benzeyen ve “potin” olarak adlandırılan ayakkabılar tercih edilmiştir. 1835 - 1839 yılları arasında İstanbul’da bulunmuş olan Alman Mareşal Helmuth Von Moltke, Müslüman Türk kadınlarının sokak giyiminde sarı ayakkabı kullandıklarını ifade etmiştir (Koç ve Koca, 2010: 45).

Kaynak: (<https://twitter.com/sadberkhanim/status/587510569072209920>, 25.08.2019).

Şekil 4.6. İç İçe Giyilen İki Parça Ayakkabıdan Oluşan Potin.

19. yüzyılda Batı'nın etkisi ile Müslüman Türk kadınlarının topukları yedi buçuk santimetre olan terlikler giydikleri ifade edilmiştir. Ayakkabı altına giyilen bu terlikler, yürüyüşü güçleştirmiştir (Komşuoğlu ve Öz, 1986: 190).

Osmanlı'da kadınlar, sokak giyim-kuşamında örtünmeye önem vermişlerdir. Yabancılar, sokaktaki kadınların hepsinin birbirine benzediğini vurgulamışlardır. Kadınlar, yüzlerini ya da gözlerini açık bırakacak şekilde başlarını kapatmışlardır. Kadınların ayırt edilmesini bu durum engellemiştir. Kadınların sokak giyimlerinde onların vücut hatlarını belli etmeyecek şekilde bol kesimli kıyafetler kullanılmıştır. Genel olarak Osmanlı Müslüman Türk kadınının sokak giyim-kuşamına bakıldığında ayaklarında başmak, başlarında yaşmak ve sırtlarında feracenin bulunduğu ifade edilmiştir (Refik, 1998: 78).

19. yüzyılda Müslüman Türk kadınının sokak giyimindeki değişim açıkça görülebilmektedir. Batılılaşmanın etkisi ile 19. yüzyılda sokak giyiminde tercih edilen feracede ve örtünmede bazı değişiklikler ortaya çıkmıştır. Levni tarafından yapılan resimde, 19. yüzyılda kadın sokak giyim-kuşamında yaşanan değişim açıkça görülebilmektedir.

Kaynak: (Koç, 2009: 86).

Şekil 4.7. 19. Yüzyılda Müslüman Türk Kadını Sokak Giyim-Kuşamı.

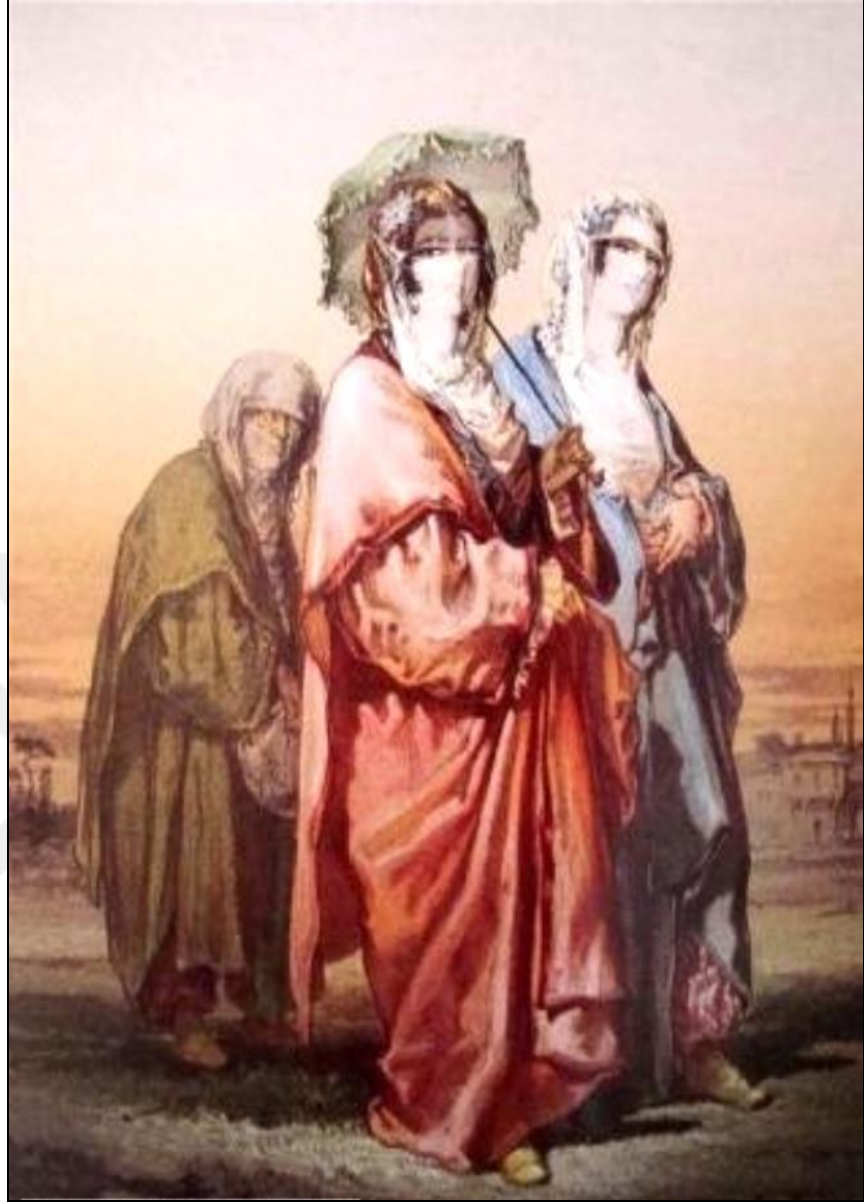
Resme bakıldığında feracelerin parmaklara kadar kapatan yapısının değişerek kısaltıldığı, ellerin hatta kolların başlangıcının açıkta bırakıldığı görülmektedir. Böylelikle feracenin elleri ve kolları gizleme özelliği değiştirilmiştir. Resimden görülebilen bir başka değişiklik feracedeki cep detayıdır. 19. yüzyıl öncesi kadın giyimine yönelik görsellerde cep kullanımına

rastlanmamaktadır. Bu nedenle feracede cep kullanımının 19. yüzyılda ortaya çıktığı düşünülmektedir. Yaşamak ise oldukça ince bir kumaştan tercih edilmiştir. Bu ince ve beyaz kumaş, içini göstermektedir. Kadının yüzü, yüz hatları ve boynu açıkça belli olmaktadır. Aynı zamanda yaşmakların eskisi gibi değil, oldukça gevşek bağlandığı görülmektedir. Sarı renkli pabuçlar ise bu kadının Müslüman Türk kadını olduğunu simgelemektedir. Müslüman Türk kadınının sokak giyim-kuşamında rahatlamamanın ve açılmanın görüldüğü söylenebilmektedir (Koç, 2009: 87).

18. yüzyıldan sonra feracelerin yakalarında uzunluk ve genişleme görülmektedir. Osmanlı Devleti ise feracelerin gösteriş amacıyla yaka uzunluklarının artırılması konusunda rahatsızdır. Ferace yakalarının uzunluğu ve genişliği devlet tarafından onaylanmamaktadır. Yakalardaki uzunluk ve genişlik, gereksiz harcamalara ve israfa sebebiyet vermiştir. Devlet, yakalar ile ilgili olarak duyduğu rahatsızlık nedeniyle bu konuda yasak getirmiştir. Yasağa göre kadınların bir karıştan uzun yakalı ferace, bir parmaktan fazla şerit ile üç değirmiden uzun yemeni kullanmaları mümkün değildir (Refik, 1998: 79). Devlet, fermanlar ile halkın gereksiz harcamalarını yasaklayarak azaltmaya çalışmıştır (Koç, 2009: 86).

Feracelerdeki ve süslemelerdeki çeşitlilik ve canlılık, 19. yüzyıldaki değişimlerdenidir. Osmanlı Devleti, bu konuda da müdahalede bulunmak durumunda kalmıştır. Renkler ve süslemeler, Müslüman Türk kadınlarının dikkat çekmesine sebebiyet vermeye başlamıştır. Devlet, fermanlar ile renkler ve süslemeler konusunda bazı kısıtlama ve sınırlamalar getirmiştir (Gahramanlı, 2012: 246-247).

19. yüzyılda mesire alanlarında bulunan kadınların şemsiye taşıdıkları belirtilmektedir. Kadınların aksesuar amaçlı taşıdıkları şemsiyeler, Batı modasının bir simgesini oluşturmaktadır. Geleneksel Müslüman Türk kadın giyim-kuşamında şemsiyeye rastlanmamaktadır. Şemsiyeler, küçük, süslü, fırfırlı ve giyimleriyle uyumlu olmaktadır. Kadınlar, dikkat çekmek ve daha gösterişli olmak amacıyla bu şemsiyeleri kullanmaktadırlar (Gürtuna, 1999: 48).

Kaynak: (<https://fotogaleri.haberler.com/osmanli-da-kadin-kulturu/>, 26.08.2019).

Şekil 4.8. 19. Yüzyılda Feracede Meydana Gelen Değişiklikler.

Kürk, 18. yüzyılda kadınlar tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Statü göstergesi olarak görülmektedir. Beyaztilki, samur ve sincap gibi hayvanların kürkleri, çok zengin kesimin giysileri arasında yer almaktadır (Gahramanlı, 2012: 241).

4.1.3. Düğün Töreni Giyim-Kuşamı

Düğün, içinde bulunulan toplumun gelenek ve kültür yapısına uygun şekilde gerçekleştirilen bir törendir. Düğünde belli başlı bazı kalıplar ve kurallar bulunmaktadır. Dini kurallar bu kurallardan bir tanesini oluşturmaktadır.

Osmanlı Devleti'nde İslam dini esastır. Müslüman Türklerin düğünlerinde ve evliliklerinde de İslam dininin etkileri bulunmaktadır. Osmanlı aile yapısında İslam dininin belirlediği şekiller ve kurallar geçerlidir. Eşler, cariyeye ya da nikâhlı olmaktadır (Bayer, 2010: 26). İslam hukukuna göre bir erkeğe dört eşle evlenme ve sınırsız cariyeye sahip olma hakkına sahiptir. Ancak Osmanlı Devleti'nde uygulamada bu husus çok görülmemektedir. Osmanlı toplumunda kadına önem verilmektedir. Müslüman Türk kadınlarının Müslüman olmayan erkeklerle evlenmesi yasaktır (Gürer, 2010: 198).

Düğün, evlilik öncesi gerçekleştirilen bir törenden ibarettir. Evliliğin duyurulmasına araç olarak yapılmaktadır. Hemen her toplumda düğün mevcuttur. Gelin, düğünde oldukça özeldir. Bu nedenle o güne özel şık giysiler giydirilmektedir. Giysiler, döneme ve kültüre göre değişiklik göstermektedir. Genellikle gelinlik olarak adlandırılan bu kıyafet, en önemli tören giysilerinden birini oluşturmaktadır. Modeller, renkler, malzemeler ise süreç içerisinde değişikliğe uğramıştır. Gelinlikte amaç, düğün gününde gelinin özel kılınması ve onun kendini özel hissetmesinin sağlanmasıdır.

Türklerde düğünde giyilen gelinlik, yöreler arasında farklılık göstermektedir. Ancak duvak, gelin teli gibi giyim-kuşam eşyaları genellikle aynı kalmaktadır. Her ne kadar yöreler arasında farklılık bulunsa da gelinlik, bir kadının hayatında giydiği en özel ve en pahalı kıyafettir. Gelinliğin üstüne her yörede duvak kullanılmaktadır. Duvak, gelinin başına takılan bir aksesuardır. Duvaklar genel olarak tülenden yapılmaktadır ve gelinlerin yüzünü kapatmak için kullanılmaktadır. Duvağın süslenmesi de mevcuttur. Duvağın süslemesi açısından 1-2 milim eni bulunan teller kullanılmaktadır. Bu tellere

“gelin teli” denilmektedir. İnce ve uzun olmaktadır (Koçu, 1967: 96, 121, 122).

Kaynak: (<https://www.bayrakmuzayede.com/osmanli-donemi-gelin-teli-telli-duvakli-gelin-teli.html>, 27.08.2019).

Şekil 4.9. Gelin Teli.

Osmanlı’da gelinler, yüzlerine al duvak örtmektedirler. Duvak, yüzü göstermeyecek kadar kalın bir kumaştan yapılmaktadır. Gelin, çevresini görmemektedir. Duvaklar belli döneme kadar gelin teli ile beraber gelinin başından diz kapaklarına kadar uzanmıştır. Osmanlı’da bazı yörelerde gelinin düğün boyunca al duvağını açmadığı, düğün gecesinde damadın yüz görümlüğü taktıktan sonra duvağını açtığı belirtilmektedir. Duvaklar ve gelinlikler, zamanla değişime uğramışlardır. 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar Osmanlı Devleti’nde gelinliklerin özel bir modeli bulunmamaktadır. Batılılaşmanın meydana geldiği 19. yüzyılda ise gelinlikler de şekillenmeye başlamıştır (Yılmaz, 2011: 52).

Gelinlik ve duvaklar, Müslüman Türk kadınının baş, yüz ve tüm vücudunu kapatacak şekilde hazırlanmıştır. Döneme göre başının üzerine bazı objeler yerleştirilmiştir. Gelinliklerde yırtmaç ya da herhangi bir açıklık yer

almamıştır. Desenli ya da sade kumaşlar tercih edilmiştir. Ancak gelinliklerde zarafet ve gösterişten taviz verilmemiştir (Yılmaz, 2011: 53).

19. yüzyılda 1857 yılında Sultan Abdülmecit'in kızı Refia Sultan'ın düğünü yapılmıştır. Düğüne katılan Leyla Saz, gelinin giysilerinin koyu mavi üzerine pırlanta çiçekler ve sırma inci ile işlenmiş, incili, dantelli, kenarı sırmalı, belden iliklenen bir üç etek gelinlik, içinde ipek bir tül gömlek, üç eteğin geniş kollarından ve yakasından görünen gömleğin bu kısımlarında ince dantel bulunduğunu ifade etmiştir. Gelin, eline beyaz bir eldiven de takmıştır. Saz, gelinin kıyafetinin kumaşından uzunca bot şeklinde ayakkabı giydiğini, ince bürümcük duvağında da işlemlerin yer aldığını belirtmiştir. Gelinin zengin mücevherler taktığını, babası Sultan Abdülmecit'in özel olarak yüksek taç yaptırdığını, küpe, gerdanlık, bilezik gibi takılar kullandığını, altın yaldızlı gelin telinin görüldüğünü açıklamıştır (Yılmaz, 2011: 57-58).

Osmanlı'da 19. yüzyıl ortalarına kadar gelinlikte mavi, mor gibi canlı renkler kullanılmıştır. 1870'lerden sonra Batı'nın etkisi ile gelinliklerde açık renkler tercih edilmeye başlanmıştır. II. Abdülhamit döneminde ise bindallı tarzında Atlas kumaştan ve uzun kuyruğu bulunan etekler ile korsajlı ceketler gelinlik olarak kullanılmıştır. 1898 yılında Sultan II. Abdülhamit'in kızı Naime Sultan, Kemalettin Paşa ile evlenmiştir. Naime Sultan, Osmanlı'da ilk kez beyaz kumaştan yapılan bir gelinlik giymiştir. Beyaz gelinlik modası, Batı'dan Osmanlı'ya geçmiştir (Koç, Koca ve Vural, 2015: 98).

Ayşe Osmanoğlu, Naime Sultan'ın gelinliğini anlatmıştır. Gelinlik, göğüsten aşağıya kadar pırlanta düğmelerle kapatılmıştır. Uzun bir gelinliktir. Gelinliğin omzundan sırma ile bezenmiş kürk ile inciler sarkmaktadır. Kemerinde altından bir toka bulunmaktadır. Gelinliğin beyaz olması ise o dönemde eleştirilmiştir (Osmanoğlu, 1994: 69-70).

Osmanlı kadınının giyim-kuşamında 19. yüzyıldan itibaren Batı örnek alınmaya başlanmıştır. Şalvar kullanımı azalmıştır. Üç etekli elbiseler değişime uğramıştır. Kadınlar, Batılı kadınlar gibi yüksek topuklu ayakkabı kullanmaya başlamışlardır. 1912 yılında Hidiv Abbas Hilmi'nin kızı Atiye beyaz satenden

bir gelinlik giymiştir. Osmanlı gelinlik biçimlerinin, renklerinin ve malzemelerinin oryantalizmin etkisi ile oldukça önemli bir değişime maruz kaldığı söylenebilmektedir (Davis 2006: 216).

4.2. Osmanlı'da 19. Yüzyılda Ermeni Kadının Giyim-Kuşamı

Osmanlı Devleti'nin etnik ve dini yapısında birlik yoktur. Osmanlı Devleti geniş topraklara sahip ve hoşgörülü olduğu için farklı etnik ve dini yapıdaki toplumlar bir arada yaşayabilmektedir. Ermeniler de Osmanlı Devleti'nde yer alan toplumlardan bir tanesidir. Dostane ilişkilerin bulunduğu Ermeniler ile kültürel etkileşim yaşanmıştır (Şahin, 2005: 209).

Ermeniler, Osmanlı Devleti'nde hekim, hukukçu, mimar, kuyumcu, belge fotoğrafçısı gibi mesleklerde yer almışlardır. Devlet kademesinde bulunan Ermeniler de vardır. Ermeniler, Osmanlı Devleti'nde Müslümanlar gibi yaşam sürebilmişlerdir (Kara, 2012: 309).

Kaynak: : (Sevim, 2002: 109).

Şekil 4.10. 19. Yüzyılda Ermeni Kadını Giyim-Kuşamı.

Osmanlı toplumunda giyim-kuşamın oldukça önemli bir yeri bulunmaktadır. Müslümanlar ve gayrimüslimler, giyim-kuşam ile

ayrılabilir. Giyim-kuşamın deseni, rengi, biçimi gibi ayırıcı özellikler oluşturmaktadır. Ermeniler de diğer gayrimüslimler gibi giyim-kuşam konusunda tamamen serbest bırakılmamışlardır.

4.2.1. Günlük Giyim-Kuşamı

Giyim-kuşam; coğrafi şartlardan, dini kurallardan, geleneklerden, kültürden ve dönemden etkilenebilmektedir. Ermenilerin giyim-kuşamları da bu şekilde pek çok faktörden etkilenmiştir. Ermeni kültürüne ait giyim-kuşam, komşu toplumların giyim-kuşamları ile benzerlik göstermektedir. Ermeni kadınları da günlük hayatta şalvar giymişlerdir. Şalvar, soğuktan korunmalarını da sağlayacak cinstendir. Ermeniler, giysilerinde yünü tercih etmişlerdir. Seyyah ve misyoner Henry John Van Lennep, Ermenilerin kendi eğirdikleri yünlerden kıyafetlerini hazırladıklarını belirtmiştir (Tuğlacı, 1985; 127). Yazlık giyim ve iç çamaşırı bakımından ise Ermenilerin keten, pamuk ve ipeklili kumaşları kullandıkları görülmektedir (Matossian ve Villa, 2012: 85).

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Fermanı'na kadar hemen hemen her dönemde gayrimüslim kıyafetlerine ilişkin fermanların bulunduğu görülmektedir. Gayrimüslimlerin kıyafetlerinin rengi, şekli, kalitesi gibi birçok konuda bazı kısıtlamalar ve sınırlamalar öngörülmüştür. Giyim-kuşam, şehirlere, kasabalara, köylere göre farklılık gösterebilmektedir. Ancak yine de Ermeniler, Müslüman Türk kadınları gibi vücutlarını gizleyecek şekilde kat kat giyinmişlerdir (Şahin, 2005: 225).

Osmanlı Devleti'nde Müslüman Türklerin ve gayrimüslimlerin kıyafetleri genel olarak birbirine benzemektedir. Bazı belirleyici özellikler ile birbirlerinden ayrılabilirler. Müslüman Türklerin gayrimüslimlerin ayırt edici kıyafetlerini giymesi ya da gayrimüslimlerin Müslüman Türklerin ayırt edici kıyafetlerini giymesi yasaktır. Müslüman Türkler ile gayrimüslimler arasında eşitliğin bulunduğu söylenmektedir (Ercan, 2001: 180). 19. yüzyılda İstanbul'da yaşayan Alman Mareşal Helmuth Von Moltke, Ermenilerin kırmızı ayakkabı kullandığını belirtmiştir (Koç ve Koca, 2010: 45).

Gayrimüslimlerin her çeşit kumaştan kıyafet kullanmalarına müsaade edilmemiştir. Atlas ya da Bursa kutnusundan elbise ile gök mavisi şalvar giyebileceklerine yönelik fermanlar çıkarılmıştır. Bazı fermanlarda Ermeni, Yahudi gibi ayrıma gidilmeyerek doğrudan gayrimüslimlere yönelik düzenleme gerçekleştirilmiştir (Ercan, 2001: 182).

Kadın giyim-kuşamında canlı ve parlak renkler tercih edilmektedir. Renkler daha gösterişli bulunmaktadır. Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar mavi, kırmızı, parlak beyaz gibi renkler kullanılmıştır (Dalyan, 2011: 95).

Ermeni kadınları, günlük hayatta Müslüman Türk kadınları gibi altlarına şalvar, üstlerine ise gömlek ve uzun entari giymişlerdir. Uzun entarinin göğüs açıklığından içteki gömlek görülebilmektedir. Ermeni kadınlarının bellerine önlük bağlamaları ise dikkat çekmektedir. Evli olan kadınlar başörtüsü takmışlardır. Ermenilerde başörtüsünün, evliliğin göstergesi olarak kullanıldığı belirtilmiştir. Ancak Müslüman Türk kadınları gibi yüzlerinin alt kısmını kapatmamışlardır (Matossian ve Villa, 2012: 86).

Ermeni kadınları, yöresine göre saçlarına aksesuar takmışlardır. Aksesuarlar, başörtülerinin altından da fark edilmektedir. Müslüman Türk kadınları gibi Doğu'daki Ermeni kadınları da ellerini, ayaklarını, saçlarını kınalamışlardır (Şahin, 2005: 220).

Ermeni kadını giyim-kuşamında da statünün önemli bir yerinin bulunduğu görülebilmektedir. Kullanılan kumaş, kıyafetin şekli, kürkler, işlemeler, aksesuarlar değişiklik göstermektedir. Kırsal kesimde yer alan ev kadınlarının kıyafetlerinde süsleme yerine kullanışlılığın amaçlandığı, yüksek statülü şehir kadınlarında ise süsleme ağırlıklı kıyafetlere yer verildiği ifade edilmektedir.

Ermeni kadınlarının üstlükleri, bel ve kalça hizasına kadardır. Belde kemer ya da kuşakla bu üstlükler sabitlenmiştir. Uzun entarilerinin iki tarafında

ise bele kadar uzayan derin yırtmaçlar yer almıştır. Müslüman Türk kadını giyiminde yer alan üç etek ile benzerlik gösterdiği söylenebilmektedir.

Ermeni kadınları, kesik koni şeklinde başlıklar kullanmışlardır. Saçlarını ve yüzünün burundan aşağıda kalan kısımlarını örtüyle kapatmışlardır. Örtüler, siyah peçe yerine beyaz tül olarak kullanılmıştır. Ermeni kadınları, kırmızı rengin uğursuzluğu uzaklaştırdığına inanmışlardır. Kırmızı rengi sıkça kullanmışlardır (Matossian ve Villa, 2012: 85; Şehsuvaroğlu, 1999: 197-200).

Ermenilerde “arkhaluğ” olarak adlandırılan bir giysi bulunmaktadır. Kafkas halklarına özgü olan bu kıyafet, diz hizasına kadar gelmektedir. Genellikle gömlek üzerinde kullanılan arkhaluğ, dik ve kapalı yakası bulunan, küçük düğmelere sahip, kuşaklı bir kıyafettir (Matossian ve Villa, 2012: 85).

Ermeniler, mavi ve kırmızı çizgileri bulunan başlıklar kullanmışlardır. Renk farklılığı, Osmanlı Devleti'nin Müslüman Türkler ile gayrimüslimleri giyim-kuşam olarak ayırma politikasının bir sonucudur (Bozkurt, 2014: 24; Dalyan, 2011: 95).

Ayakkabılar, renk ve statü ayrımını yansıtan diğer giyim-kuşam malzemesidir. Ermeni kadınlarının ayakkabıları kırmızı renktedir (Akçam, 1994: 89-91). Ev içinde terliği tercih etmişlerdir. Terlikler, mavi, kırmızı ya da beyaz saten üzerine gümüş ya da altın ipliklerle işlemelidir. Dışarıda ise yemeni kullanmışlardır (Tuğlacı, 1985: 105).

4.2.2. Sokak Giyim-Kuşamı

Osmanlı döneminde kadın sokak giyim-kuşamı hakkında kanunnameler, yabancı gezginlerin seyahatnameleri, tereke defterleri, albümler, minyatürler, gravürler yol gösterici olmaktadır. Sokak giyiminde Batı etkisinin görülmeye başlandığı 18 ve 19. yüzyıla kadar belirli bir çizginin korunduğu söylenebilmektedir.

Gayrimüslim kadınların sokak giyim-kuşamı, günlük giyim-kuşamlarında olduğu gibi Müslüman Türk kadınlarına benzemektedir. Gayrimüslimler de Müslüman Türk kadınları gibi saçlarını, yüzlerini ve vücutlarını örten kıyafetler tercih etmişlerdir. Ancak Osmanlı Devleti, kıyafetlerdeki bazı farklılıklar ile toplumların ayırt edilmesine yönelmiştir. Bu nedenle Müslüman Türk kadınları gibi Ermeni kadınlarının da ayrılabilmesi gerekmiştir. Müslüman Türk kadınlarının genellikle yalnızca gözleri açık kalırken Ermenilerin yüzlerinin yarısı örtülü olmaktadır. Her toplum kendine özgü şekilde örtünmelidir. Ayırt edilebilmeleri için toplumların birbirine benzememeleri gerektiği vurgulanmaktadır (Aktaş, 1991: 62-63).

16. yüzyılda gayrimüslim kadınların feracelerinin külrenge ve karaca çuhadan yapılacağı düzenlenmiştir. Çok pahalı olmayan pamuk ve ipek kumaştan kıyafet kullanmaları gerektiği belirtilmiştir. Gayrimüslimlerin alım güçlerinin yüksek olması nedeniyle böyle bir düzenleme öngörülmüştür. Müslüman Türklerin gayrimüslim giyim-kuşamından geride kalmamaları için kumaş kalitesinde sınırlama öngörülmüştür. Ayakkabılarının astarsız, siyah ve yassı yüzlü olması gerektiği belirtilmiştir. “Başmak” olarak adlandırılan ayakkabıları gayrimüslimlerin giymesi yasaktır. Yemeni giyebilmişlerdir. Ermenilerin giydikleri ayakkabılara ise “kalik” denilmiştir (Turan, 2005: 247; Arıkan, 2003: 52). Ermeni kadınlarının ayakkabılarının kırmızı renkte olduğuna yönelik pek çok kaynakta düzenleme yer almaktadır (Turan, 2005: 257; Bayer, 2010: 69; Akçam, 1994: 89-91).

Sokak giyim-kuşamı, yöreye göre değişim gösterebilmektedir. İstanbul’da ve şehirlerde yaşayan Ermenilerin yüzlerini açık bırakabildikleri, Doğu’da kırsal kesimde yaşayanların ise yüzlerini örttükleri belirtilmektedir. Ermeni kadınlarının başlarına örttükleri örtülere ise “leçek”, “laçak” ya da “neçek” gibi adlar verildiği ifade edilmiştir (Şahin, 2005: 226).

Ermeni kadınları Müslüman Türk kadınları gibi ferace giymişlerdir. Ancak Ermeni kadınlarının feracelerinin kahverengi ve koyu renklere olacağı belirtilmiştir (Türüt, 2011: 73).

19. yüzyılda Müslüman Türk kadın giyim-kuşamı ile Ermeni kadın giyim-kuşamı arasında açık bir fark bulunmamaktadır. Hem Müslüman Türk kadını hem de Ermeni kadını sokağa çıktığında yüzüne peçe takmıştır. Aynı zamanda çarşaf, Ermeniler tarafından da kullanılmıştır (Dalyan, 2011: 94).

4.2.3. Düğün Töreni Giyim-Kuşamı

Toplumlar, gelenek, görenek ve kültürler ile birbirlerinden ayrılmaktadır. Toplumda şekillenen simgelerden biri giyim-kuşamdır. Düğün törenleri ve kıyafetleri de ait olunan topluma göre değişiklik gösterebilmektedir. Ermeniler arasında düğünler yaygındır. Eşlerden ziyade günümüzde görücü usulü olarak adlandırılan aileler tarafından uygun görülerek evlendirme durumu Ermenilerde o dönemde yaygındır (Dalyan, 2011: 66).

Ermeniler, evlilik konusunda kendi din ve mezheplerinden olanlar ile evlenmeye özen göstermişlerdir. Ermeni kadınları, düğün törenlerinde özel bir giysi olan gelinlik giymişlerdir. Kadınların hayatı boyunca giydikleri en süslü ve pahalı elbise genellikle gelinlik olmaktadır. Osmanlı Devleti'nde gelinliklerin birbirleriyle benzerlik taşıdığı görülmektedir (Koçu, 1967: 121).

Kaynak: (<https://tr.pinterest.com/pin/517702919640962517/?lp=true>, 28.08.2019).

Şekil 4.11. Ermeni Geline.

Düğünlerde Ermeni gelinlerin giyim-kuşamı, baş ve yüz de dâhil olmak üzere tüm vücudunu kapatmaktadır. Gelinlerin başlarının üzerine, yuvarlak bir obje konulmaktadır. İcini göstermeyen bir kumaşla yüzü kapatıldığı için gelinin çevresini görmesi mümkün değildir. Gelinliğin, kiliseye giderken giydikleri kıyafetlere benzediği belirtilmiştir (Ceco, 2013: 83). Gelinlikte, Müslüman Türk gelinlerinde olduğu gibi gelinin ayak bileklerine kadar inebilen kırmızı bir örtü kullanılmaktadır (Bayer, 2010: 40). Ermeni gelinlerinde altın ve ipek işlemeli kumaşlar tercih edilmiştir. Entari uzun ve kuyrukludur. Tacında çiçekler bulunmaktadır. Tül duvak ile tel peçe takmışlardır.

Ermeni gelinlerinin gelinlikleri, ev içi giysilerine benzemektedir. Gelinlikleri kat kat ve boldur. Boyu ve kolları uzun entari giymişlerdir. Ev içi giysilerinden farkı ise süslemeli olmasıdır. Desen, kumaş, baş süslemesi gibi detaylar ile ev içi giysilerinden ayrılmışlardır. Entarinin önü açıktır ve kumaş kuşakla kapatılmıştır. Entarinin ön açıklığı nedeniyle iç gömlek ile alttaki şalvar görülmektedir. Ermeni gelinleri, başlarına süslenmiş bir fes de kullanabilmektedirler. Ermeni kadınlarının düğün giysileri, Müslüman Türk kadınlarının düğün giysileri ile benzerlik göstermektedir. Müslüman Türk gelinlerinde olduğu gibi Ermeni gelinlerinde de uzun kırmızı duvak kullanılmıştır. Kültürel etkileşimin gücü, bu benzerliklerden görülebilmektedir.

Ermeni kadınının nişanlı olduğu, giyim-kuşamından anlaşılabilir. Nişanlı bir Ermeni kadını, çiçekli elbiseler giyerek günümüzde olduğu gibi sağ parmağına yüzük takmaktadır. 19. yüzyılda nişanlı bir Ermeni kadınının başında kırmızı fes bulunmaktadır. Fesin üzerinde yazma, kulaklarda, alında ve başta altın takılar, ellerinde ise yüzük ve kına görülmektedir. O dönemde burunda hızma da kullanılmıştır (Dalyan, 2011: 68).

Ermeni gelinleri için gelin hamamı yapılmıştır. Hamamda gelinin elleri kınalanmış ve eğlenilmiştir. Gelinin düğünde çok konuşması doğru

karşılanmamıştır. Gelinin düğünde ayakta durarak beklediği ifade edilmiştir (Garnett, 2009: 155).

Ermeni gelinleri, evlendiklerinden sonra 1 yıl ya da daha uzun süre ile ağızlarına mendil sarmaktadırlar (Tuğlacı, 1985: 127).

19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde yaşanan Batılılaşma, Ermeni kadınların giyim-kuşamlarını da etkilemiştir. Ermeni kadınları da kendi kültürlerine uymayan kıyafetleri kullanmaya başlamışlardır (Dalyan, 2011: 97).

4.3. Osmanlı'da 19. Yüzyılda Yahudi Kadının Giyim-Kuşamı

Osmanlı Devleti'nde sürekli olarak azınlıklar yer almıştır. Sebebi, sürekli şekilde genişlemesidir. Osmanlı Devleti'nin fethettiği yerlerde bulunan gayrimüslimler kadar kendi memleketlerinde yaşadıkları zulümden kaçarak Osmanlı'nın anlayışına ve himayesine sığınan gayrimüslimler de bulunmaktadır. Gayrimüslimlerden biri Yahudilerdir. Yahudiler, Osmanlı'nın himayesine sığınmış bir topluluktur.

Kaynak:(<http://www.osmanlimedeniyeti.com/Bilgi/Osmanli%C4%B1%20Yahudi%20K%C4%B1yafetleri>, 10.09.2019).

Şekil 4.12. 19. Yüzyıl Rodos'lu Yahudilerin Giyimi.

Yahudiler, para kazanma ve yükselme konusunda hırslı bir topluluktur. Sosyalleşme ile çok alakaları bulunmamaktadır. Diğer toplumlara karşı kapalı ve uzak bir yaşam sürdürmüşlerdir (Gürer, 201: 184).

Osmanlı Devleti'nde toplumlara dini ve kültürel bağımsızlık ve hoşgörü sağlanmıştır. Hoşgörü ve bağımsızlık nedeniyle toplumlar, kendi geleneklerini devam ettirebilmişler ve asimile olmamışlardır. Yahudiler de kendi gelenek ve göreneklerini yaşamaya devam etmişlerdir (Ercan, 2001: 179).

Osmanlı Devleti'nde gayrimüslimlerle Müslüman Türkleri ve kendi içinde gayrimüslim toplumları ayırmak adına giyim-kuşamda farklılıklar öngörülmüştür. Farklılıklar, toplumları rencide etmeksizin ayırt edilebilmelerini sağlamak için konulmuştur. Padişahlar, fermanlar ile giysilerin kesimi, kalitesi, rengi, kumaşı gibi çeşitli konularda fermanlar yayınlamışlardır. Yahudiler de kendilerini ayırt edebilmek için giyim-kuşamlarına dikkat etmişlerdir. Diğer toplumlarla karışmak istememişlerdir (Turan, 2005: 254). Her ne kadar Yahudilerin giyim-kuşamı farklılıklar barındırsa da Osmanlı giyim-kuşamı ile benzerlikler de taşımıştır.

Osmanlı'da Müslüman Türkler ile gayrimüslimlerin giyim-kuşamı konusunda özellikle 16. yüzyılda çeşitli fermanlar çıkartılmıştır. Fermanlarda, giyim-kuşam ile Müslüman Türkler ile gayrimüslimlerin ayrılmasının yanı sıra fiyat yükselmelerinde ve ekonomik koşullarda denge de sağlanmaya çalışılmıştır. Zengin gayrimüslimlerin Osmanlı ekonomisini ve fiyatlarını olumsuz yönde etkilemesinin önüne geçilmiştir.

Yahudilerde bir dönem sarı başlık uygulaması yapılmıştır. Başlık, safran sarısı renginde tercih edilmiştir (And, 2009: 181). Başka bir dönem, kırmızı şapka öngörülmüştür (Ercan, 2001: 184). 19. yüzyıl ve sonrasında ise hem Müslüman Türklerle hem de gayrimüslimlere yönelik fermanlar çıkarılmaya başlanmıştır.

Osmanlı Devleti'nde azınlıklar, asimile edilmemiştir. Giyim-kuşam konusunda ayırt edici bazı kurallar getirilmişse de azınlıkların kendi gelenek ve

kültürlerini korumaları da sağlanmıştır. Böylelikle sosyal birlik gerçekleştirilmiştir.

4.3.1. Günlük Giyim-Kuşamı

Her toplumda olduğu gibi Yahudilerin giyim-kuşamı da kültürel ve geleneksel öğeler barındırmıştır. Yörelere göre farklılık gösterse de genel olarak Yahudiler, süslü bir giyim-kuşamı tercih etmişlerdir (Ceco, 2013: 71).

Yahudilerin giyim-kuşamı, Müslüman Türkler ile benzerlik göstermektedir. Yaşadıkları ortama uyum sağlayabildikleri söylenebilmektedir. Ancak gayrimüslimlere beyaz, yeşil ve kırmızı renk kullanımına dönemsel olarak Yahudiler için de izin verilmemiştir (Gürer, 2010: 185).

Yahudi kadınları, günlük hayatta şalvar kullanmışlardır. Üstlerine üst üste iki ya da üç entari giymişlerdir. Onun üzerine ise kalçalarına kadar gelen hırkayı tercih etmişlerdir. Yahudilerin bu kıyafetleri boğaza kadar kapama sağlamayarak göğsü açıkta bırakmıştır. Kumaşları ekonomik durumuna göre değişiklik gösterse de desenleri benzerlik taşımıştır (Garnett, 2009: 253).

Yahudilerde, Osmanlı kadın giyim-kuşamında yer alan kat kat giyim özelliği görülmektedir. Üst giyimde derin bir “V” yaka yer almıştır. Kolye vs. gibi süs eşyalarını tercih etmişlerdir. Günlük giyim-kuşamda bazen Yahudi kadınlar, kıyafetlerinin kirlenmemesi için önlük kullanmışlardır. Ekonomik durumu iyi olan Yahudi kadınları, günlük giyim-kuşamda da kürkler ve taş süslemeli kıyafetler tercih etmişlerdir. Yahudi kadınlarının kapalılığı da ekonomik duruma ya da buldukları yöreye göre değişim göstermiştir. Kırsal bölgelerde daha kapalı giyim-kuşam tercih edilebilirken İstanbul ve çevresinde kadınlar giyim-kuşamlarına daha fazla özen göstermişlerdir (Garnett, 2009: 251).

19. yüzyılda Yahudi kadınları, Osmanlı’da bulunan diğer kadınlar gibi Batı giyim-kuşamından etkilenmişlerdir. Batı giyim tarzındaki kabarık etekler vs. tercih edilmeye başlanmıştır. Resimlerin genel olarak renksiz (siyah-beyaz) olması, renk seçimlerinin görülmesine engel teşkil etmektedir. Yazılı

kaynaklara bakıldığında Yahudi kadınlarının mor rengi sevdikleri ve kıyafetlerinde sıkça kullandıkları ifade edilmiştir (Tez, 2009: 247).

Kaynak:(<http://www.salom.com.tr/arsiv/haber-91262-osmanli-yahudilerinin-giyim-ozellikleri.html>, 01.09.2019).

Şekil 4.13. Osmanlı Devleti’nde Yahudi Kadın Giyim-Kuşamı.

Yahudi kadınlarının baş giysileri hem diğer toplumlardan hem de yöreler arasında farklılık taşımıştır. Yahudi kadınının başörtüsü takması, soyluluk ve saygınlık işareti olarak görülmüştür. Başörtüsü bakımından genel olarak oyalı yemeni kullanmışlardır. Ancak, uzun silindir şeklinde bir şapka, “tokado” olarak adlandırdıkları ufak ve silindir şeklinde kadife bir şapka, başın üstüne oturtulan şapka içerisine saçların mendille saklandığı “kofya” olarak adlandırılan bir baş giyimi, başın ön kısmında ortasına gelen yerde yemeni üzerine taşlarla süslü bir broş da tercih ettikleri belirtilmiştir. Yahudi kadınları, saçlarında metal objeler de kullanmışlardır (Tez, 2009: 247). (Bkz. Şekil: 4.14, S:95)

Kaynak: (<https://tr.pinterest.com/pin/517702919640962517/?lp=true>, 01.09.2019).

Şekil 4.14. 19. Yüzyılda Yahudi Kadını Giyim-Kuşamı.

4.3.2. Sokak Giyim-Kuşamı

Osmanlı Devleti'nde sokak giyim-kuşamına özen gösterilmiş, kısıtlamalar özellikle bu konuda yapılmıştır. Kadınların kapanması ve renk ile gayrimüslimler ile Müslüman Türk kadınlarının ayrılmasına yönelik düzenlemelerin genellikle sokak giyimine ilişkin olduğu görülebilmektedir.

Yahudi kadınları sokak giyiminde Müslüman Türk kadınları gibi ferace giymişlerdir. Yahudi kadınlar, arka yakadan ayak bileğine sarkan geniş yakalar tercih etmiş ve bu yakaları işlemeler ile süslemişlerdir (Yılmaz, 2011: 39). Feracelerin renkleri ise genel olarak siyah, mor ve mavidir. 19. yüzyıl ve sonrasında kahverengi de ağırlıklı olarak kullanılmaya başlamıştır (Bozkurt, 2014: 30).

Yahudi kadınları bazen, ayırt edicilik oluşturmak amacıyla “Aseli” olarak adlandırdıkları sarı renkli bir kumaş parçasını omuzlarına asarak dolaşmışlardır. Başlarına yüksek bir başlık kullanmışlar, bu başlığın üzerine ise bol ve dökümlü şekilde beyaz bir örtü örtmüşlerdir. Ancak Yahudi kadınları genellikle yüzlerini kapatmamışlardır (Öztoprak, 2010: 108-110).

Yahudi kadınları sokak giyiminde ayakkabı olarak başmak kullanmışlardır. Başmak, yemeniye benzer, üstü açık, arkası sert ve burnu küt bir ayakkabı çeşididir (Koçu, 1967: 29). 18-19. yüzyıl öncesinde gayrimüslimlerin başmak giymesi yasaklanmıştır. Ancak bu dönemden sonra herhangi bir engel öngörülmemiştir. Yahudiler genellikle ayakkabıda siyah renk kullanmışlardır. Yeşil ayakkabı giyimi Osmanlı Devleti’nde herkese yasaklanmıştır (Gürer, 2010: 155). Ancak renkler mekâna ve zamana göre değişiklik gösterebildiğinden mavi, kahverengi gibi renkleri de Yahudilerin kullandıkları görülmektedir (Bozkurt, 2014: 27-30).

4.3.3. Düğün Töreni Giyim-Kuşamı

Yahudilerde evlilik kutsaldır. Bunun sebebi ise evlilik ile Yahudi neslinin devamının sağlandığının düşünülmesidir. Genç kızlar, ailelerinin seçtiği kişilerle evlenmek zorunda tutulmamışlardır. Günümüzdeki gibi söz, nişan ve nikâh şeklinde evlenmenin aşamaları mevcuttur (Garnett, 2009: 259).

Yahudilerde düğün, diğer toplumlarda olduğu gibi dinin etkisi altında kalmıştır. Yahudiler kendi ırklarını tarih boyunca kutsal görmüşlerdir. Evlilik bakış açıları da bu anlayışa göre şekillenmiştir. Yahudilere göre evlilik, üstün olan bu ırkın devamı için herkesin yapması gereken dini bir görev gibidir. Evlilik için gerçekleştirilen düğün törenlerinde gelin ve damat ön planda yer almaktadır. Gelinle damadın farklı kıyafetler giymeleri beklenmektedir.

Yahudi gelinleri, gösterişli bir kıyafet tercih etmişlerdir. “V” yakalı uzun bir entari, beline bir kuşak ya da kemer, işlemeli bir cepken, cepkenin içine dökümlü bir iç kıyafet, üste de dik yakalı, süslü, kırmızı uzun bir kaftan giymişlerdir. Gelinler, çeşitli mücevherler takmışlardır. Yahudilerde mücevher

önemlidir. Mücevherler kızların hem evli-bekâr oluşunu hem de toplumdaki yerini yansıtmışlardır. Gelinler, kenarları çiçeklerle süslenmiş başlık kullanmışlardır. Yahudi gelinlerinin duvakları ise şeffaf tutulmuştur. Böylelikle gelinler, çevrelerini görebilmişlerdir. Ancak düğün töreninde gelinlerin gözlerini kapalı tuttıkları belirtilmiştir (Tuğlacı, 1985: 122-131).

Duvak, Yahudilerde farklı bir anlama sahiptir. Yahudilere göre duvak, gelinin bekâretini ve temizliğini simgelemektedir. Boşanmış ya da dul kadınlar yeniden evlenmeleri durumunda duvak kullanmamaktadırlar. 19. yüzyıl sonlarında Yahudi gelinler beyaz gelinlik tercih etmeye başlamışlardır.

4.4. Osmanlı'da 19. Yüzyılda Rum Kadınının Giyim-Kuşamı

Tarihte Roma İmparatorluğu, Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Doğu Roma İmparatorluğu'na "Bizans" denilmiştir. "Rum" kelimesi, yüzyıllar boyunca "Romalı" anlamında kullanılmıştır. Osmanlı Devleti'nde ise Rumlar, Ortodoks Kilisesine bağlı toplulukları ifade etmektedir (Ercan, 2001: 76).

Osmanlı Devleti'nde Rumlar genel olarak İstanbul, Trakya ve Ege'de toplanmışlardır. Rumlar; kuyumcu, doktor, tüccar, saatçi, inşaatçı, tercüman gibi farklı görevlerde bulunmuşlardır. Rumların diğer toplumlar gibi kendilerine özgü giyim-kuşamları mevcuttur (And, 2009: 180).

Rumlar, kendi kültürlerini yaşatmanın yanı sıra içinde buldukları Osmanlı Devleti'nin kurallarına uymakla yükümlüdürler. Osmanlı Devleti, gayrimüslim olan Rumların giyim-kuşamlarına ilişkin de düzenlemeler öngörmüştür. Rumların giyim-kuşamları da diğer toplumlardan ayrıştırılmıştır.

Rumlar, belli bir dönem lacivert başlık giymekle yükümlü tutulmuşlardır. Mavi-beyaz çizgili entariler de giymişlerdir. Kül rengi ve siyah feraceler giymelerine yönelik düzenlemeler de yapılmıştır (Turan, 2005: 247). Ancak genel olarak bakıldığında Rum kadınının giyim-kuşamı da diğer toplumlar gibi Müslüman Türk kadınının giyim-kuşamına benzemektedir.

Rumların, diğerk gayrimüslimler gibi yeşil rengi kullanmaları Osmanlı Devleti'nde hoş karşılanmamıştır. Rumların genellikle siyah ayakkabılar giydiği belirtilmektedir. Ancak 19. yüzyılda Tanzimat Fermanı ve sonrası ile Müslüman Türkler ile gayrimüslimler arasındaki giyim-kuşam farklılıkları kaldırılmıştır (Tez, 2009: 242, 273).

4.4.1. Günlük Giyim-Kuşamı

Rumlar, gösterişli kıyafetler tercih etmişlerdir. Özellikle tüccar hanımları gibi varlıklı olan kadınlar, altın ya da gümüş düğmeli, dantelli, işlemeli kıyafetler giymişlerdir. Altın ve değerli mücevherler taşıyan takılar da Rum kadınları tarafından sıkça kullanılmıştır (And, 2009: 181).

Rum kadını, moda düşkündür. Kabarık eteklere yönelik merakları bulunmaktadır. Genel olarak Rum kadınları Müslüman Türk kadınları gibi kat kat giyinmişlerdir. “V” yaka elbiseler ve günlük hayatta önlükler kullanmışlardır. Elbiselerin üst kısmı bedenlerine oturmuş, bellerine ise kalçalarına doğru dökülen geniş şal bağlamışlardır. 18 ve 19. yüzyıllarda Batılı tarz giyime geçmiş ve çabuk adapte olmuşlardır (Ceco, 2013: 81).

Rum kadınlarının boyunlarında ve kollarında değerli takılara sıkça rastlanılmaktadır. Zengin olanlarda ise kürk görülmektedir (Tez, 2009: 266).

Rum kadınlarının günlük kıyafetlerinde de şalvar görülmektedir. Üst entarileri genelde çizgili ve çiçek desenlidir. Entariler uzun boy ve kola sahiptir. Entarilerin yırtmaçlarından iç kıyafetler görülebilmektedir. Belden cepken de kullanılan giysiler arasındadır. Başlık olarak farklı şekillerde başlıklar görülmektedir. Genel olarak bakıldığında ise uzun silindirik şeklindeki başlığın tercih edildiği söylenebilmektedir. “Tarpuş”, Rum kadınlarının kullandığı diğerk bir başlık çeşididir. Tepeden basık yassı görünümlü bir baş giysisidir. Kesik koni şeklinde başlıklar da bulunmaktadır. Zamanla baş kısmı dar, tepe kısmı geniş başlıklar yayılmıştır. Başlıkların tepelerine tüylerden

meydana gelen ve “sorgu” olarak adlandırılan bir aksesuar kullanmışlardır (Koçu, 1967: 208).

Kaynak: (Sevim, 2002: 127).

şekil 4.15. 19. Yüzyılda Rum Kadını Giyim-Kuşamı.

4.4.2. Sokak Giyim-Kuşamı

Osmanlı Devleti’nde yaşayan her kadın, toplum ayırımı yapılmaksızın kurallara uymakla yükümlüdür. Özellikle sokakta, hal hareket ve giyim-kuşam konusunda Osmanlı Devleti hassas davranmıştır. Kadınların sokak giyim-kuşamında bedenlerini örtmeleri gerektiği düzenlenmiştir. Düzenleme, kadınların sokakta dikkat çekmemeleri için getirilmiştir (ağlayan, 2014: 199).

Sokak giyim-kuşamında Rum kadını, Müslüman Türk kadınının giyim-kuşamına benzemektedir. Ancak Rum kadınları, yüzlerini kapatmamaktadırlar (Abalı, 2009: 197-197). Başlarında tas biçimli bir başlık, başlığın üzerinde büyük bir örtü ve boyunlarında geleneksel kolye yer almıştır. Örtüyü bazı kadınlar boyunlarından dolayarak kol altından bellerinde bağlamışlardır. Rum kadını sokakta ferace giymiştir. Ferace, tüm toplumlarda olduğu gibi “V” yakalıdır. Gayrimüslimlerde yaka genişliği daha fazla tutulmuştur. Uzun kollu ve dökümlü giysiler Rumlar tarafından da kullanılmıştır. Mavi ve mor renkli feraceler, Rumlarda sık görülmektedir (Çağlayan, 2014: 200).

Rum kadınlarının ayakkabıları 18-19. yüzyılda başmak olmuştur. Genellikle düz ve mavi renkli ayakkabı tercih etmişlerdir. O döneme yönelik kaynaklarda sarı ya da kırmızı ayakkabı da kullandıkları ifade edilmiştir (Abalı, 2009: 197).

4.4.3. Düğün Töreni Giyim-Kuşamı

Rum kadınlarının evliliklerinde, din faktörünün etkisi bulunmaktadır. Evlilik, kadının sosyal konumunu belirlemektedir. Rum kadınların evlilikleri, genellikle çıkar ilişkisine dayalı olmuştur. Ancak Rum kadınlar, kocalarına sadık oldukları için aile içi anlaşmazlıklar çok fazla göz önüne gelmemiştir (Garnett, 2009: 34).

Bekâr Rum kızları genellikle halkın içinde yer almayıp gözden uzak tutulmaya çalışılmışlardır. Evlilikte araçlar ve aileler ön planda yer almışlardır. Rum kızları, evlenebilmek için “Drahoma” isimli bir para biriktirmekle yükümlü tutulmuşlardır (Garnett, 2009: 60-61).

Düğünde Rum gelininin yüzü ve gözleri açık olmaktadır. Giyim-kuşam olarak “V” yaka bir iç elbise, üzerine yine “V” yakalı ve beline kadar düğme bulunan desenli bir entari, değerli taşlarla süslü bir kemer ve kürklerle süslü bir kaftan tercih edilmektedir. Ancak bu giyim tarzı, sosyal statü, ekonomik durum ve yöreler açısından farklılık gösterebilmektedir. Bazı durumlarda hırka ya da şalvar da kullanılmaktadır (Garnett, 2009: 61).

Rum gelininin baş süslemesinde, tepsi gibi yassı bir başlık kullanılmıştır. Başlık gelinin kafasına yemeni ile sabitlenmiştir. Başlığın tepesinden ise gelin telleri sarkıtılmıştır. Kolyeler ve küpeler ile ise gelin daha ihtişamlı gösterilmiştir (Ceco, 2013: 71-73).

4.5. Osmanlı'da 19. Yüzyılda Kadın Giyim-Kuşamındaki Oryantalist Yaklaşımların Günümüze Yansımaları

Osmanlı Devleti, gerileme döneminde yer aldığı 19. yüzyılda eski gücünü kaybetmiştir. Batı, önceleri Osmanlı Devleti'nin oldukça gerisinde iken Osmanlı Devleti geriledikçe Batı ilerlemiştir. Bu nedenle Osmanlı'da Batı'ya ilgi ve yönelim ortaya çıkmıştır. Kurtuluş ve ilerleme, Batı'da aranmıştır. Bu nedenle Batılıların oryantalist yaklaşımı, Osmanlı Devleti'ne işlemeye başlamıştır.

Osmanlı Devleti'nde Batı etkisi pek çok alanda olmuştur. Çalışma konusu açısından özellikle giyim-kuşama yönelik Batı etkisi oldukça önemlidir. Batı'nın giyim-kuşamını Osmanlı Devleti 18 ve 19. yüzyıllarda örnek almaya başlamış, zamanla kendi geleneksel giyim-kuşamından uzaklaşmıştır. Bu uzaklaşma özellikle 20. yüzyılda daha belirgin şekilde görülebilmektedir.

Osmanlı Devleti'nde Batı etkisi ile giyim-kuşamda örtünme konusu geri planda kalmıştır. Kadınların vücutlarının, yüzlerinin, saçlarının görünmemesi hususu Batı'da bulunmadığından zamanla Osmanlı kadınları da Batı'ya uyum sağlamışlardır. Önce kıyafetlerin kollarında ve baş ve yüz kapamada açılmaya geçilmiştir. Daha sonrasında kıyafetlerin bedene oturur şekilde yapılması, etek boyunda kısalma, göğüs kısmının daha açıkta kalması gibi açılmalara geçilmiştir. Oryantalizmin etkisi ile bu değişim, modernleşme şeklinde aktarılmıştır. Ancak temelde bakıldığında kültürel yozlaşmaya tekabül etmektedir. Yüzyıllar boyunca devam ettirilmiş olan giyim-kuşam kültürü, oryantalist ve Batı etkisi ise oldukça kısa bir süreçte değiştirilmiştir. Bu

değişim, Müslüman Türklere farkında olmaksızın gönüllü olarak yansıtılmıştır. Oryantalizmin başarısı olarak bu durum gösterilebilmektedir.

20. yüzyıl ve günümüzde, oryantalizm ve Batı etkisi sürekli devam etmiştir. Her alanda Batı önde ve modern görülmüştür. Batı'nın gelişimi takip edilerek Osmanlı Devleti ve Türkiye'yi geliştirmek yerine geri planda kalınarak Batı sürekli takip edilmiştir. Bu nedenle hiçbir zaman Batı'nın önüne geçilememiştir. Bu durum, Batı'nın üstünlüğünü devam ettirmesini sağlamıştır. Böylelikle giyim-kuşamda da Batı ön planda olmuştur. Günümüze bakıldığında piyasada en çok tercih edilen giyim markalarının Batı markaları olduğu, Batı giyiminin neredeyse Türkiye pazarını işgal ettiği söylenebilmektedir. Halk arasında da Türk mallarının Batı mallarına göre daha kalitesiz olduğu düşüncesi hâkimdir. Batı her zaman en önde ve en iyidir. Bakış açısı günümüz Türkiye'sinde de geçerlidir. Batı ürünleri daha kaliteli görülmektedir. Türk malından çok daha fazla ücret ödemeyi göze alarak Türk halkı Batı mallarını tercih etmektedir. Türkiye'nin kendi tekstilinin, modasının gelişmesini bu durum engellemekte ve bu alanda Batı modası ve giyim-kuşamına yönelim gerçekleşmektedir.

Oryantalist yaklaşım, günümüz Türkiye'sini etkisi altına almıştır. Türk halkı (özellikle gençler ve zengin kesim), Batı modasını yakından takip etmektedir. Batı'dan giyim-kuşam siparişleri verilmekte, durumu iyi olanlar doğrudan Batı'ya seyahat ederek oradan alışveriş yapmaktadırlar. Batılı iş adamları, giyim-kuşam konusunda Türkiye'de bulunmakta ve yatırım gerçekleştirmektedirler. Özellikle dikkat edildiğinde halkın tercih ettiği ve kaliteli olarak güvendiği markalar Batı'ya aittir. Bu durum, Türkiye'nin Batı etkisi altında bulunduğu ve oryantalizmin Türkiye'de başarılı olduğunun bir kanıtı olarak gösterilebilmektedir.

Batı'nın halk tarafından tercih edilmesi yerli üreticileri, Batı'yı takip ederek onlar gibi üretim gerçekleştirmeye yöneltmiştir. Böylelikle öz kültürü yansıtan giyim-kuşam yerine Batı'nın giyim-kuşamı Türkiye'ye yerleşmiştir. Kültürel giyim-kuşamdan uzaklaşmıştır. Türkiye'de geleneksel ve kültürel giyim genel olarak günümüzde kırsal kesimlerde görülebilmektedir. Şalvar, ve

yazma kullanılmaya devam edilmektedir. Şehirlerde ise daha çok Batı etkisinde kalan giyim-kuşam göze çarpmaktadır.

Düğün törenleri, geleneksel ve kültürel giyim-kuşam açısından önem taşımaktadır. Özellikle kına gecelerinde bindallı, üç etek, şalvar gibi kıyafetler giyilmektedir. Gelinin başına kırmızı örtü örtülmektedir. Gelinlikte ise geleneksellikten uzaklaşmış ve Batı'dan Osmanlı'ya oradan Türkiye'ye geçen beyaz gelinlik kullanımı yaygınlaşmıştır. Gelinlik tasarımlarında da Batı modasından etkilenilmektedir.

Günümüze bakıldığında geleneksel ve kültürel giyim-kuşamın son derece sınırlı bir alanda sürdürüldüğü, günden güne unutulmaya yüz tuttuğu görülmektedir. Modernleşme adı altında Türkiye'ye yayılmış olan Batı etkisi, gün geçtikçe daha da yaygınlaşmaktadır. Türk toplumu, kendi geleneklerinden sürekli şekilde uzaklaşmaktadır. Oysaki toplumların kendi kültürel değerlerinin her şeyden önce gelmesi ve korunması gerekmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin sürekli Batı'ya yönelerek kendi değerlerinden uzaklaşması doğru değildir. Önemli olan Batı'yı taklit ederek arka plandan onu izlemek değil, ondaki gelişimi aktararak Türkiye'yi geliştirmektir. Bu durum gerçekleşemediği sürece Türkiye, kendi değerlerinden uzaklaşmaya ve Batı kültürünü kendi kültürü gibi benimsemeye devam edecektir.

5. BÖLÜM SONUÇ

5.1. Özet

Giyim-kuşam, kültürün etki ettiği alanlardan biridir. Kişilerin giyim-kuşamı, onların sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi özelliklerini yansıtmada konusunda hem geçmişte hem de günümüzde önemli bir yere sahiptir. Osmanlı'da giyim-kuşam; dinlerin, milletlerin, sınıfların, hiyerarşinin korunmasında ayrıştırıcı bir rol üstlenmiştir. Giysilerin kumaşları, renkleri, biçimleri belirleyici olmuştur. Osmanlı'da giyim-kuşamla ilgili çeşitli düzenlemeler yapılmış ve bir nevi iletişim dili olarak görülmüştür.

Osmanlı Devleti, geniş toprak alanına sahip olması ve hoşgörülü davranması nedeniyle pek çok farklı milleti bünyesinde barındırmıştır. Karma kültürlü oluşum gösteren Osmanlı'da giyim-kuşam, milletleri ve dinleri ayırmada araç olarak kullanılmıştır.

Osmanlı Devleti'nde farklı dinler ve toplumlar bir arada bulunsa da bu toplumlar kendi özlerini kaybetmemişlerdir. Her toplum, kendi yaşam şeklini, dilini, dinini korumuştur. Osmanlı'da özellikle 16. yüzyıl ve sonrasında düzenlemeler yapılarak giyim-kuşamlara sınırlamalar getirilmiştir.

19. yüzyılda oryantlizmin etkisi ile Batılılaşma ortaya çıkmıştır. Toplumları ayırttırmaktan ziyade birleştirmeye ve toplumları eşitlemeye yönelik düzenlemelere geçiş yapılmıştır. Özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren geleneksel giyim-kuşam yerine Batı'nın giyim tarzına yönelinmiş ve bu giyim tarzı benimsenmiştir. Osmanlı Devleti'nde oryantlizmin başarılı olduğunu göstermiştir. Yüzyıllar boyunca korunan geleneksel giyim-kuşam tarzı, kısa bir sürede kökten değişikliğe uğramış ve Batılılaşmıştır. Batı giyim-kuşamının etkisi, günümüz Türkiye'sinde de açıkça görülmektedir.

5.2. Çalışmanın Literatüre Katkısı

Çalışma kapsamında, oryantalizm konusunda geniş bir çerçeve çizilerek Osmanlı'da geleneksel kadın giyim-kuşamı ile ilgili genel bilgiye yer verilmiş ve 19. yüzyılda oryantalizmin Osmanlı'daki kadın giyim-kuşamına yönelik etkileri, bu durumun günümüze yansımaları ortaya konulmuştur. Özellikle dördüncü bölümde Müslüman Türk kadını, Ermeni kadını, Yahudi kadını ve Rum kadını açısından ayrı ayrı inceleme yapılarak oryantalizmin etkileri ve değişimler tüm yönleri ile değerlendirilmeye çalışılmıştır.

5.3. Araştırma Kısıtları

Oryantalizmin etkileri ve yansımaları; Osmanlı Devleti'ne ve kadın giyim kuşamına göre 18 ile 19. yüzyıllar açısından incelenmiş ve günümüze yansımaları değerlendirilmiştir.

5.4. Geleceğe Yönelik Çalışma Alanları

Oryantalizmin Osmanlı kadın giyim-kuşamına yönelik etkilerinin analiz ve değerlendirmesinin yapıldığı bu çalışma incelenerek; tarih, coğrafya, Doğu-Batı ayrımı, Osmanlı'da kadın giyim-kuşamı araştırmaları ile ilgili değerlendirmeler yapabilecektir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Abalı, N. (2009). *Geleneksellik ve Modernizm Açısından Kılık Kıyafet*. İstanbul: İlke Yayıncılık.
- Ahmad, A. (1995). *Teoride Sınıf, Ulus Edebiyat*. A. Fethi (çev.). İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Akçam, T. (1994). *İslam'da Hoşgörü ve Sınırı*. Ankara: Başak Yayınları
- Aktaş, C. (1991). *Kılık Kıyafet İktidar-1*. İstanbul: Nehir Yayınları.
- And, M. (2009). *16. Yüzyılda İstanbul, Kent-Saray-Günlük Yaşam*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ariğ, S.A. (2007). *Atatürk Türkiye'sinde Kılık ve Kıyafette Çağdaşlaşma*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Arlı, A. (2014). *Oryantalizm, Oksidentalizm ve Şerif Mardin*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Aybet, G.U. (2003). *Avrupalı Seyyahların Gözünden Osmanlı Dünyası ve İnsanları (1530-1699)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Baharoğlu, Ö. (2006). *Oryantalizm, İslam ve Türkler*. İstanbul: Toker Yayınları.
- Baran, T. (2014). *1937-1938 Yılları Arasında Basında Dersim*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bilgin, N. (2007). *Kimlik İnşası*. İzmir: Aşina Kitaplar.
- Bulut, Y. (2017). *Oryantalizmin Kısa Tarihi*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Ceco, S. (2013). *Lale Devri Ressamı Van Mour'un Çizimleriyle Osmanlılar Kıyafet Albümü*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Çağlayan, S. (2014). *Osmanlı İstanbul'unun Toplumsal Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Dalsar, F. (1960). *Türk Sanayi ve Ticaret Tarihinde Bursa'da İpekçilik*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınevi.
- Dalyan, M.G. (2011). *XIX. Yüzyılda Gelenekten Batı Kültürüne Geçişte Ermeni Yaşamı*. Ankara: Öncü Basımevi

- Davis, F. (2006). *Osmanlı Hanımı 1718'den 1918'e Bir Toplumsal Tarih*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- El-Behiy, M. (1996). *İslami Düşünce Oryantalist Etki*. İ. Sarıms (çev.). İstanbul: Ekin Yayınları.
- Ercan, Y. (2001). *Osmanlı Yönetiminde Gayrimüslimler, Kuruluştan Tanzimat'a Kadar Sosyal Ekonomik ve Hukuki Durumları*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Eryılmaz, B. (1992). *Osmanlı Devletinde Millet Sistemi*. İstanbul: Ağaç Yayıncılık.
- Garnett, L.M.J. (2009). *Türkiye'nin Kadınları ve Folklorik Özellikleri*. İstanbul: Oğlak Yayıncılık.
- Germaner, S., İnankur, Z. (1989). *Oryantalizm ve Türkiye*. İstanbul: Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Sanat Yayınları.
- Germaner, S., İnankur, Z. (2008). *Oryantalistlerin İstanbul'u*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Gürsoy, A.T. (2004). *Düünden Bugüne Giyim Kültürü ve Moda*. İstanbul: Mithat Giyim Yayınevi.
- Gürtuna, S. (1989). *Osmanlı Kadın Giysisi*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayını.
- Gürtuna, S. (1999). *Osmanlı Kadınının Giyim Kuşamı*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Hayta, N. (2005). *Osmanlı Devletinde Yenileşme Hareketi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Koçu, R.E. (1967). *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*. Ankara: Sümerbank Kültür Yayınları, Başnur Matbaası.
- Komşuoğlu, Ş., Öz, S. (1986). *Resim 2, Moda Resmi ve Giyim Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Küçükerman, Ö. (1996). *Türk Giyim Sanayinin Tarihi Kaynakları*. İstanbul: GSD Dış Ticaret A.Ş Yayını.
- Matossian, K.M., Villa, H.S. (2012). *Alıntılar ve Fotoğraflarla 1914 Öncesi Ermeni Köy Hayatı*. İstanbul: Aras Yayıncılık.
- Meriç, C. (1999). *Sosyoloji Notları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Metin, A. (2013). *Oksidentalizm, İki Doğu İki Batı*. İstanbul: Açılım Kitap.

- Montagu, L. (1933). *Şark Mektupları*. A.R. Altınay (çev.). İstanbul: Hilmi Kitaphanesi.
- Osmanoğlu, A. (1994). *Babam Sultan Abdülhamid*. İstanbul: Selçuk Yayınları.
- Özendeş, E. (1999). *Fotoğrafta Oryantalizm*. İstanbul: YKY.
- Refik, A. (1998). *Kafes ve Ferace Devrinde İstanbul*. T. Yücel (haz.). İstanbul: Umut Matbaacılık.
- Reyhanlı, T. (1983). *İngiliz Gezginlerine Göre XVI. Yüzyılda İstanbul'da Hayat (1582–1599)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Said, W.E. (1998). *Oryantalizm*. N. Uzel (çev.). İstanbul: İrfan Yayınevi.
- Said, W.E. (2016). *Kültür ve Emperyalizm*. N. Alpay (çev.). Adıyaman: Hil Yayınları.
- Said, W.E. (2017). *Şarkiyatçılık, Batı'nın Şark Anlayışları*. B. Ünler (çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Sancar, A. (2010). *Osmanlı Kadını Efsane ve Gerçek*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Schnopper, D. (2005). *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde "Öteki" İle İlişki*. A. Sönmez (çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sevim, M. (2002). *Gravürlerle Türkiye*. Ankara: T.C Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sevüktekin Apak, M. Onat Gündüz, F., Öztürk Eray, F. (1997). *Osmanlı Dönemi Kadın Giyimi*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sıbaî, M. (1993). *Oryantalizm ve Oryantalistler: Yararları-Zararları*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Soykan, T.T. (2000). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslimler*. İstanbul: Ütopya Kitapevi.
- Sönmezsoy, S. (1998). *Kuran ve Oryantalistler*. Ankara: Fecr Yayınları.
- Süphandağı, İ. (2018). *Batı ve İslam Arasında Oryantalizm*. Ankara: Maarif Mektepleri.
- Şehsuvaroğlu, H. (1999). *İstanbul'dan Sesler ve Renkler*. İstanbul: Türkiye Sınai Kalkınma Bankası.
- Tez, Z. (2009). *Tekstil ve Giyim Kuşam Sanatının Kültürel Tarihi*. İstanbul: Doruk Yayımcılık.

- Tezcan, H. (2006). *Osmanlı Sarayının Çocukları, Şehzadeler ve Hanım Sultanların Yaşamları ve Giysileri*. İstanbul: Mas Matbaacılık.
- Tuğlacı, P. (1985). *The Oriental Album. Twenty Illustrations in Oil Colors of the People and Scenery of Turkey, with an Explanatory and Descriptive by Henry J. Van Lennep*. İstanbul: Altayhan Matbaası.
- Turner, B. (2002). *Oryantalizm, Postmodernizm ve Globalizm*. İ. Kapaklıkaya (çev.). İstanbul: Anka Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ.H. (1999). *Osmanlı Tarihi VII*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ülken, H.Z. (1964). *Şark-Garp Problemi Karşısında İslamiyet*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Yayınları.
- Yavuz, H. (1999). *Modernleşme, Oryantalizm ve İslam*. İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Yıldırım, S. (2012). *Oryantalistlerin Yanılgıları*. İzmir: Işık Akademi Yayınları.

Bildiri ve Makaleler

- Aktepe, Ş., Erol, E. (2019). Osmanlı Dönemi Gelinlikleri ve Gelin Başlıkları. *The Journal Of Social Science*. 3-5, 339-349.
- Alam, M.S. (2009). Bernard Lewis: Bilim Mi Yanılmaca Mı?. M. Alican (çev.). *Tarih Okulu*. 2, 97-120.
- Arıkan, Z. (2003). Türk-Ermeni Kültür İlişkileri Üzerine. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*. Tarihten Bir Kesit-Özel Sayı. 4-38, 51-54.
- Ayhan, V. (2007). Orta Doğu'nun Demokratikleştirilmesi İkilemi: Filistin, Suudi Arabistan ve İran Örneğinde Eleştirel Bir Bakış. *Akademik Orta Doğu*. 2-1, 99-140.
- Aysal, N. (2011). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Giyim ve Kuşamda Çağdaşlaşma Hareketleri. *ÇTTAD*. 10-22, 3-32.
- Bilici, İ.E. (2011). Oryantalist Seyahatnamelerde Türk İmgesi Üzerine Bir İnceleme: Alexander William Kinglake'in Seyahatnamesi Eothen Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*. 2, 1-21.
- Bulaç, A. (1995). Ötekinin Kimliği ve İmajı. *Birikim Dergisi*. 71-72, 76-80.
- Çakırtaş, Ö. (2015). Said'in Şarkiyatçılık'ı Işığında Bir Okuma: Arminius Vambéry'nin Travels In Central Asia Eseri Ve Politik Teatrallik. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 21, 386-396.
- Çetinkaya, B.A. (2007). Misyonerlerin Epistemolojik Kaynağı Olarak Oryantalizm. *Journal of Islamic Research*. 20-4, 399-420.
- Çetinkaya, B.A. (2009). Batı'daki 'Sürgün' Doğulu/Yabancı Edward Said'in Gözüyle Oryantalizm -"Öteki"nin Tanımlanması-. *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*. I, 3-23.
- Çırakman, A. (2002). Oryantalizmin Varsayımsal Temelleri: Fikri Sabit İmgelem ve Düşünce Tarihi. *Doğu Batı*. 20-1, 181-198.
- Çift, S. (2007). Tasavvuf Araştırmalarında Alman Ekolü: Tarihsel Boyut. *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*. 18, 177-190.
- Davutoğlu, A. (2002). Batıdaki İslam Çalışmaları Üzerine. *Marife Bilimsel Birikim Dergisi*. 3, 39-52.
- Demir, F. (2012). Batılılaşma İzleğinin Edebiyata Yansımaları Bağlamında Edward Said'in Şarkiyatçılık Adlı Eseri. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*. 1-1, 533-542.

- Dikici, E. (2014). Doğu-Batı Ayrımı Ekseninde Oryantalizm ve Emperyalizm. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*. 3-2, 45-59.
- Doğan, N. (2010). Türk Düşüncesinde “Mani-i Terakki” Meselesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 17, 177-187.
- Dursun, O. (2014). Batı'nın Egemen Kötü-Öteki-Doğu Düşüncesinin Pekiştirildiği Bir Alan: Dünya Basın Fotoğrafları Kuruluşu, Yılın Fotoğrafı Kategorisi üzerine Bir Analiz. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. II-47, 19-50.
- Gahramanlı, N. (2012). Servet-i Fünûn Romanlarında Devrin Moda Olgusunun Kadın Kıyafetine Etkisi/ Effect Of Fashion Phenomenon On Women's Clothing In The Age Of Servet-i Fünun Novels. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, The Journal of International Social Research*. 5-23, 235-247.
- Görünür, L. (1998). Anıların Aynasında Moda, Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonunda XIX. Yüzyıl Kadın Kıyafetleri. *İstanbul P Dergisi*. 12.
- Gözütok, T. (2010). 19. Yüzyıl Batı Seyahatnamelerinde Ortadoğu ve İstanbul İmgesi: François René De Chateaubriand Örneği. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED)*. 44, 97-117.
- Gürkaynak, M. (2003). Osmanlı Devletinde Millet Sistemi ve Yahudi Milleti. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*. 9-2, 275-290.
- Hasarlı, G., Ocakoğlu, N., Kıcıroğlu, B. (2010). XVIII. ve XIX. Yüzyıl Osmanlı Sarayı Kadın Giysileri ve Bir Modernizasyon Çalışması. *Düzce: MYO-ÖS 2010-Ulusal Meslek Yüksekokulları Öğrenci Sempozyumu*.
- İrepoğlu, G. (1999). Osmanlı Kadın Takısı. *Antik Dekor Antika Dekorasyon ve Sanat Dergisi*. 50.
- Kalın, İ. (9-10 Aralık 2006). Napolyon ile Ceberti Arasında: Modern Döneme Girerken Oryantalizmin Yeni Yüzler. *Uluslararası Oryantalizm Sempozyumu Bildirileri*, 169-183.
- Kaplan, D. (2006). Yüksel Kanar, Batı'nın Doğu'su, Avrupa Barbarlığının Küreselleşmesi. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*. 6-3 (Marife Oksidantalizm Özel Sayısı), 453-460.
- Kara, A. (2012). XIX Yüzyılda Osmanlı Anadoluşunda Ermeni Toplum Yaşantısı: Çorum Ve Antakya Karşılaştırmalı Örnekleri (Armenian Community Experience Of The Xix Century, The Ottoman Anatolia: Çorum And Antakya Examples Of Comparison). *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science*. 5-6, 303-311.

- Keyman, E.F. (2002). Globalleşme, Oryantalizm ve Öteki Sorunu: 11 Eylül Sonrası Dünya ve Adalet. *Oryantalizm-II. Doğu-Batı Dergisi*. 20, 11-32.
- Koca, E. (2009). 18. ve 19. Yüzyıl Osmanlı Erkek Modası. *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*. 7, 63-81.
- Koca, E., Koç, F. (2014). Kıyafetnameler ve Ralamb'ın Kıyafet Albümündeki 17. Yüzyıl Osmanlı Toplumunu Giysi Özelliklerinin İncelenmesi. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 9-11, 371-394.
- Koç, F. (2009). 18. Yüzyıl Minyatür Sanatında Osmanlı Kadın Modası. *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi Uluslararası Hakemli Dergi*. 7, 82-98.
- Koç, F., Koca, E. (2010). Osmanlı Kanunlarında Giyim- Kuşam Yasakları. *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*. 10, 31-50.
- Koç, F., Koca, E., Vural, T. (2015). Türk Kültüründe Gelin Ve Damat (Güvey) Giyimi. *Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile Yazıları*, 8.
- Kömeçoğlu, U. (2011). Oryantalizm, Belirsizlik, Tahayyül, 11 Eylül. *Doğu-Batı Dergisi*. 20-II, 33-51.
- Köse, M., Küçük, M. (2015). Oryantalizm ve “Öteki” Algısı. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*. I-1, 107-127.
- Ocakoğlu, N. (2018). Osmanlı Sarayı Kadın Giysileri ve Günümüz Giysi Tasarımına Bir Uyarılama. *Ulakbilge*. 6-30, 1537-1548.
- Mahir, B. (1998). Abdullah Buhari'nin Minyatürlerinde XVIII. Yüzyıl, Osmanlı Kadın Modası. *P Dergisi*. 12.
- Mardin, Ş. (2002). Oryantalizmin Hasır Altı Ettikleri. *Doğu Batı*. 20-1, 111-117.
- Mutlu, S., Aydın, B., Sarıkaya Hünerel, Z. (2017). Osmanlı Saray Kumaş Desenlerinin Giysi Yüzey Tasarımlarında Kullanılması. *3. International Congress on Political, Economic and Social Studies (ICPESS)*, 89-105.
- Mutman, M. (2002). Şarkiyatçılık: Kuramsal Bir Not. *Oryantalizm-2. Doğu Batı Dergisi*. 20, 105-114.
- Okuyan, S. (2011). Doğu Kültürünün Batıda Yansımaları. *SAÜ Fen Edebiyat Dergisi*. 2, 99-122.
- Önal, H., Baykal, K.C. (2011). Klasik Oryantalizm, Yeni Oryantalizm ve Oksidentalizm Söylemi Ekseninde Sinemada Değişen “Ben” ve “Öteki”

Algısı. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks. ZfWT.* 3-3, 107-128.

Özçelik, T.G. (2015). Doğu ve Batı Dikotomisinin Yarattığı Gerçeklik: Oryantalizm – Oksidentalizm. *Internatinal Journal of Eurasia Social Sciences.* 6-19, 168-193.

Öztoprak, N. (2010). Divan Şiirinde Giyim Kuşam Üzerine Bir Deneme. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi.* 4, 103-154.

Parla, J. (2001). Hayâlî Doğu. *Atlas Dergisi.* 96.

Sezer, B. (1998). Doğu-Batı Ayrımı. *Doğu Batı Düşünce Dergisi.* 2, 37-44.

Solak, M.C. (2014). Oryantalizm: İslam ve Az Gelişmişlik. *Uluslararası Hakemli Beşeri ve Akademik Bilimler Dergisi.* 3-8, 1-11.

Soykut, M. (2002). Tarihi Perspektiften İtalyan Şarkiyatçı ve Türkologlar. *Doğu-Batı Düşünce Dergisi.* 20-I, 41-85.

Sunar, L. (2007). Şarkiyatçılığı Niçin Yeniden Tartışmalıyız?. *Uluslararası Oryantalizm Sempozyumu.* İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Müdürlüğü Yayınları.

Şahin, G. (2005). Amerikalı Bir Misyonerin XIX. Yüzyılın Ortalarında Türk-Ermeni Kültürel İlişkileri İle İlgili İzlenimleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi SBE Dergisi.* 7-1, 208-239.

Şentürk, R. (2003). Oryantalizm ve Sosyal Teori. *Oryantalizmi Yeniden Okumak Batı'da İslam Çalışmaları Sempozyumu* (11-12 Mayıs 2002, Adapazarı). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Şimşek, E. (2013). On Sekizinci Yüzyılın Başında Trabzon'da Giyim-Kuşam (1700– 1725). *Mavi Atlas Gşü Edebiyat Fakültesi Dergisi,* 51-66.

Tezcan, H. (1998a). XVI.-XVII. Yüzyıl Osmanlı Sarayında Kadın Modası. *P Dergisi.* 12.

Tezcan, H. (1998b). Batılılaşma Döneminde Saray Kadınının Modası. *P Dergisi.* 12.

Turan, N.S. (2005). 16. Yüzyıldan 19. Yüzyıl Sonuna Dek Osmanlı Devletinde Gayrimüslimlerin Kılık Kıyafetlerine Dair Düzenlemeler. *AÜSBF Dergisi.* 60-4, 239–267.

Turna, B.B. (2002). Şarkiyatçılığı Anlamak: Edward Said'in “Şarkiyatçılık”ı Üzerine Notlar. *Doğu Batı.* 20, 211-232.

- Uluç, G. (2009). *Medya ve Oryantalizm, Yabancı, Farklı ve Garip... Öteki*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınları.
- Uzun, T., Atasever, G. (2010). Türkiye’de Modernleşme Süreci Bağlamında Oryantalist ve Oksidental Bakışlar. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 26, 180-187.
- Yanık, A. (2016). 18. Yüzyıl Batı Felsefesiyle Yaratılan Oryantalist Türk(İye) İmajı Ve Sinemaya Yansımaları: IMDB Üzerinde Bir Analiz. *International Journal of Social Science*. 43, 361-381.
- Yiğit, Z. (2008). Hollywood Sineması’nın Yeni Oryantalist Söylemi ve 300 Spartalı. *Selçuk İletişim*. 5-3, 236-249.

Tezler

- Aktepe, Ş. (2009). Günümüz Tekstil Desenlerinde Klasik Osmanlı Saray Kumaşlarının Etkisi (XVI.yüzyıl). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi SBE.
- Aktepe, Ş. (2013). Oksidental Bakış Açısı İçinde Oryantalizmin Tekstil ve Modaya Yansıması. *Sanatta Yeterlilik Tezi*. İstanbul: Haliç Üniversitesi SBE.
- Bayer, F. (2010). Osmanlı Kadınının Giyim Kuşamı (Tanzimat'tan Meşrutiyete). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi SBE.
- Bozkurt, Ö.F. (2014). Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslimlerin Kıyafet Düzenlemeleri (XVI – XVII. Yüzyıllar). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE.
- Büber, N. (2012). Günümüz Bazı Modacıların 15. yy. ve 16. yy. Osmanlı Saray Kumaşlarının Desen, Renk ve Kompozisyon Özelliklerinden Esinlenerek Yaptıkları Yeni Koleksiyonlar. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi EBE.
- Cebe, A.Ö.G. (2009). 19. Yüzyılda Osmanlı Toplumunu ve Basılı Türkçe Edebiyat: Etkileşimler, Değişimler, Çeşitlilik. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Bilkent Üniversitesi EBE.
- Çelik, S.H. (2017). Sanatta Oryantalizm ve Bir Oryentalist Olarak Osman Hamdi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Beykent Üniversitesi SBE.
- Gürer, S. (2010). XVII-XVIII ve XIX. Yüzyıllarda Fransız Seyahatnamelerinde Osmanlı Toplumunu. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBE.
- Gürtuna, S. (1997). Osmanlı Kadın Giysisi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE.
- Macunlu, N. (2010). Döşemelik Kumaşlarda İleri Terbiye Teknolojileri İle Kazandırılan Fonksiyonel Özellikler Hakkında Tüketici Tutumları. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi EBE.
- Türüt, S. (2011). XVI.-XVII. Yüzyıl Osmanlı Dönemi Saray Kadın Kıyafetleri İle Halk Kadın Kıyafetlerinin Karşılaştırılması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Haliç Üniversitesi SBE.
- Yıldırım, E. (2016). Türk Televizyon Dizilerinde Oryantalizmin Etkisi: Muhteşem Yüzyıl Örneği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi SBE.

Yılmaz, D. (2011). Osmanlı Dönemi 19. Yüzyıl Modası Ve Değişimi.
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Haliç Üniversitesi SBE.

İnternet Kaynakları

www.tdk.gov.tr (16 Ağustos 2019).

<http://www.turkbilimi.com/buyuk-selcuklu-giyim-kulturu-1000/> (18 Ağustos 2019).

<https://fotogaleri.haberler.com/osmanli-da-kadin-kulturu/> (18 Ağustos 2019).

<http://www.dibatextile.net/> (19 Ağustos 2019).

<https://www.adanaajans.net/yasam/osmanlida-ayakkabi-trendi-h755.html> (19 Ağustos 2019).

<https://www.pinterest.jp/pin/378302437438738594/> (19 Ağustos 2019).

<http://www.hanedan.org/osmanlida-kadin-giyimi/> (19 Ağustos 2019).

<http://www.exhibitioncritique.com/2016/02/26/osmanl%C4%B1da-m%C3%BC-cevher/> (19 Ağustos 2019).

<http://www.leblebitozu.com/osmanli-imparatorluguna-isik-tutan-6-tarihi-mektup/> (21 Ağustos 2019).

<https://islamansiklopedisi.org.tr/montagu-lady-mary-wortley> (21 Ağustos 2019).

<https://manifold.press/lale-devri-nin-biricik-tanigi-jean-baptiste-vanmour> (21 Ağustos 2019).

<https://tr.pinterest.com/pin/253116441531322371/?lp=true> (21 Ağustos 2019).

<https://twitter.com/sadberkhanim/status/587510569072209920> (25 Ağustos 2019).

<https://fotogaleri.haberler.com/osmanli-da-kadin-kulturu/> (26 Ağustos 2019).

<https://www.bayrakmuzayede.com/osmanli-donemi-gelin-teli-telli-duvakligelin-teli.html> (27 Ağustos 2019).

<https://tr.pinterest.com/pin/517702919640962517/?lp=true> (28 Ağustos 2019).

<http://www.salom.com.tr/arsiv/haber-91262-osmanli-yahudilerinin-giyim-ozellikleri.html> (1 Eylül 2019).

<https://dusunbil.com/edward-said-ve-sarkin-sarklastirilmasi/> (6 Eylül 2019).

<https://www.ilimvemedeniyet.com/oryantalizm-nedir-kokeni-ve-tarihsel-gelisimi> (10 Eylül 2019).

<https://seyler.eksisozluk.com/batililarin-doguyu-kendince-anlamak-icin-urettigi-dusunce-sistematigi-oryantalizm> (10 Eylül 2019)

<https://www.kenandabirkuyu.com/oryantalizm-nedir-tarihsel-gelisimi-isiginda-oryantalizme-bir-bakis> (10 Eylül 2019).

<https://www.artigercek.com/haberler/olumunun-700-yilinda-dante-nin-yasami-beyaz-perdeye-yansitilacak> (10 Eylül 2019).

https://marksist.net/utku_kizilok/oryantalizm_medeniyetler_catismasi_ve_ilimli_islam.htm (10 Eylül 2019).

<http://www.bilgiyasam.com/misir-seferi-sebepleri-ve-sonuclari-nelerdir-3055/> (10 Eylül 2019).

<https://www.kirmizilar.com/tr/index.php/konuk-yazarlar2/1936-edward-w-said-e-ve-oryantalizm-e-dair> (10 Eylül 2019).

<http://ilimcephesi.com/somurgencilik-ve-oryantalizm-2/> (10 Eylül 2019).

<https://kalbursaman.wordpress.com/2017/12/30/yeni-oryantalizm/> (10 Eylül 2019).

<https://mayday.leftword.com/author/post/samir-amin/> (10 Eylül 2019).

<http://www.agos.com.tr/tr/yazi/20714/bir-baska-acidan-bernard-lewis> (10 Eylül 2019).

<https://apabos.wordpress.com/2014/12/23/osmanlida-sarayli-kadininin-modasi-18-yy/> (10 Eylül 2019).

<https://apabos.wordpress.com/2014/12/23/osmanlida-sarayli-kadininin-modasi-18-yy/> (10 Eylül 2019).

<http://www.osmanlimedeniyeti.com/Bilgi/Osmanl%C4%B1%20Yahudi%20K%C4%B1yafetleri> (10 Eylül 2019).

<https://www.stratejikortak.com/2016/09/ikinci-dunya-savasinda-turkler.html> (24 Kasım 2019).

<http://www.ekrembugraekinci.com/makale.asp?id=693> (24 Kasım.2019).

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ADI VE SOYADI: Fadime İrem YÜKSEL

DOĞUM YERİ VE TARİHİ: KONYA / 6 AĞUSTOS 1993

MEDENİ HALİ : Bekar

E-MAİL : irem2225@gmail.com

ADRES (EV) : A.Nafiz Gürman Mahallesi, Nadide Caddesi,
Merter/İSTANBUL

ADRES (İŞ) : Cihangir Mahallesi, Güvercin Caddesi, Baha İş Merkezi,
Kat-2, Avcılar / İSTANBUL

TELEFON (CEP): 0 543 484 86 42

EĞİTİM DURUMU

2016-2019 Yüksek Lisans, T.C Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Moda Tekstil Tasarım Ana Sanat Dalı, Moda Tekstil Tasarım Programı

2011-2015 Lisans, Giresun Üniversitesi, Moda Tasarım

2007-2011 Lise, Ali Çetinkaya Anadolu Meslek Lisesi

2004-2007 Orta Okul, Hoca Ahmet Yesevi İlköğretim Okulu

1999-2004 İlk Okul, Hoca Ahmet Yesevi İlköğretim Okulu

YABANCI DİL : B1 seviyesinde (orta) İngilizce bilmekteyim.

İŞ TECRÜBESİ : Üniversite yaz stajımı LC Waikiki (Tema)'de yaptım.

2018'den beri de Akenna Tekstil'de çalışmaktayım.